Академія наук вищої освіти України

Інформаційний вісник

№ 4(65)
вересень-жовтень

В номері*:*

*** З подій сьогодення**
*** Нові публікації**
*** Постаті**
*** Хроніка**
*** Наші ювіляри**
*** Закордонні члени Академії**
*** Рецензуємо**
*** Некролог**
*** Цікаво знати**
*** Оголошення**

Київ – 2009

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 25 вересня 2009 р. (протокол № 7)

Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М.. д.с.-г.н., проф.; Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Жадько В.О., д.філос.н., проф..; Жеребко В.М., д.с.-г.н., проф.; Звєряков М.І., д.е.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Зінь Е.А., д.е.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; д.і.н., проф.; Кравців Р.Й., д.в.н., проф.; Кузнєцов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Мартиненко М.А., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошниченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н, проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сіпітий В.І., д.м.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М, д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664
від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2009

№ 4(65) 2009
Засновник і видавець:

Академія наук вищої освіти України

Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.

Редактор – д.ф.н. Шевчук С.В.
Коректор – Дідич М.М.
Набір та верстка – Тищенко Л.В.

Видання зареєстроване в Державному комітеті інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України свідоцтво серія КВ №6664 від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою

Загальний тираж – 450 прим.

Адреса редакції 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс:486-89-16
Е-пошта: anvuz@ukr.net
сайт: www.ashsu.org

Редакція може не поділяти точки зору авторів

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 25 вересня 2009 р. (протокол № 7)

© АН ВО України, 2009р.

ЗМІСТ

Пора для України жить……..……...4
З подій сьогодення……..……..……7
Нові публікації……89
Зіменковський Б.С., Гжегоцький Р.М., Ільницький І.Г. Основні напрямки оптимізації навчального процесу з фтизіатрії та пульмонології в контексті впровадження Болонської декларації……89
Захарів О.Я., Бенч О.О., Турко І.Б., Семанюк В.В., Куляба О.В. Життєздатність мікобактерій туберкульозу у яйцях свійських птахів……..95
Постаті……101
Володимир Можар……...101
Іван Пулюй……..……111
Павло Чубинський.....119
Віталій Сіпітий……..…...122
Валерій Казаков……...…128
Анатолій Загнітко……136
Микола Дубина……139
Хроніка……149
Наші ювіляри……161
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького…...162
Уманському державному аграрному університету – 165……...…172
Івану Зозулі – 70……..…174
Закордонні члени Академії……..177
Рецензуємо……..…179
Журналістика І.Л.Михайлина як Всесвіт..179
Висновок наукової комісії по вивченню причин паводку 4-8 березня 2001 року в Закарпатській області та перспективних заходів по уникненню таких катастрофічних явищ у майбутньому……...189
Відгук на роботу «Розробка та впровадження діагностики, профілактики і лікування хвороб нирок», висунутої ДУ «Інститут нефрології АМН України» на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2009р……204
Некролог……..206
Цікаво знати……209
Оголошення……....211

ПОРА ДЛЯ УКРАЇНИ ЖИТЬ!

Є в історії нашого народу події, оповиті серпанком особливого піднесення, високого прозріння, духовного Ренесансу.

Таку неповторну мить пережили всі ми 24 серпня 1991 року, коли Верховна Рада урочисто проголосила незалежність України та творення самостійної держави – України, виходячи з права на самовизначення, передбаченого статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України.

Нам і прийдешнім поколінням випала історична місія: будувати, зміцнювати, збагачувати свою, власну державу.

Як показав досвід пройдених вісімнадцяти літ – це справа надто складна і відповідальна. Важко збудувати будинок, а державу – поготів. Тим паче, що, крім будівничих, у нас і руйнівників вистачає. Звісно, коли один мудрує, а другий руйнує, то й наслідки маємо відповідні.

Сьогодні ми вже добре усвідомлюємо, що зміна політичного устрою, відмова від планово-розподільчої системи, перехід на засади загальновизнаної у світовій практиці ринкової економіки не могли пройти без втрат. Згадаймо: напершопочатку практично всі погляди спрямовувалися на переваги України, насамперед її вигідне геополітичне і геокліматичне розташування, природні ресурси, значний науковий і кадровий потенціал, потужну матеріально-технічну базу. При цьому залишалися в тіні слабкі сторони природного та виробничо-технологічного комплексів України.

У результаті склалася парадоксальна ситуація: економічна «машина» держави, яка у командно-плановому режимі сяк-так функціонувала, виявилася зовсім не технологічною і значною мірою непридатною для функціонування у вільноринковому режимі.

До цього додалися й страшні наслідки Чорнобильської катастрофи, яка стала не тільки величезною бідою, а й утворила

величезну чорну діру у фінансах держави, яка, на жаль, ще довго нагадуватиме про себе.

З огляду на все це минулі вісімнадцять років були серйозним випробуванням для країни і її народу. Крім двох жорстоких фінансових криз, нам довелося пройти через стагнацію і різке зниження обсягів виробництва в 1990–1999 та 2008–2009 роках, зростання безробіття, інфляцію і гіперінфляцію, значне падіння валютного курсу спочатку українського карбованця, а потім - гривні, зменшення реальних доходів населення та різке його зубожіння на фоні астрономічного збагачення купки олігархів.

Тому мусимо визнати, що попри тривалий час Україна на шляху своєї незалежності зробила лише перші кроки.

Проте як суверенна держава Україна вже відбулася. Вона вийшла з дитячого віку і все міцніше стає на ноги. Україну визнав світ. Вона стала вагомим фактором миру в світі і відіграє все більшу роль у світовому співтоваристві.

Що ж до архітектури держави, яку будуємо, то вона й досі не сформувалася. Більше того, має серйозні перекоси. Це – наслідок того, що будівництво тривалий час велося на фундаменті міражів та ілюзій, стихійно, нескоординовано, без відповідного проекту (щодо Конституції країни ясності немає й досі). І це зрозуміло, адже в процесі будівництва брали і беруть участь різні політичні сили з різними, нерідко полярними інтересами.

І все-таки сьогодні, відзначаючи вісімнадцяту річницю Незалежності (а чи 18-ту? Чому не 89-у? Адже Україну окупувала червона Росія!), не можна не помітити позитивних змін. Формується не тільки нова економіка з новими виробничо-господарськими відносинами. Формується нова людина. Поступово приходить усвідомлення того, що без національної ідеї не може бути національної економіки, що будувати національний дім можуть лише національно свідомі, чесні й віддані своєму народові й державі громадяни.

Як кажуть, Бог посилає нам випробування, щоб ми гідно їх переборювали, не втрачаючи віри й надії на краще майбутнє.

Врешті решт, все залежатиме від того, наскільки сумлінно ми засвоїмо уроки пройденого вісімнадцятиліття.

Насамперед, маємо усвідомити просте правило: в своєму домі треба жити не тільки своїм життям, а й своїм розумом, більше розраховувати на власні сили, активніше позбавлятися комплексу меншовартості, беручи на озброєння заклик Івана Франка: «Нам пора для України жить!».

З ПОЗИЦІЙ МИНУЛОГО…

Росія дарма грошей на пропаганду не витрачає. В полі зору її прискіпливого нагляду завжди була і залишається Україна. То переслідуємо в Україні російську мову, то не так відзначили ювілей Пушкіна, приписали собі Гоголя, не дозволили видавати чергову російську газету в Керчі, то відкрити українську школу в Криму, наполягаємо на демаркації кордонів, вимагаємо вивести Чорноморський флот і т.д. – все це викликає страшенне роздратування сучасного керівництва Росії. Коли їздили за порадами, продавали себе за ламаний гріш – і зустрічалися в кімнатах при аеродромах – було чудово й газ відпускали за пільговими умовами. Нині перестали їздити і радитись – і це викликає обурення… Російськомовні газети починають залякувати галицькою експансією націоналізму, Сабодан і його братія намагаються розчулити «истинных православних», а в допомогу кличуть Кіріла… Коли ж і цього не вистачає, в брудну чорносотенську кампанію вступає глава російської держави… Дмитро Медвєдєв.

Як виявилось, і він, в ряді інших поборювачів, до цього часу не навчився думати інакше, як відомими шовіністичними категоріями, для яких ще існують, з одного боку, «славянские ручьи в русском море» і «не было, нет и быть не может», з другого боку. З одного боку «окно в Европу», з другого ж відгородження китайським муром від Європи… і намагання систематично знищити Європу в Україні. Йдеться про справжній зміст ідей панславізму, що їх устами Медвєдєва проголосила Москва, скликаючи по черзі то засідання держав СНД, приймаючи «вісімку», організовуючи зустрічі в СПб, аби напустити диму в очі слов’янським і іншим народам Європи.

Як перед жовтневим переворотом йшли визволяти слов’ян від «турків зовнішніх» (М.Драгоманов), йшли визволяти слов’ян турецьких і австрійських, а своїм не дозволяли бути чимось більшим ніж галузкою «єдинаго россєйского народа»,

так і тепер Медвєдєв готовий «визволяти» чужі нації, а своїм забороняє бути чимось більшим, як провінціальною відміною однієї російської нації. Для мільйонної української діаспори в Росії не відкрито жодної школи, жодного культурно-освітнього центру. Тисячі українців позбавлені своєї мови, звичаїв, свят, зате переносять жахливий визиск, примусову працю, безпросвітні умови життя.

Ми не забули, що з давніх-давен Московщина намагалася знищити нашу культуру, її архітектурні пам'ятки, а згодом вкрала високу культуру українців, здобутки їх освіти і науки, зарахувавши їх до надбань «вєлікой русской культури», а українці, що створили цю культуру й науку хоч милостиво і прийняті як «младшіє браття» в «семью вєлікого русскаго народа», але насправді розглядалися як «хлопська нація», в якої ніякої суспільної еліти не було і немає. А щоб ця еліта часом не відізвалася, після поразки Мазепи, а разом і національного відокремлення, розгромили її, а що лишилося, убили морально, відсунувши геть від всякої позитивної ролі в розвитку українського народу його культури, освіти, науки.

Ми всеціло підтримуємо і поділяємо думки, оцінки й позицію керівників України – Президента Віктора Ющенка і Глави Уряду Юлії Тимошенко, які містяться у відповіді на послання російського Президента. Це саме ці слова, котрі справжні українці хотіли почути від керівництва Української держави. Вони свідчать про високу громадянську й державницьку позицію Віктора Ющенка і Юлії Тимошенко і є підтвердженням того, що нинішнє керівництво Україною не розміняє своєї відповідальності за майбутнє молодої незалежної держави у складні часи її історії на власні політичні амбіції, що воно захистить національні інтереси великого українського народу.

Керівники держави у листах чітко визначають право народу України самому оцінювати своє минуле і самостійно визначати шляхи подальшого розвитку на основі державного суверенітету і врахування вимог міжнародного права й інтересів інших народів. Іншим, не менш важливим аспектом, що

міститься у відповідях керівників України, є необхідність налагодження партнерських добросусідських відносин між Україною і Росією, що продовження конфронтації між сусідніми державами, то – неукраїнська орієнтація народу.

Наукова громадськість України, зокрема академіки АН ВО України шкодують, що Глава російської держави ув'язався в боротьбу проти незалежності України, яка стала більмом в очах всім її недругам в Україні і в Росії.

Президія АН ВО України

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА – ГЕРОЙ УКРАЇНИ

У наш час нерідко ідуть дискусії щодо ролі Івана Мазепи в вітчизняній історії. Часто питання ставиться так: гетьман Мазепа – герой чи зрадник? Мені, признатися, аж соромно від такої постановки питання. Воно свідчить лише про те, що учні і студенти часто мають поверхові знання з історії національно-визвольного руху, зокрема про гетьмана І. Мазепу і його історичну добу.

Я давно переконалася, що І. Мазепа – видатний гетьман України. Він із своїми сподвижниками, патріотично настроєною старшиною мужньо виступив проти російського царя-ката України. Вже в рік обрання І. Мазепи гетьманом московська сторона примушувала його підписати нові "Коломацькі статті", з багатьма застереженнями на користь Москви. Україні заборонялося вести дипломатичні зносини з іншими державами. Московська залога мала стати в багатьох містах України, навіть у гетьманській резиденції Батурині для постійного контролю за козацьким урядом. Заборонялося говорити про Україну як державу, а підкреслювати, що вона – частина московської держави. Московський авторитарний режим постійно обмежував Україну в правах, накладав на населення високі податки.

Чи міг шанувати І. Мазепа російського царя, якщо той поступово ліквідовував повноваження і функції української влади? Тому І. Мазепа чекав слушного моменту, щоб звільнити Україну від тиранії російського самодержавства.

І. Мазепа – державний діяч і політик, дипломат високого ґатунку. Він мав талант поета, був високоосвіченим, знав 7 іноземних мов, часто читав західноєвропейську пресу. Він дбав про розвиток української культури, мистецтва, освіти. Офірував великі власні кошти на будівництво церков, соборів. Українське бароко досягло розквіту саме в період гетьманування І. Мазепи.

Катерина ДУДКА,
студентка Фізико-математичного
Інституту НПУ імені М.П.Драгоманова

«ДРУЖБА»…З ПЕТРОМ І

Іван Мазепа... Часом задаю собі запитання: чи зробив би наш славний гетьман те, що зробив, пішовши на союз зі шведами, якби знав, чим закінчиться Полтавська битва і як відзначатимуть її річницю його нащадки? І відповідаю: звичайно, зробив. Бо, врешті-решт, його мрія збулася. І Україна стала самостійною. І він показав, що заради великої мети Україна може дозволити собі будь-які союзи, що міждержавна дружба, якою б міцною вона не була, стоїть нижче за національну ідею та права нації мати свою державу.

У Полтаві відбулися урочистості до 300-річчя Полтавської битви. Президент пропонує розглядати цю дату в контексті укладання україно-шведського союзу, місцева влада Полтави намагається заробити на туристах гроші, історики прагнуть дошукатися, наскільки численними були прибічники гетьмана. Ми ж просто хочемо вшанувати гетьмана Івана Мазепу тому, що нам цікаво, який він був... Меценат, дипломат, воїн...

Яким він був, наш гетьман? Про це ми запитали Володимира Сергійчука, професора, доктора історичних наук, автора численних творів про УПА, УНР, а також про українського гетьмана Івана Мазепу.

- Кого *ж, врешті-решт, зрадив Іван Мазепа?*

- Він зрадив російського царя, але зробив це в ім'я українського народу, в ім'я України.

- ***А на яких умовах приєднався І. Мазепа до шведського короля Карпа XII?***

- На тих умовах, що Карл XII буде протектором України, тобто візьме Україну під свою опіку. На той час для України це було досить вигідно, оскільки Швеція не лежить, так би мовити, по сусідству з кордонами України. Вона ніколи не мала ніяких територіальних претензій до України, і це давало гарантію того, що Україна зможе розвиватися та утверджуватися як держава в своїх етнічних межах.

- ***Пишуть, що коли Петро І довідався про вчинок***

Мазепи, то ніяк не міг повірити, що той таке міг зробити. Напевне, тому, що гетьман приймав численні подарунки від Петра. Чи варто було йому це робити?

- Очевидно, Іван Мазепа до певного часу сподівався, що своєю дуже покірною службою російському цареві зможе добитися прав для України. А коли переконався, що московський цар Петро І хоче ліквідувати українську державність у формі Гетьманщини, то вчинив так, як вчинив.

Зрештою, п'яний Петро І бив Мазепу по щоках, як безчесну блудницю, тільки тому, що гетьман відмовлявся перетворити українські полки в драгунські. Петро постійно використовував українську збройну силу для розширення територій Російської імперії, завойовуючи чужі народи. Під час будівництва Петербурга щороку Україна втрачала величезну кількість своїх синів.

Мазепа тоді починав протестувати. Ці протести закінчувалися тим, що цар все більше і більше намагався урізати права України.

Тому за таких обставин Мазепа не побачив іншого виходу, як знайти іншого союзника, ніж того, якого знайшов собі Богдан Хмельницький 1654 року. Відтак Мазепа повернувся до ідеї Богдана, яка так і не була втілена в життя, – до союзу зі Швецією.

Адже Богдан Хмельницький першим провів переговори з шведською королевою Христиною. Потім його наступник Іван Виговський 1657 року уклав договір зі шведським королем Карлом Х. Тому цілком логічним є те, що Іван Мазепа пішов шляхом свого великого попередника Богдана Хмельницького і уклав угоду зі шведським королем Карлом XII, онуком Карла Х.

- Що потрібно зробити для того, аби в Україні знали Мазепу як державника?

- Потрібно просто цікавитися історією. А тим людям забитим, які не хочуть цікавитися власною історією, уже нічого не допоможе.

Публікації останніх років дають повне право сказати, що Іван Мазепа – справді національний герой. Ця людина, за

визнанням навіть Олександра Меншикова – лютого ворога нашого гетьмана, здійснила цей крок в ім'я України, заради України. Так і написав Меншиков Петру І.

Не тільки історики мають достукуватися до свідомості кожного, але й самі люди, які себе відчувають громадянами цієї держави. Якщо вони хочуть бачити себе, своїх дітей та онуків у її майбутньому, то вони повинні цікавитися власною історією.

- Якою Мазепа був людиною? Бо з того, що я про нього читала, мені здалося, що він був таким трохи авантюристом, він надзвичайно легко входив у довіру...

- Насамперед, гетьман Мазепа – це освічена людина. Він знав етикет європейського придворного життя. Мазепа тривалий час був при дворі польського короля Казимира. Навчався в європейських університетах, знав кілька європейських мов. Тому він міг себе завжди гідно представити, умів переконувати. А також впливати – він насправді мав якийсь потужний вплив на своїх співбесідників. Мазепа вільно міг переходити з однієї теми на іншу.

Це, до речі, відзначають й іноземці… Французький посол Жан Балюз, який зустрічався з Мазепою в Батурині, наголошував на тому, що бачив у гетьмана літературу та газети французькою, німецькою та італійською мовами. А розмовляв І. Мазепа з французьким послом латиною.

До речі, будувати церкви Мазепа запрошував майстрів з Італії, з якими спілкувався їхньою рідною мовою.

Гетьман Іван Мазепа був людиною, яка могла постати перед гостями з Європи справжнім батьком української нації. Тому він мав схвальну оцінку як з боку козацької старшини, так і з боку іноземців.

- ***Скільки Іван Мазепа збудував церков?***

- Дуже багато. І не тільки в Києві, а й у Чернігові, Батурині, Полоцьку, Варшаві.

А взагалі Мазепа працював для України. Це виявлялося в тому, що намагався захищати інтереси України, українських виробників, українського селянства. Я вже не кажу про купців,

яким він створював усі умови, аби вони могли безпосередньо торгувати з Європою.

- Який найвдаліший художній твір існує про Івана Мазепу, на Вашу думку?

- Трилогія письменника Богдана Лепкого: «Мазепа», «Батурин», «Мотря».

Що ж до творів наукового характеру… Очевидно, першим таким правдивим твором потрібно назвати роботу про Мазепу Пилипа Куманця ще наприкінці XIX ст. Твір Миколи Костомарова про І.Мазепу я можу зарахувати до суб'єктивних, тому що там дуже багато улесливих кивань у бік царського уряду.

Принципово, для справжньої об'єктивності потрібно ще написати наукову біографію Мазепи. Вона ще не написана.

- Ви не збираєтеся цього зробити?

- 1988 року *(тоді це було вперше в Україні)* на сторінках газети «Культура і життя» я написав статтю «З тавром зрадника». Це була перша публікація, як коментар до поеми Володимира Сосюри «Мазепа». 1991 року написав *(щоправда, вона вийшла аж через рік)* брошуру «Кого зрадив гетьман Іван Мазепа». Вона минулого року перекладена російською мовою. Планую підготувати наукову біографію про Івана Мазепу як українського державника.

- ***Чому ще й досі Церква Московського Патріархату не зняла з Мазепи анафему?***

- Московська Церква наклала на нього анафему, правда, руками українців. У Глухові на Мазепу накладали анафему єпископи і митрополит Київський.

А в Москві в Успенському соборі Кремля не хто інший здійснив акт анафеми на Івана Мазепу, як Стефан Яворський, видатний український богослов. До речі, перший президент Святійшого Синоду, який замінив патріарха Російської Церкви.

Але за великим рахунком значення для імені гетьмана Мазепи відкликання анафеми немає, бо не Українська Церква її накладала.

І від цього не змінюється наша оцінка гетьмана Мазепи, тому що він проявив себе як патріот України, як український державник, як людина, яка просто думала про Україну. І для нас це важливо, а не те, на якій підставі Московська Церква відлучила його від себе.

Я знаю одне, що Іван Мазепа – великий син України. Це велика постать не тільки в історії України, а й у світовій історії.

- Що було б, якби Україна зі шведами виграла війну проти Росії?

- Тоді б не ми йшли до Європи, а Європа йшла до нас.

Розмову вела
Оксана КЛИМОНЧУК

«ТІЇ СЛАВИ КОЗАЦЬКОЇ ПОВІК НЕ ЗАБУДЕМ!...»
Вшанування Івана Мазепи в Батурині

ПОВОЛІ розвиднюється 23-й день жовтня. Субота. Столиця не поспішає прокидатися, і на вулицях ще беруть розгін поодинокі авто. Проминаємо паркову дорогу, що збігає до Дніпра, а вже з височини моста викочується назустріч багряне сонячне коло, віщуючи погожу днину. Такою і справді була впродовж неблизької дороги до Батурина на Чернігівщині. Хвилюємось, поглядаємо на годинники, бо навіть швидка „Волга" з досвідченим редакційним керманичем Сашком нелегко долає понад 200-кілометрову відстань, і перемовляємось: як то було козацьким загонам долати простори України. Квапимось, аби не втратити й миті зі справді історичної події: в Україну, в давню козацьку столицю Батурин, повертається прах Івана Мазепи.

За роки незалежності ім'я гетьмана належно поціноване, очищено від ложних нашарувань, звинувачень і церковної анафеми, належно вписане у реєстр „Козацьких вождів України". Саме так оглавив свою книжку відомий український письменник, академік Богдан Сушинський, і завдяки йому звершено цей історичний чин повернення праху гетьмана на рідну землю.

З великого шляху звертаємо у селище, і серед ставних дубів, осокорів, ялин на ще зеленій галявині біліє, вабить українським бароко простора кам'яниця – дім Кочубеїв, давній свідок тріумфів і трагедій давноминулих літ. Тепер ця місцина, будинок належать Батуринському державному історико-культурному заповіднику, як це не дивно, наймолодшому в Україні, – у ці дні йому виповнилося лиш п'ять літ.;

З портретів дивляться на нас К.Розумовський, І.Мазепа, В.Кочубей, красуня Марія, або ж Мотря, читаємо рядки любовного листа немолодого вже Івана Степановича до своєї коханої. Багато бачили і чули ці німотні мури. До початку урочистості ще встигаємо відвідати церкву Воскресіння, ровесницю тих буремних днів, де поховано К.Розумовського,

хоч з пишного надгробка залишився лише уламок мармурової оздоби і нині зберігається в музеї. У сусідній Гончарівці на місці вщент зруйнованої резиденції І.Мазепи 1991 р. поставлено хрест, а палац Розумовського поволі відроджується і стане величавою пам'яткою давнього зодчества і тих славних далеких днів.

Дивує обмаль людей. Сподівалися, що під Батурином їхатимемо у валці машин, шикуватимуться тут під державними прапорами гвардійці, побачимо відомих державників, громадських діячів. Мабуть, виборчі перегони заступили, а може, й справді велике бачиться тільки з відстані років. Зійшлися батуринці – і літні, і цікава до всього юнь, прибув гурт тернопільчан, серед громади гетьман Українського козацтва І.Білас, славетний Д.Гнатюк, його колеги з парламентської фракції „Батьківщина", заклопотаний останніми приготуваннями до церемонії Б.Сушинський та ще, крім нас, літукраїнців, жменька журналістів.

На зеленому моріжку – столик, прибраний барвистими рушниками. Полудень. Честь винести урну з прахом гетьмана надано полковнику Чорноморського козацтва Анатолію Петьку з кількома козаками у старовинних строях. Лунає Державний гімн України. Біля урни мерехтить свічка, та сама, яку запалили, перетнувши українсько-румунський кордон (вона відтепер теж стане реліквією музею „Гетьманська столиця").

Отже, як здійснювався цей непростий чин, адже І.Мазепа знайшов, здавалося, вічний спочинок у Румунії, у повітовому місті Галаці, але спокій не судився й по смерті... Та, зізнаймося, донедавна нам, сущим, навіть уже й у роки незалежності за повсякденними клопотами, хоч і багато що зроблено на ниві відродження, не спало на думку таке, але подбав і здійснив це достойник Богдан Сушинський. Ось уже він прибирає слово, і з його уст довідаємось, як усе це вершилося і здійснилося.

– В історії нації є постаті діячів, які визначають цілу епоху в розвитку народу, стають поводирями, ідейними натхненниками, стверджують нашу самосвідомість і продовжують її на віки. Таким був, є і завжди буде для нас

гетьман Іван Мазепа. Мабуть, усі, хто відвідав нещодавно створений заповідник „Гетьманська столиця", відчували, що бракує тут пам'яті про Мазепу, пам'ятника чи хоча б каплиці, де кожен українець міг би пошанувати гетьмана, вклонитися його праху. Саме на цій хвилі роздумів у нас з директором заповідника Аллою Олещинською виникла ідея перенести прах гетьмана із Галаца до Батурина.

Майже два роки було віддано цій складній справі, і найперше хочу скласти щиру подяку, що румунська сторона, мер Галаца, голова повітової ради пан Р.Ангелуца з глибоким розумінням поставилися до наших турбот. До речі, в Галаці найбільший, найаристократичніший район міста носить ім'я Мазепи, і коли я засумнівався, чи є це офіційною назвою, то він дав мені свою візитівку, де значилось, що проживає в районі Мазепа-2. А коли, було, спробували перейменувати цей район, мерія рішуче заперечувала, мотивуючи тим, що носить ім'я видатного діяча дружньої сусідньої держави. Згадую це, щоб і нам навчитися належно ставитися до власної історії і до пошанування історичних осіб в Україні.

Відомо, згодом могила гетьмана зазнала руйнування, але румунський народ до цього не причетний, це робилося послужливими чиновниками і не без впливу Москви. У 50-х роках нашого століття було знесено монастир і Храм святого Георгія, де в одній з прибудов містилася могила І.Мазепи, це теж робилося з намови КПРС. Там було зведено житловий будинок, але, на щастя; місце поховання гетьмана під забудову не потрапило? У червні я відвідав Гатац, був прийнятий мером, губернатором області, мав розмову з Митрополитом і делікатно поцікавився, чи прихильно поставляться до того, коли ми офіційно звернемось до уряду Румунії про перевезення праху гетьмана до України. Просто був зворушений, з яким розумінням поставились у Румунії до нашого прохання. Було навіть створено комітет з науковців, істориків, які досліджували це питання, а згодом заявлено, що жодних складностей не буде, а ця доброчинна акція буде ще одним внеском у дружні взаємини наших країн.

Мабуть, більше формальностей довелося залагоджувати серед наших посадовців, дістали повноваження і підтримку з боку Національної Академії наук, зокрема віце-президента І.Кураса, і нарешті, мали змогу офіційно звернутися до генерального консула Румунії в Одесі Е.Лазера, До речі, сам консул переклав усі наші документи румунською мовою і дістав потрібний дозвіл МЗС Румунії. Щиро посприяли нам директор історичного музею Галаца Ш.Станчу, історик Віоріка Пісіке. А місцевий лікар – активіст „Просвіти", довідавшись про таку подію, приніс у дарунок портрет І.Мазепи, який здавна зберігався у його родині. Тепер він належатиме музею в Батурині.

18 жовтня ми з усіма повноваженнями прибули до Галаца, були тепло зустрінуті у повітовій раді, віце-мером міста Т.Добрицоє, науковцями, іншими нашими друзями. Вже було точно визначено місце поховання. Мене запитують, чи були виявлені там кістки, якісь тлінні останки. Я відповідаю – так, і стою на цьому, що прах гетьмана зійшов у рідну землю, з якої ми виходимо і куди зрештою повертаємось. Саме так маємо до цього ставитись. Ось, бачите вперше оригінал документа, акт про передачу праху гетьмана І.Мазепи, завірений мерією. Він навіки залишиться тут, у музеї. Румунська сторона також люб'язно передала нам ряд документів, з посиланнями на давні джерела, пов'язані з похованням гетьмана, зараз вони вивчаються, перекладаються і теж будуть передані нам.

До речі, спілкуючись з румунськими колегами, я запитав, чи буде їхня згода відзначити місце поховання чи деінде меморіальною дошкою або пам'ятним знаком. Ось маємо дозвіл на це Міністерства культури Румунії. Отже, благословили нас і на це. В дарунок Батуринському музеєві мер міста подарував альбом про Галац, де на плані міста зазначено його рукою район Мазепа. В усіх зустрічах, перемовах була зі мною книжка „Козацькі вожді України", яку я передаю як пам'ятку музеєві.

Урна була виготовлена майстрами Байкового кладовища в Києві, а вкрив я її власним українським рушником. Пишно зустрічали у Ренійському районі наші козаки на чолі з

Анатолієм Петьком. Урочистість відбулась і в Одесі, біля щойно встановленого пам'ятника гетьману А. Головатому, де прах було освячено. Сотні людей зібралися на це свято нашої духовності, ще раз засвідчивши, що дух наш, воля до відродження нації міцніють, а ми переконались, як багато важить кожний такий патріотичний чин, те, яку святу справу робимо.

Українське козацтво від свого поновлення поставило собі за мету повернути в Україну все, що належить нашому корінню, національній славі. Козаки на чолі з полковником українського козацтва, наказним отаманом Б.Сушинським виконали одне з таких завдань. Це є перший крок з повернення наших гетьманів, прах яких розвіяно по світах.

Сьогодні з перевезеним прахом великого державника І.Мазепи ми закладаємо в Батурині Алею українських гетьманів. Цю роботу нині очолює Б.Сушинський. Спільно з Українським козацтвом за активної співпраці з генерал-хорунжим, головою Національного банку В.Ющенком будемо широкою громадою втілювати в життя. Тож маю високу честь передати на вічне зберігання урну з прахом І.Мазепи до музею „Гетьманської столиці".

Б.Сушинський представляє громаді секретаря Національної Спілки письменників України, заступника головного редактора газети „Літературна-Україна" Валентина Чемериса. Наші письменники, редакція газети багато зробили для здобуття незалежності, відтворення історичної правди, обстоюють державне і духовне відродження України.

– Національна Спілка письменників, яку ми на цьому святі представляємо разом з нашим колегою, полковником, академіком паном Богданом, щиро вітає батуринців, усе українство із визначною, справді історичною подією в нашому державному відродженні. Значення і роль гетьмана у боротьбі за волю неоціненна. Це і постать світового значення. Крім того, що Іван Степанович попри всі прорахунки (а в кого їх немає) був великим полководцем, політиком, високоосвіченою людиною європейського рівня, був він ще й поетом. Вже

мовилося про те, як багато лиха зазнали і зазнаємо й досі від розбрату наших державників, змагань за булаву. Ця болячка дуже давня – про це писав ще гетьман. Тож хай прозвучить на цій урочистості і його слово з „Думи", як застереження і нам.

До слова зголошується наш видатний співак, народний депутат Дмитро Гнатюк.

– Щасливий з того, що беру участь у такому справді історичному чині, і згадую, як місяць тому ми відкривали стелу, де помер І.Мазепа. Це на схилах Дністра, в селі, і гірко думалося, що до цього часу було забуто, належно не вшановано великого патріота України. Щасливий сьогодні доторкнутися до святинь нашої історії, ще юнаком читав роман Богдана Лепкого «Мазепа», хвилювала наша славна і трагічна минувшина, а часом і навертались сльози на очі. Згодом сам втілювався в образ Мазепи в опері Чайковського, хоч, за Пушкіним, він і вважався зрадником Петра. Можна подарувати поетові його трактування образу за одну фразу, коли Мазепа ділився задумами з Мотрею, що хоче здобути трон для рідної України. І подія, яку ми сьогодні звершуємо, лише початок нашого гідного пошанування українських гетьманів, які попри все намагались відстоювати інтереси України, плекали мрію, боролись за її державність. Ми повинні увінчати цю святу для нас землю, випростати Алею Гетьманів, щоб світилася вона в ім'я нашого майбутнього.

Мусили б тут сьогодні величаво звучати наші патріотичні пісні, виступати хори... Тож хочу вам проспівати пісню на слова Б.Лепкого, як здається мені, навіяну долею І.Мазепи. *„...А як смерть мене спіткає, сироту, в чорну яму поховають, хреста ніхто не поставить і не спом'яне. І на гробі не заплаче ніхто по мені, тільки чорний крук закряче, чорна хмаронька заплаче дощем по мені".*

Проспівав Д.Гнатюк і славетну „Чуєш, брате мій". Скільком нашим землякам судилася доля звікувати вік на чужині, зітерти крила у леті думками про рідну Україну.

Залишилося на чужині багато документів, безцінних пам'яток славетної минувшини, які належить ще вивчити і по

змозі повернути в Україну. Скільки видатних діячів розсіяно по далеких і ближчих світах! Віриться, що добрий чин Б.Сушинського кладе початок конче важливій справі. На цьому наголосив відомий учений, дипломат, народний депутат України Олег Білорус. Роджений неподалік Мазепинців на Київщині, глибоко перейнятий історією Козаччини, він зазначив, що особливо багато таких матеріалів є у США, Франції і особливо Великобританії. Про відродження нашої слави говорили народні депутати України О.Пухкал з-під Батурина, Тетяна Задорожна.

Під крислатими дубами, могутніми осокорами ще у білій запоні стела – саме звідси візьме початок Алея Гетьманів. Спадає покриття, на чорному граніті напис: *„У діяннях гетьманів історія, слава і державна велич України".* Найшанованіші гості, господарі кладуть до стели вінки квітів, запалюють Мазепину свічку. Обіч саджають тендітний, хоч уже й гінкий дубок – перше деревце майбутньої Алеї Гетьманів. Уявляється, випросториться вона, піднесуться у мармурі чи бронзі постаті гетьманів, зашумлять над ними крони дубів, а до підніжжя за всякої пори лягатимуть квіти.

І настане час, коли на терені Батурина оновляться історичні будівлі в усій первісній красі, як це вже робиться в Києві та інших містах, можливо, зведено Пантеон героїв, а то й відбудовано резиденцію гетьманів чи вже нову, де президенти України будуть звершувати, скріплювати підписами важливі державні, національні чини. І до тихого Батурина їхатимуть розсіяні по світах українці, щоб прилучитися, прочитати „тую славу". Чи не узяти б Національній Спілці письменників та і нашій газеті участь (не хотілося б уживати слів „шефство" чи „патронат") у цій справі, залучати громадськість, зокрема й добродійників із зарубіжного українства, аби не занехаяти за буденними клопотами конче важливу справу, звершити її нам, а не нашим нащадкам. Годі й казати про значення цього заходу для ствердження національної ідеї, згуртування народу для відродження України.

Ще одна прикметна подія гармонійно вписується у торжество. Відомо, постать Івана Мазепи привертала увагу багатьох письменників, митців, зокрема й світових. Згадаймо хоча б поему Д.Байрона, твір Ф.Ліста. Українське письменство мусило зважати на офіційну оцінку, особливо люту за радянських часів. Тож віддаємо високу шану галичанину, якому не судилося виїздити на схід далі Збруча Богдану Лепкому, авторові роману-трилогії чи навіть тетралогії „Мазепа", що недавно стала набутком нашого читацького загалу.

Як уже мовилося, належного розголосу ця подія не мала, а от галичани поспіли. І приїхали, як кажуть, не з порожніми руками. Всі ми є сьогодні учасниками й свідками відновлення історичної справедливості, важливого акту ствердження нашої державності, сказав професор Мирослав Ханас з Тернополя. Нас обкрадали протягом багатьох століть, нищили, робили яничарами, а сьогодні з волі Всевишнього утверджуємо нашу державність. Зачитую рядки, на жаль, невідомого борця за волю: *„Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій, лунають гори, степи, нас кличе в бій, нас в бій веде могутній дух Мазепи".* Обіч Алеї Гетьманів спадає полотнище з пам'ятника Богданові Лепкому, лягають квіти. Долі під удивовиж виразним зображенням письменника на розгорнутій книжці слова поета: *„Не сяде пан, Не сяде хан, Там, де колись сидів гетьман. Ніколи!"* Серед тернопільчан – автор пам'ятника І.Сонцядло, голова Чернігівської громади В.Залізний, краєзнавець з Кременця Г.Чернихівський, завідуюча Музею книги з рідних поетові Бережан Надія Волинець із пакунком історичної літератури для Батуринського музею.

На завершення урочистості Б.Сушинський ще й ще подякував усім, хто прилучився до святої справи, – Аллі Олещинській, директорові музею-заповідника, голові селищної ради В.Олещинському, який за прикладом відомих українських підприємців-меценатів дбає і про земне, і вічне. Серед батуринців згадав доброї пам'яті Миколу Шкляра, щирого прихильника І.Мазепи 60-70-х років, про що свідчить меморіальна дошка на старенькій хаті.

Отже, звершено ще один синівський чин у відродженні України, увічнення її героїв. Згадаймо Шевченкове – ***„Тії слави козацької Повік не забудемо!.."***

Передрук. з «Літературної України», 1999, 4 листопада

КОЗАЦЬКА СЛАВА КОНОТОПА
Історичні штрихи до переможної битви

Сьогодні на цій місцині під Конотопом, що на Сумщині, ніщо не нагадує про буремні події 350-річної давнини. Але можна уявити, що крізь товщу часу з далекого 1659-го до нас долинають передзвін шабель, відлуння пострілів, іржання коней…

Конотопська битва – маловідома до останнього часу сторінка нашої історії, звитяжна перемога козаків і татар на чолі з гетьманом Іваном Виговським над московським військом. І хоч історики по-різному трактують ті події, загалом позиції збігаються: це була історична перемога не лише української зброї, а й духу нації.

У вересні 1658 року гетьман Іван Виговський підписав Гадяцькі угоди, які передбачали перетворення Речі Посполитої у федерацію трьох фактично рівноправних держав – Корони Польської, Великого князівства Литовського і Великого князівства Руського (тобто Козацької держави в її тогочасних межах). Православна церква урівнювалася у правах з католицькою, мала бути скасована унія.

Москва, яка втрачала вплив на українські землі, виявила відверте незадоволення таким розвитком подій. Цар видав грамоту, якою закликав українців до збройного опору «зраднику» Виговському. Вже в жовтні російські війська під проводом бєлгородського воєводи Григорія Ромодановського рушили у рейд українськими землями. На весні 1659-го їм на допомогу з Путивля вийшла ще одна армія – під орудою Олексія Трубецького. Понад 100-тисячне військо намірялося піти на Київ. Однак на його шляху стали козаки і міщани Глухова й Конотопа, які понад два місяці чинили шалений спротив.

Перший штурм Конотопа почався 28 квітня: о 5 ранку після молебня. Російським воякам вдалося видертися на одну із стін і підпалити башту, однак захисники відкинули їх.

Втративши близько 500 солдат, завойовники відступили. Невдалим був і другий штурм .Розпочалася тривала облога міста. Жителі Конотопа, діями яких керував полковник Григорій Гуляницький, оборонялися до початку липня. Голод, спрага (у місті лишилася одна криниця), численні жертви не деморалізували мужніх захисників, які стояли до останнього.

Нарешті Іван Виговський з 16-тисячним військом рушив на допомогу оборонцям, підсилившись 30 тисячами татарських кіннотників, яких очолював Мехмед Гірей IV, і кількатисячним загоном найманців – поляків, сербів, німців, румунів. Дорогою союзники розбили передовий російський загін біля села Шаповалівка. І.Виговський розташував основні сили козаків біля Соснівки, а татари отаборилися в урочищі Пуста Торговиця. До вирішальної битви лишалося кілька днів...

Вранці 28 червня Виговський рушив на Соснівку, а хан з частиною свого війська зайняв позицію за сім кілометрів на схід від соснівської переправи, праворуч урочища Пуста Торговиця. За лівим флангом московитів розташувався козацько-татарський загін, який форсував річку Куколку західніше Конотопа.

Близько другої дня частина московської кінноти раптово форсувала Куколку і зав’язала бій з татарськими вершниками та найманцями. Однак відчайдушний опір спантеличив московських воєвод. Ромадановський і Бутурлін захопилися атаками і не помітили, як з тилу і на флангах з’явилося ханське військо. Скориставшись сум’яттям, гетьман віддає наказ відступати вниз по Куколці, ніби заохочуючи противника до переслідування. Козаки йшли вузьким заболоченим яром – руслом пересохлої річки Торговиці за наказом старшин зруйнувавши міст і загативши річку. Пішла велика вода, що заливала луки і звела нанівець можливості маневрування важкої російської кінноти. Московське військо опинилося у пастці, з якої не було шансів вислизнути.

Майже одночасно з ханською кіннотою зав'язали бій гетьманські війська. Настав час іти в контратаку, внаслідок якої майже все московське військо опинилося в глибокому оточенні, зокрема й «Государев полк», гвардійці якого вирізнялися

розкішним убранням. Спершу московські кіннотники спробували відбитися, та марно. До наступу приєднався Уманський полк, козаки якого зруйнували рештки оборони й почали переслідувати відступаючих. За кілька годин військо Пожарського було повністю знищено. Діставшись табору противника за переправою, козаки довершили розправу. У полон потрапили двоє з п'яти воєвод Трубецького – Пожарський і Львов.

Наступного дня гетьман і хан рушили до Конотопа. О. Трубецькой не наважився прийняти бій і почав відступати до московського кордону. Помітивши це, Г. Гуляницький атакував противника з міста, а з настанням ночі долучилися війська союзників. Протягом трьох діб вони переслідували нападників, завдаючи їм нових втрат. Однак повністю знищити вороже військо так і не вдалося, бо козацька піхота не встигла розгорнути наступ слідом за кіннотою. Загалом Москва втратила до 55 тисяч чоловік убитими і полоненими. Близько 4 тисяч козаків і 6 тисяч татар полягли смертю хоробрих.

Москва була нажахана. Як писав російський історик С.Соловйов, «у жалобній одежі вийшов Олексій Михайлович до народу, і жах охопив Москву... Після здобуття стількох міст, після захоплення литовської столиці Москва затремтіла за свою власну безпеку…»

Конотопська битва мала всі шанси стати поворотним моментом у відносинах Козацької держави і Москви після Переяславської ради. Наші предки показали свою міць і рішучість, події під Конотопом стали яскравою сторінкою в історії вітчизняного військового мистецтва. І.Виговський продемонстрував взірець умілої організації воєнних дій, грамотного використання козацької піхоти і татарської кінноти. Битва під українським містечком мала великий міжнародний резонанс. Активізувався національно-визвольний рух у слов'янському світі, зміцніли позиції Польщі й Криму, авторитет же Московської держави хоч і не впав, так захитався. Однак розвинути і закріпити успіх не вдалося. Варшавський Сейм урізав підписаний текст Галицької угоди. Повстала

лівобережна опозиція Виговському на чолі з переяславським полковником Тимофієм Цюцюрою. Але найвідчутнішим руйнівним ударом по результатах Конотопської битви був рейд кошового Запорозької Січі Івана Сірка у татарські тили. Так і не вибивши московські гарнізони з Києва, Чернігова, Переяслава, хан і гетьман змушені були відволіктися на внутрішніх ворогів. Та це вже інша за тональністю сторінка нашої історії…

„Я ПОВЕРНУСЯ”

„Українці самі не знають, кого вони мають серед себе. Вони гадають, що Петлюра – видатний редактор, патріот, громадський діяч. Це все правда, але не ціла правда. Петлюра – безмірно вищий за те, що про нього думають. Він – з природи вождів, людина з того тіста, що колись у старовину закладали династії, а в наш демократичний час стають національними героями. Буде він вождем народу українського. Така його воля”.

Ці слова належать видатному російському вченому академіку Федору Коршу, який високо цінував талановитий український народ, його героїчну історію, співучу мову, багату культуру, пильно придивлявся до переконливих українських слідів у всій історії Росії, до незмінних устремлінь українського народу вибороти самостійність, побудувати власну державу.

Нинішній об’єктивний історик не може не погодитись з таким прозірливим визначенням тієї неперевершеної ніким ролі й місця, яке зайняв Симон Петлюра в буремні роки боротьби пробудженого національно – визвольною революцією українського народу.

Симон Петлюра – виходець з Полтавщини. Народився він 23 травня 1879 року в Полтаві в багатодітній родині. Закінчив церковно-приходську школу, навчався в Полтавський духовній семінарії.

Ще перебуваючи в Полтавський духовній семінарії, С.Петлюра, тоді щуплий юнак з русявим чубом і ясними променистими очима, зробив перші кроки своєї політичної діяльності. Він член таємного гуртка, бере участь у конференції Революційної Української партії (РУП) і в роботі Всеукраїнського студентського з’їзду.

Це стало відомо керівництву семінарії – і в 1901р. С.Петлюру виключили з 6-го класу. З того часу він ніде не навчався, хоч мріяв про університетську освіту, зате систематично працював над собою, самоосвітою підготував себе з політики, військової справи, історії, літературної науки,

юриспруденції, фінансів. Добре володів німецькою і французькою мовами.

З 1902 р. розпочав він журналістську діяльність, яку продовжував все життя. Першою працею була його стаття про стан народної освіти на Полтавщині, надрукована в Львівському „Літературно-науковому віснику”, який тоді редагував М.Грушевський.

Рятуючись від політичного переслідування, Петлюра тікає на Кубань, де спочатку дає приватні уроки дітям міщан Краснодара, а згодом допомагає члену-кореспонденту російської Академії Федору Щербині впорядкувати архів Кубанського козацтва. В Краснодарі організовує осередок РУП – „Чорноморську вільну громаду”, видає різні антиурядові листівки, друкується в місцевій пресі та співробітничає із львівськими часописами „Праця” і „Добра новина”. Така діяльність не залишилась непоміченою. В грудні 1903 р. його заарештувала місцева поліція. Через чотири місяці на підставі фіктивної медичної довідки його випустили „на поруки” під грошову заставу і відтоді перебував С.Петлюра під особливим поліційним наглядом.

Лишатися в Краснодарі з політичних міркувань не зміг, тому повертається до Києва, включається в активну конспіративну діяльність РУП, виростає у впливову постать підпілля, що діяв під різними псевдонімами. Не дрімали й власті – оголошують на нього загальноімперський розшук. Це змусило С.Петлюру емігрувати до Львова. Там він видає рупівські видання – „Селянин” і „Праця”, знайомиться з політичним і освітньо-культурним життям Галичини, встановлює близькі взаємовідносини з його керівниками – І.Франком, М.Павликом, В.Гнатюком, М.Ганкевичем, М.Грушевським, діячами ряду „Громад”, студентського руху, політично-освітніх товариств. Бере участь у надзвичайній конференції РУП тощо. Все це, звичайно, не могло не впливати на поглиблення суспільно-політичних знань молодого журналіста і партійця, як і його загальних інтересів і уподобань.

Потепління 1905 дозволило С.Петлюрі повернутися до Києва. Він тепер учасник II з'їзду РУП. В зв'язку зі розколом РУП і створеннями на її базі УСДРП С.Петлюру обирають членом її ЦК, щоправда на з'їзді С.Петлюра нажив незмінного ворога в особі В.Винниченка, бо виступив проти того, щоб обрати Винниченка редактором друкованого органу партії. Причина: „ідеологічна нестійкість" і „богемність" кандидата. Невдовзі С.Петлюра написав ще й досить обґрунтовану критичну статтю про драматургію В.Винниченка. Цього вже ніяк не міг пробачити високомірний В.Винниченко і завжди ставився до свого опонента надмірно з „пристрастю".

За партійним направленням С.Петлюра виїжджає до Петербурга, де редагує щомісячник „Вільна Україна", а в липні 1906р. знову повертається до Києва і, за рекомендацією М.Грушевського, стає секретарем редакції газети „Рада", згодом часопису „Україна", а 1907р. (з №21-го) часопису „Слово". З політичних причин він переїжджає до Петербурга, друкується в російських виданнях „Мир" та „Образование". А матеріальні злидні примусили, тоді вже широко відомого журналіста і літератора, влаштуватись ще й чиновником Приватно-транспортної контори.

Серед тогочасних українських діячів Петербурга С.Петлюра виділявся як авторитетний і ерудований політичний діяч. Широкий відгомін мав його виступ на вечорі з нагоди 50-річчя смерті Шевченка, що відбувся в залі Купецького зібрання, в якому він акцентував роль Кобзаря не тільки для України, але передусім для розвитку революційного руху і політичного розвою Росії. У Петербурзі С.Петлюра знайомиться з діячами масонського руху, що орієнтувалися на Англію і Францію, зокрема з уже згадуваним академіком Ф. Коршем, якій ввів його в широку громаду, де збирались академік Шахматов, філософ М.Бердяев, журналіст Сергій Моргунов, члени Думи Федір Кокошкін і Андрій Шингарев та ін. Він вперше публічно висловив думку про те, що Україна має звільнитись від пут Росії і тоді стане вільною.

З 1911р. С.Петлюра в Москві. Одружується з Ольгою Бєльською (через рік у них народилася донька Леся), працює в страховій компанії, а водночас редагує журнал „Украинская жизнь”, єдиний український (російськомовний) часопис у дореволюційній Росії. Не можна не підтримати думки військового історика Сергія Литвина про те, що праця в цьому виданні, спрямована на ідею українського відродження, вимагала широких знань з історії, політики, філософії, інших наук, а також загальної підготовки, а водночас потребувала ще й великої сміливості й мужності. Вона стала апогеєм журналістської діяльності С.Петлюри. Тут, у Москві, кінцево сформувалась літературна і політична індивідуальність Симона Петлюри. Він сходиться з В.Винниченком і той, здавалось, почав нарешті цінувати свого vizavi. Активізувалось політичне життя в країні, в Москві відбувся таємний з’їзд українських есдеків і есерів. С.Петлюра видав брошуру, виступив з рядом статей в історичному виданні „Голос минувшего”.

У ті роки С.Петлюра пробує себе і як літературний дослідник. Його розвідки („Іван Франко – поет національної честі”, „Незабутні”, „Сучасна українська еміграція та її завдання”, „Галичина, Буковина, Угорська Русь” та ін.), огляди і статті з різних галузей літературної науки публіцистики, яким властива ясність викладу, образність мови, велика ерудиція автора, а ще скристалізована національно-державна спрямованість, мали великий успіх серед читачів, не втратили вони своєї актуальності і в наші дні.

На передодні Першої світової війни С.Петлюра опублікував праці: ”До питання про культурну творчість”, „Скорочене” розвінчання українства „Гоголевим”, „До практичних завдань українства”, якими зачитувались в Україні, а статтею „Війна і українці”, за переконанням О.Шульгина, міністра закордонних справ УНР, автор вперше поставив питання перед Росією і державами Антанти про права України і її участь в закордонній політиці.

С.Петлюра передбачав зміни в житті українства, його політичне зростання, самоусвідомлення, перетворення у велику соціальну силу.

З початком Першої світової війни С.Петлюра вступив на службу до Всеросійського Союзу Земств. Про тодішнього Петлюру генерал Юнаків залишив цікаві спогади: „зробив він (С.Петлюра – М.Д.) на мене глибоке враження своїм розумом, знанням справи, а головне – своїм захопленням та кипучою енергією”.

В 1915р. С.Петлюра був мобілізований на військову службу і, як згадує М.Грушевський, став санітаром на Західному фронті, а згодом (в кінці року) уповноваженим „Земгора” по 3-й армії, а далі помічником головного інтенданта фронтових поставок продовольства від „Земгора”. Ця посада прирівнювалась до офіцерської”. З того часу С.Петлюра одягнув військовий френч. Оселяється в Мінську і викликає до себе свою родину. Та не надовго. Грянув жовтневий переворот. Мільйони людей вийшли на вулиці. В Петрограді на чолі революційних маніфестантів (а там було багато українців) крокував з червоним бантом на офіцерський шинелі останній „номінальний російський цар” Михайло Романов. А десь поряд у революційних лавах красувався колишній командир імператорського козачого конвою Павло Скоропадський.

На посаді уповноваженого Союзу Земств Західного фронту С.Петлюра перебував весь час серед солдатів, добре знав їх плани, настрої. Допомагав як і чим міг і невдовзі завоював серед них прихильність і авторитет. За його участю були створені полкові і фронтові військові ради і невдовзі саме вони висунули його одним з керівників українським військовим рухом. На з’їзді Західного фронту, який був організований при його безпосередній участі, С.Петлюру обрано головою фронтової ради, а та невдовзі делегувала його для участі в роботі Національного конгресу, скликаного Центральною Радою в Києві 6-8 квітня 1917р. На службу до Союзу Земств С.Петлюра вже не повернувся, бо взяв безпосередню участь в підготовці й роботі конференції УСДРП, де обирається членом

її ЦК та входить до редколегії центрального органу партії – „Робітничої газети”. Його обрано Головою Українського Генерального Військового Комітету і десь у 20 числах квітня 1917р. його кооптовано до Центральної Ради. Все це свідчить про те, що С.Петлюра вже в дореволюційній період був політичною фігурою в українському суспільно-політичному і національному русі.

Разом з М.Міхновським, М.Грушевським, В.Винниченком він керує Першим військовим з’їздом. Виступи С.Петлюри на з’їзді сприйнялись одностайно делегатами, які відчули, що саме він розумів вагу військової організації України, що позиція В.Винниченка про ліквідацію армії як такої, про „народну міліцію” для українців є неприйнятною, тому логічно С.Петлюра всіляко намагався „пом’якшити” вплив тодішнього Голови ЦР на військове будівництво в Україні.

На доповідь С.Петлюри з’їзд прийняв резолюцію „Про українізацію війська”, в якій розглядалося українізацію як єдино привільний шлях створення власної армії, без якої не могло бути власної держави.

Проблема українізації армії і стала в 1917р. першорядним завданням С.Петлюри і очолюваного ним Українського Генерального Військового Комітету (УГВК). Масово у військових частинах організовувались ради і комітети, відбувались з’їзди фронтів, армій, виділялися українізовані військові частини із загальноросійських, наставлялися офіцери українці командирами підрозділів тощо. С. Петлюра співпрацює із штабами армій, фронтів. Він згруповує лояльних до України воєнспеців колишньої російської армії і перетворює УГВК в генеральний штаб – найвищу військову інстанцію українського війська. Все це викликало негативну реакцію з боку Тимчасового уряду. О.Керенський, військовий міністр в Тимчасовому уряді, заборонив петлюрівські заходи в армії, як і проведення 2-го військового з’їзду. Та все ж з’їзд відбувся з 5 по 10 червня 1917р. На його засідання з’їхалось понад 1976 делегатів, які представляли 1732444 осіб українського вояцтва.

Делегати висловили пропозиції про проголошення самостійності України («...хочемо бути господарями (на своїй землі), такими, які були предки козацькі, князі київські, хочемо самостійності») і тільки наполягання С.Петлюри, який стримував його, не відбулося передчасного виступу військовиків, виступу, що міг в тих умовах привести до ліквідації осередків українського національного руху. Проте вимоги військового з'їзду примусили керівництво Центральної Ради проголосити 10 червня 1917р. 1-ий Універсал та створення уряду Генерального Секретаріату. З'їзд також схвалив структуру УГВК і його персональний склад. Головою вдруге обрано С.Петлюру, а ще радником Військової Ради.

З того часу розпочався новий етап українізації армії. Тепер йшлося не тільки про відділення солдатів-українців в окремі частини, а вже про створення власної української армії. Не затримались суворі санкції петроградського Тимчасового уряду. В Україну наїжджають російські міністри Церателі, Терещенко, Некрасов, а згодом і сам О.Керенський. Вмовляли, загрожували, але не допомогло: зупинити Рух Спротиву такими заходами російським емісарам не вдалося: стихія наростала, вимагаючи від своїх керманичів – відомих українських діячів – тотожних дій. Та ті діячі, що належали до різних політичних партій і скупчились у Центральній Раді, не доросли до рішучих політичних завдань. Здатні були лише до промов, красивих заяв, надії покладали на розвиток всеросійського руху, на будування „нової" Росії, і вірили, що ті „будівники" не скривдять й України. Ставили спочатку питання про національно-культурну автономію України, а згодом, аби приховати від мас власне обличчя, обмежились лише куцою національно-територіальною автономією в Росії, побудованою на федеральних засадах. Та й це російський уряд відмінив, що викликало обурення широких українських мас і мільйонної армії. Проте і тоді Центральна Рада закликала свої війська продовжувати війну, агітувала за єднання з Росією. Як наслідок – патріотичні почуття широких кіл України почали згасати, а водночас блякнути авторитет Центральної ради. І з серпня 1917р. в Україні з'являються

прояви соціальної анархії – пограбування панських маєтків і суцільні самосуди, слабне дисципліна в українізованих полках.

У вересні-жовтні 1917 р. в Росії розгорілась жорстока боротьба між більшовиками і Тимчасовим урядом. Центральна Рада зовсім розгубилася тим більше, що російські війська за наказом О.Керенського виступили проти неї. 7 листопада 1917р. бої в Петербурзі і Москві закінчилися перемогою більшовиків. 11 листопада українські військові частини виступили проти російських військ, надісланих сюди тогочасним Російським урядом. Звідусіль на поміч Центральній Раді вирушили до Києва українські війська. Але й у цей рішучій для неї момент главарі Центральної Ради не спромоглися на ніщо більше, окрім нейтралітету.

Поштові пункти, секретаріат ЦР, канцелярії українізованих полків, поштові скриньки українських і культурно-освітніх політичних діячів заповнили листи-протести, резолюції „російської" демократії з вимогою скасувати нібито для „добра українського народу" 1-й універсал. Авторами їх були урядовці різних російських установ в Україні, які одержували додаткову платню за російщення нашого народу, російські військові, що катували український народ, коли він пробував заворушитися, люди „свободних професій" – адвокати, агрономи, інженери, техніки і т.п., що обслуговували інтереси росіян-поміщиків в Україні. Оця „російська демократія", сидячи в Києві, виконувала директиви Петербурга, вона шукала тут порозуміння з Центральною Радою. І, до речі, знаходила його. М.Грушевський, наприклад, підхопив від неї гасло „об'єднання демократії", а В.Винниченко зізнався, що в роз'єднанні (з росіянами) не можна йти далі, що треба прийти до порозуміння. І тоді, в той надто гарячий час, а власне, востаннє – українську національну стихію можна було втримати в руках, але вже не словами, а реальними діями і вчинками. Після розгрому війська Тимчасового уряду 12 листопада українські полки заявили, про те, що віддають всю владу в Україні Центральній Раді, яка має на руїнах „єдиної" Росії збудувати Українську державність. Тому Центральна Рада,

підштовхувана волею і домаганнями мас, нарешті проголосила ІІІ-й універсал, а відтак самостійну Українську Народну Республіку й то із відвертим і наївним застереженням, що УНР вважає себе у „федеральному зв'язку" з тоді вже неіснуючою царською Росією. Це про той час відомий політичний діяч і воєначальник Євген Коновалець писав: „Ми здорово захитались у нашій вірі в Центральну Раду, щоб виразніше не сказати; але наша наївність казала нам вірити ще безоглядно в авторитет голови Центральної Ради так далеко, що ми не зважувались ставити ніяких рішучих домагань щодо зміни дотеперішньої політики та діяльності Центральної Ради ...". І далі: „В.Винниченко, як глава держави, не мав ніякої політичної лінії, не вірив військам і вважав, що вони його розстріляють, ще до того заключив умову з більшовиками (Мануїльским), про яку не сказав та яку більшовики, як звичайно, зараз таки її зламали, розкинувши летючки із закликом до непослуху і бунту проти Центральної Ради. Він висилав делегатів до Москви, пхався весь час в обійми червоної Русі (тут – Росії), щоб згодом стати лідером української комуністичної партії. Про це неодноразово акцентував в своїх спогадах і відомий громадський діяч Євген Чикаленко.

А процес формування української армії набирав нових обертів. Створюється низка запасних та фронтових частин – 1-й Гайдамацький курінь, піхотний полк М.Грушевського, ряд охочекомонних частин – в Києві, полк імені Богдана Хмельницького, полк ім. П.Полуботка, полк ім. Шевченка – в Чернігові, полк ім. П.Дорошенка в Сімферополі, курінь ім. Т.Шевченка – у Хмельнику, полк ім. І.Гонти – в Умані та ін.

Стривожені грозовою обстановкою в Україні, російські генерали, наприклад Л.Корнілов чи О.Брусилов, на словах йшли на згоду з С.Петлюрою, а за спиною були готові „перевішати" весь український Генеральний Комітет, що згодом таки і сталося – почались серйозні збройні провокації проти українських частин. На фронт відправлялися переважно українські частини, а гарнізони в Україні комплектувались переважно росіянами. Окремі українські частини затримувалися

на Північному і Кавказькому фронтах, у російських містах, на Волзі, в Сибірі залишались українські запасні батальйони. З серпня 1917 року російське командування взагалі заборонило УГВК підтримувати зв'язки зі Ставкою і штабами фронтів і звинуватило С.Петлюру в „державній зраді".

Гостротою протистояння відзначився 3-й Всеукраїнський військовий з'їзд (20 жовтня 1917р.) Виступ на ньому С.Петлюри неодноразово переривався оплесками. З'їзд засудив більшовицький переворот у Петрограді, учасники оголосили себе Першим українським полком охорони української революції. Того ж дня Центральна рада теж засудила насильницьке повалення Тимчасового уряду, не визнала федеральним урядом Раднарком, що призвело до конфронтації з більшовиками. Вони, у свою чергу, відмовилися підпорядкуватися Крайовому комітетові і створили свій центр для захоплення влади в Києві. Стався збройний конфлікт між більшовиками і військами штабу округу, й тоді С.Петлюра наказав військам зайняти найважливіші урядові об'єкти. 31 жовтня Центральна Рада поповнила склад Генерального Секретаріату шістьома Генеральними комісарами, в тому числі Генеральним секретарем з військових справ. Як міністр, С.Петлюра направив в Ставку російської армії і в усі штаби фронтів, округів, інші військові організації телеграму про те, що «бере військову владу в Україні на себе, за винятком фронту, і що всі розпорядження в тилу, які слід виконувати, видає лише Генеральний Військовий Комісаріат України».

Всупереч В.Винниченку, С.Петлюра розумів, що Україна не забезпечить свого існування без регулярної армії, тому докладає всіх зусиль до її створення. Він намагається, щоб владу Центральної Ради визнали всі губернії, штаби Південного і Румунського фронтів, Одеського військового округу, керівники гарнізонів усіх населених пунктів. Тоді був створений і Український фронт, що розкривало можливості Центральної Ради. І хоч насправді такого фронту тоді так і не вдалося створити, все ж справа набула широкого поширення. Солдати-українці залишали позиції на інших фронтах, кидали залогову

службу в Росії і пробивались в Україну. Київ став епіцентром українізації армії, штабів Київського і Одеського військових округів. Тоді відкрито низку військових шкіл, утвердилась українська влада в Катеринославі, Одесі, Миколаєві, Харкові, Чернігові та інших містах України. Для керівництва військами створено Український Генеральний Штаб, до якого ввійшли відомі воєначальники – Кондратович, Омелянович-Павленко, Удовиченко та багато ін. І все це творилось на фронті загострення стосунків Центральної Ради з російською більшовицькою Радою Народних Комісарів, яка загрожувала Україні війною. Особливо напруга досягла після того, коли генеральний Секретаріат (24.XI.1917р.) заборонив пропускати більшовицькі війська на Дон для придушення Донської козачої республіки. Тоді керівник Раднаркому у зверненні „До всього населення" назвав Центральну раду „буржуазною", такою, що перейшла на бік „кадетсько-корніловської і каледінської контрреволюції" і закликав „діяти з усією рішучістю проти ворогів народу".

Проти нерішучості, млявості і політичного хитання керівників Центральної Ради, їх дій щодо організації українських збройних сил та сумнівної федерації України в Росії виступили „самостійники" на чолі з Миколою Міхновським. У книзі „Спадщина тиранів" (К., 1917р.) він писав: „Усі росіяни хочуть унітарної („объединительной") демократичної республіки, бо росіяни хочуть продовжити колишнє та панування над українцями, українці хочуть визволитися з того панування. Московський народ – не та чи інша партія, але весь народ – хоче бути паном над українським народом. З того постає боротьба між обома народами. Один бореться за своє визволення, другий – за своє панування над першими" (стор. 7.).

Червона Росія почала діяти проти ненависної їй влади в Україні. Вже восени 1917р. на Слобожанщині з'являються перші більшовицькі загони, які ще перед оголошенням війни Україні захоплювали її прикордонні міста. У тогочасні нечисленні більшовицькі організації Харкова, Катеринослава,

Донецька, Києва, Луганська та в інші українські міста засилаються досвідчені агітпрацівники, бувалі червоні комісари, які легко переагітовують на свій бік російських солдатів і офіцерів, що тинялись по Україні без всякого нагляду. Ніхто ними не опікувався. Не мали вони визначеного місця призначення, притулку, їжі. В Києві таких було понад 40 тисяч, у Херсоні – 15 тис., у Сімферополі – 10 тис., у Катеринославі – 8 тис., у Житомирі – 5 тисяч. Внаслідок чого в Києві та інших містах часто творились грабежі, крадіжки, вбивства, а ще непокора місцевій владі. А в східних губерніях влада взагалі перебувала в руках росіян.

За приблизними підрахунками Раднарком Росії тоді залучив до боротьби з Україною не менше 500 тисяч солдатів. Був створений спеціальний Український (Північний) фронт, в якому, до речі, перебувало аж три російські армії. В Харкові діяв Антонов-Овсієнко (йому тепер заборонено називатись Антоновим!). У наступ на Катеринослав направлено загін Єгорова, Донбас окупував загін Севірса, Білгород – загін Сабіна, в напрямі Ростова направився загін Петрова. Сформовано загін червоних козаків Примакова. Тульський полк взяв Суми, загін Знаменського – Ворожбу, Конотоп, група Берзіна – Бахмач і просувалась на Полтаву і Київ. 500 українських вояків стримували п'яний загін тритисячної армади матросів і голодних пітерських голодранців під Крутами.

Зміцнюються присланими з Росії пробільшовицькі центри в Горловці, Макіївці, Краматорську, Одесі, Чернігові. Там комісари створюють ревкоми, формують озброєні загони, пропагують, до речі, українською мовою ленінський декрет „Про землю". Як треба обдурювати українців навчав тих, що їхали в Україну з цією метою, Лейба Троцький. В „Инструкции агитаторам-коммунистам на Украине" він наказував:

„1. Не навязывать украинскому крестьянству коммуны до тех пор, пока наша власть не окрепнет.

2. Утверждать, что в России нет коммуны"

„В противовес самостийнику Петлюре и другим говорить, что Россия тоже признает самостийность Украины, но

с советской властью, а Петлюра продает Украину буржуазным государствам”.

Радив Л.Троцький розпускати чутки, що Російська (Ленінова) влада в союзі з Петлюрою. Коли й в червоній Армії траплялись випадки грабувань, то Троцький вчив вину звалювати на петлюрівців. Роз’яснювати селянам, що хліб забирають лише від куркулів і то не для Росії, а для найбідніших селян України, для робітників та Червоної Армії. І далі радив: щоб досягти наміченої цілі – всі засоби однаково прийнятні – Україна мусить бути нашою (російською-червоною – М.Д.), а буде вона такою, коли буде радянською.

Коли такі заходи не допомагали, тоді радянська Росія вдається до прямих воєнних втручань. Про це в IV Універсалі Центральна Рада заявила: „Петроградське правительство народних Комісарів щоб повернути під свою власть вільну Українську Республіку, оповістило війну Україні і надсилає свої війська – красногвардійців, більшовиків, які грабують наших селян..., вивозять (хліб) в Росію, вбивають неповинних людей”.

Особливої уваги в більшовицькій пресі заслужив бунт робітників „Арсенала”, організований за вказівкою і фінансовою підтримкою Раднаркому. На заводі працювало близько 4 тисяч інородніх робітників, переважно росіян, які, логічно, Центральну Раду вважали собі ворожою. При взятті ”Арсеналу” військами УНР ніяких розстрілів, тим більше катувань, про що не один десяток років трубила більшовицька преса і навіть письменники (згадаймо Ю.Смолича), допущено не було. А загальне керівництво штурмом заводу здійснював якраз С.Петлюра.

Два кривавих тижні тривали бої за столицю України, за те, щоб українська делегація підписала на конференції у Бресті угоду, за якою Україну як самостійну державу визнавали Німеччина, Австрія, Болгарія, Туреччина, а ще раніше визнали Англія, Франція, Польща та Італія.

25 січня 1918р. війська УНР змушені були залишити столицю, пограбовану і залиту кров’ю російськими військами під командою „покорителя Малороссии” Муравйова. В книзі

Ковалевського „При джерелах боротьби”... (Інс., 1960р., с. 447) читаємо про це: „...банди російських більшовиків, які прийшли з півночі на Україну, мали якусь звірячу ненависть до українців і до самого Києва як такого. Вони масово розстрілювали і катували власне українців, а не росіян чи жидів, хоч і затримували чимало російських старшин. Вони плюндрували містом так, як може плюндрувати і грабувати дикий завойовник”. Навіть В.Затонського збентежило побачене в Києві: ”Ми ввійшли в місто: трупи, трупи й кров... Розстрілювали всіх... просто на вулиці...” І далі: ”відрубували ноги, вуха, вибивали очі, ламали руки і ноги – потім розстрілювали, а трупи викидали на сміттєзвалище”. За 20 днів перебування „червоних” у Києві було розстріляно 5 тисяч безневинних чоловік.

Так тріумфально, по-братньому, а насправді жорстоко й криваво – в розстрілах, катуванні, мародерстві, грабунках – несла ленінська „червона гвардія” „визволення” України.

У розпалі війни за наполяганням В.Винниченка Петлюру знято з посади військового міністра. Його місце зайняв М.Порш, який тоді злочинно оголосив демобілізацію української армії і ліквідацію офіцерських чинів в армії УНР.

Відсторонений від керівництва військами, С.Петлюра зробити щось реально не зміг. Всупереч забороні, він, щоправда, формує особливий армійській підрозділ – Гайдамацький Кіш Слобідської України, який разом із загоном Січових Стрільців роззброїв у Києві збільшовиченні київські заводи „Арсенал”, „Ауто”, „Снарядний”, Дементьєвський, Суднобудівний, а також механічні майстерні, залізничне управління, вилучив при цьому тисячі гвинтівок, десятки кулеметів, заарештував понад 200 організаторів повстання тощо.

Центральна Рада проіснувала 14 місяців. При ній було відновлено символи України, запроваджено мережу української освіти. Постали українська наука, література, преса, воскресла українська православна церква. Кожному громадянинові УНР, незалежно від його походження, віри й політичних поглядів,

конституційно гарантувалися всі громадські права. До Києва почали з'їжджатися представники іноземних держав, дипломати. Таким чином відновлення української державності 1991р. є прямим продовженням політичної діяльності Української Центральної Ради, яка 29 квітня1918 р. затвердила Конституцію УНР, змінила земельне законодавство, обрала президентом М.Грушевського. А це означає, що проголошення сучасної незалежності України є прямим продовженням УНР. Таким чином незалежній Україні не 17, а 78 років: тільки з 1921р. по 1991р. вона перебувала під російською окупацією.

З часу підписання Брестської угоди керівники уряду Голубовича запросили військової допомоги в Німеччини і Австрії. Ті направили в Україну 450-тисячну армію. Під їх та армією УНР спільною дією з березня 1918р. червона гвардія відступила, і об'єднані війська ввійшли до Києва, а вже 28 жовтня вся територія України була звільнена від більшовицьких військ, які, відступаючи, руйнували залізниці, вивозили обладнання заводів, транспортні засоби, паровози, вагони, продовольчі запаси, майно, навіть церковні дзвони. До речі, німецькі й австрійські війська поводили себе в Україні як завойовники: вимагали відновлення приватної власності на землю, підтримували поміщиків у їх бажанні повернути собі помістя в Україні, а командуючий німецьких військ – фон Ейхорн взагалі ігнорував українські закони, видав навіть наказ про прискорений засів полів в Україні, контролі над врожаєм і встановленні твердих цін на харчові продукти, що було прямим втручанням в економічну незалежність УНР. До того ж „запрошені" війська здійснювали над мирними мешканцями України суди й покарання. Все це не могло не викликати спротиву місцевого населення. А тим часом в країні справді панувало безладдя. Грушевський з Винниченком заходилися над проблемою створення „федеративного" устрою Росії, зате свої справи залишили на „завтра", не зуміли забезпечити правопорядку на місцях, організації життя в нутрі держави, не вирішили пекуче питання про землю.

Не змогли вони дотриматися й обіцяного Німеччині. А коли її війська насмілилися силою взяти продовольство, то наштовхнулися на збройний опір селян. На цій основі загострилися стосунки між німцями і Центральною Радою.

В період масового селянського спротиву німецьким військам в Україні С.Петлюра очолював Київське губернське земство, а згодом Всеукраїнський союз земств. У липні 1918р. його заарештували, і він майже 4 місяці просидів у в'язниці.

28 квітня 1918р. німці припинили діяльність Центральної Ради, а через день владу в Україні „перебрав" до своїх рук підтриманий поміщиками П.Скоропадський, який у своїй діяльності керувався виключно російською політикою і дбав в основному про „єдину і недєліму" імперію, що й викликало спротив широких народних мас України.

Одним із перших, звільнений перед тим, С.Петлюра приїхав до легіону „Січові стрільці", що тоді базувався у Білій Церкві, і взяв участь у підготовці виступу проти Скоропадського, а 14 грудня 1918р. разом з січовими стрільцями, очолюваними Є.Коновальцем, урочисто ввійшов до звільненого від військ гетьмана Києва.

Директорія створена 14 листопада 1918р. Її очолив В.Винниченко. До складу Директорії ввійшли С.Петлюра, Ф.Швець, П.Андрієвський, А.Макаренко, під натиском червоних російських військ залишили Київ. Петлюра невдовзі приступив до керівництва збройними силами УНР, які тепер змушені були воювати і проти червоних військ, і проти денікінців і внутрішньої контрреволюції, а водночас вести широку дипломатичну діяльність – переговори з Антантою, зокрема Францією й Румунією.

22 січня 1919р. він узяв діяльну участь у проголошені Акту злуки Східної і Західної частин України. А в Директорії, як колись у Центральній Раді, продовжувались чвари та незгоди... Соціал-революціонери Винниченко і Чеховський були за порозуміння з більшовиками. З ними солідаризувалися Грушевський, Шаповал, Любинський. Інші, зокрема члени Республіканської партії Архипенка, вимагали порозуміння з

Антантою. Їх підтримував С.Петлюра. Не було також згоди і політичної єдності між Директорією і тодішнім керівництвом уряду ЗУНР. Тому Акт злуки не мав практичного значення. А Україна перебувала у ворожому оточенні і, ясно, повній ізоляції. На південному сході їй загрожував Денікін, Південь України окупували греки, румуни та французи, з заходу натискали поляки. Не вистачало зброї, одягу, продуктів, набоїв. Постачати їй зброю з-за кордону не дозволяла Антанта, зокрема Франція, яка орієнтувалася не на Україну, а на „неделимую" Росію, у яку свого часу вклала багато своїх капіталів.

В березні 1919р. більшовики знову наступали на Українську державу широким фронтом. Спочатку армія, до складу якої входило 75 тисяч червоноармійців,1400 кіннотників, 170 гармат, 427 кулеметів, 15 літаків, 6 бронепоїздів, чекала поки німці залишать Україну. Спочатку, як тільки це трапилось, червоні полчища захопили Київ, 19 березня прорвали фронт у районі Жмеринки, а в Україну прибували все нові і нові сили – 43-й робітничий полк з Воронежа, Московська робітнича дивізія, загін Кожевнікова з-під Уфи та ін.

Допомоги від Західної Європи Україна не дочекалась. А до того ж продовжувались виснажливі урядові демісії. Мінялись уряди (14 разів), зате лишалися одні й ті ж проблеми. Якийсь поштовх принесла 4-тисячна Українська Галицька Армія, яка разом з військами УНР 31 серпня успішно заволоділа Києвом. Та радість ця була засмучена діями денікінців, які змусили українські війська добровільно залишити Київ.

Не принесла користі Україні і т. з. отаманія (Махно, Григор'єв, Зелений та ін.), ні намагання Директорії домовитися з Денікіним. А більшовицькі війська, ніби зговорившись з ним, почали загальний наступ. Українська армія поспішно відступила, не маючи теплого одягу, медикаментів, боєприпасів. Її знищував плямистий тиф, віспа, скарлатина. До того ж вдарили ранні морози... В листі до відомого французького журналіста Жана Пелісьє тоді С.Петлюра писав, надіючись, що той розповсюдить у Франції цю інформацію: „Ми не отримали досі жодної помочі, ні амуніції, ні технічних апаратів, ні

санітарного матеріалу. Три чверті наших вояків не мають чобіт і одежі; ... не маємо ліків, тиф десятирує ряди нашої армії”... А антантські держави, які проголошують високі принципи, забороняють Червоному Хрестові прибути до нас! Ми вмираємо, а Антанта, мов Пилат, вмиває руки...”

В кінці жовтня УГА підписала договір з Добровольчою армією, а згодом XII армією більшовиків. Все це спричинило до того, що наприкінці 1919р. частина урядових установ змушені були залишити Кам’янець-Подільський і перебратися в Шепетівку, а залишене місто віддати під військовий контроль поляків. Здійснювати державну службу в Кам’янці-Подільському мав Іван Огієнко, головноуповноважений міністр – і він це тривалий час робив з великим успіхом.

Тогочасна ситуація змусила С.Петлюру прийняти рішення про перехід Армії УНР до партизанських методів боротьби. Досить успішно пройшов по тилах більшовицьких військ Перший зимовий похід військ УНР.

Таким чином у тих гострих соціальних умовах, коли надіятись на чиюсь допомогу не було жодних підстав, коли керівні органи УНР тасувались як в колоді, мінялись стосовно ситуації, коли різні за політичними уподобаннями партії обіцяли простим людям манну з неба, а насправді здирали останнє, С.Петлюра вдався до надзвичайних дій. Він підписує умову з Польщею, підписує, бо не може не вірити запевненням її високого керівника Юзефа Пілсудського. Як і Симон Петлюра, так і Юзеф Пілсудський однаково ненавиділи Росію різних кольорів, її режим, намагання за рахунок підкорених держав поправити свій економічний стан, а відтак зміцнити політичне становище. В своїй відозві Ю.Пілсудський тоді звертався до українського народу з такими словами: „ Доводжу до відома населення цих (українських – М.Д.) земель, що польське військо усуває з теренів, які населені українським народом, ворожих окупантів, проти яких зі зброєю в руках повстав український народ, захищаючи свої хати від насильства, розбою і грабіжництва. Польське військо зостанеться на Україні на час, потрібний для того, аби правний український уряд міг

перейняти владу на тих землях. З хвилею, коли уряд Української Народної Республіки покличе до життя державну владу, коли на кордонах стануть озброєні оборонці українського народу, здібні забезпечити цей край від нової навали, а вільний народ буде в силі сам вирішити свою долю, польський жовнір повернеться в межі Речі Посполитої Польської, виконавши почесне завдання боротьби за волю народів...". І далі: „Я вірю, що польський жовнір повернеться в межі Речі Посполитої Польської, виконавши почесне завдання боротьби за волю народів".

Про щирі плани спільної боротьби з більшовизмом начальний вождь Польської держави Ю.Пілсудський говорив не раз. І це було справді щиро і відверто. Після тривалих вагань і перевірок С.Петлюра пересвідчився в щирості намірів Ю.Пілсудського, а тому відтак політичний українсько-польський договір керівники МЗС УНР А.Лівицький та РПП Ян Донібський підписали 22 квітня 1920р. Він став історичною необхідністю і разом з тим потрібною паузою для відпочинку української сторони, дав змогу українцям зберегти зародки і традиції організованої державності, з яких при сприятливих умовах міг вирости і урядовий апарат, і військо, і сама держава. Це був тактичний хід для встановлення зв'язків з Європою. Ю.Пілсудський і далі не раз при критичних ситуаціях підтримував С.Петлюру. Та не такі наміри виносили польські військовики щодо України. Вони безплатно реквізовували в українських селян хліб, худобу, цукор, роззброювали українські жандармські постерунки тощо. Та, проте, спільні дії українських і польських військ дали позитивні результати. 24 травня уряд і С.Петлюра урочисто в'їхали до Києва. Відбувся парад союзницьких військ. Його приймали С. Петлюра і генерал Риз-Смігли. Та перервані воєнні дії скоро відновилися. 5 червня 1920р. Червона армія, зміцнена передислокованою з Кавказу Першою кінною армією С.Будьонного, прорвала фронт на ділянці Київ-Біла Церква і перейшла в контрнаступ. Внаслідок цього Київ знову опинився в руках більшовиків. Під ударами 150-тисячної більшовицької армії Будьонного – Тухачевського

польсько-українські війська відступали. Та на весні 1920р. командуванню об'єднаних сил вдалося створити перевагу сил у напрямку головного удару і 14 серпня перейти в контрнаступ, 16 серпня – в наступ.

Війська Петлюри відбили атаку більшовиків на річці Стріпа. Не допустили прориву 150-кілометрового фронту по р.Дністер. 6-а стрілецька дивізія УНР, якою командував генерал М.Безручко, та 2 неповних полки і два бронепотяги польської армії відбили неодноразові атаки, а відтак загородили шлях 16 тисячам кавалеристів Будьонного на Варшаву, що стало для червоних військ фатальним. Не зазнав Будьонний успіху і під Львовом, а відтак не зміг надати допомоги військам, що вели бої під Варшавою. Відчутну поразку отримав він і урочище Комарів, битву цю названо найбільшою битвою кавалерії XX ст.

Ці невдачі змусили Будьонного відмовитися від поставлених далеко сягаючих планів і відійти в напрямку Володимира-Волинського. А поляки 16-17 липня розгромили більшовицькі війська під Варшавою. Скориставшись ситуацією, українсько-польські війська відкинули більшовицьку армію по всьому фронту і змусили її поспішно залишити українські землі.

Окрема кінна українська дивізія взяла Бурштин – Букачівці, підписала просування правого крила польської армії. Значною була й операція українських військ, пов'язана з форсуванням р. Дністер в районі Городниці. 18 вересня Армія УНР перейшла Збруч, чим поставила в катастрофічне становище 14-у більшовицьку армію. 17 вересня Окрема кінна дивізія Армії УНР захопила зі сходу Теребовлю, 19 вересня звільнила Тернопіль. Через два тижні був звільнений Коростень, підрозділи генерала Омеляновича-Павленка зайняли Жмеринку. А далі було звільнено Вінницю – і українські війська вийшли на лінію Яруга – Шаргород – Бар – Дережня – Лютичів – Літин. У зв'язку з цим мали успіх і польські війська.

Відчутного удару більшовицькі війська відчули від повстанського руху в Україні. Для боротьби з 250 повстанськими загонами більшовики створили т.з. Трудову армію (30 тис. осіб), підпорядковану Й.Сталіну.

До речі, в пресі тоді зазвучала досить об'єктивна думка про те, що поляки привласнили собі серпнево-вересневий військовий успіх, охрестивши його „чудом над Віслою", хоч треба було насправді говорити про створене українськими військами „чудо під Замостям".

У вересні 1920р. на Правобережній Україні спалахнуло загальне протибільшовицьке повстання. С.Петлюра затвердив його положення, штати повстанських організацій, визначив завдання тощо. Більшовицькі війська тоді були вже розгромлені і деморалізовані. Ліквідовано 12-у армію, а 14-а панічно відступала. Про це знайдемо в Пілсудського: „Армія більшовицька була так розбита, що я не мав жодних військових перешкод, аби шагнути туди, куди тільки хотів на цілому фронті. Але я був у той час затриманий у поході через брак моральної сили у суспільстві".

Все це давало можливість українській стороні сподіватися на успіх відбудови своєї державності. Але Польща замість того, щоб остаточно деморалізувати більшовицькі війська, стомилась від війни. Антанта також не підтримала антибільшовицьких настроїв Пілсудського – і 12 жовтня 1920р. у Ризі був підписаний прелімінарний мир між Польщею і червоною Росією, а 18 березня 1921р. – Договір про мир. І війська УНР тепер самі продовжили боротьбу з червоною Росією. Щоправда, Петлюра шукає порозуміння з Врангелем, Г.Савінковим, але без жодних результатів. Не маючи нізвідки допомоги, через відсутність набоїв та амуніції на засіданні Ради Міністрів 18 листопада 1920р. було прийнято рішення про перехід армії УНР на територію Польщі. Таке рішення було повторено 5 грудня і в Новій Чорториї. Таким чином армія УНР не була переможеною. Вона добровільно відступила за р. Збруч. Зброю передали польській владі, а особистий склад змушений був перейти на права інтернованих військ. Та боротьба цим не закінчилася. Реальними були виступи військ УНР у 1922-1924рр. На землях Волині, Поділля, Київщини гуляли десятки повстанських загонів, якими керував Партизансько-повстанський штаб (ППШ), який безпосередньо

підпорядковувався С.Петлюрі. Створення ППШ підтримали і сприяли його роботі Ю.Пілсудський і уряд Румунії. За їх участі був сформований Другий Зимовий похід під керівництвом генерала Ю.Тютюнника. Якщо Перший Зимовий похід пройшов від грудня 1919 по травень 1920р. з боями від Збруча по Дон, від північних кордонів України аж по Чорне море, пройшов шляхи, скроплені кров'ю і усталені густими могилами – і скрізь його зустрічали люди з любов'ю і теплотою, допомагали чим могли, то Другий закінчився трагічно. Втомлені багаторічною боротьбою з окупантами, повстанці відходили від активної боротьби. Ще в 1922р. рейдом по Поділлю пройшовся Орел та й тільки. Навіть Махно під натиском більшовицьких військ змушений був емігрувати за кордон.

Укріплюється в Україні більшовицька влада. Голодом і концтаборами більшовики на якийсь час застрашили українців, хоч боротьбу вони і далі продовжували. С.Петлюра відчував її, але тепер вже не її дюжинний подих. В листі до М.Василька від 20 липня 1923р. він писав, що 2 роки в Україні не слід чекати якихось масових подій, що організаційно-підготовчу працю проти більшовицької системи він розпочав, висилає в Україну організаторів антибільшовицького руху, але тільки з підривною і терористичною метою.

С.Петлюра спочатку перебував у Тарнові, пізніше – у Варшаві, а в кінці 1923р. він виїхав до Будапешта, потім – до Відня й Женеви, де ще існувала місія УНР, і, нарешті, в середині 1924р. оселився в Парижі і жив, як згадують сучасники, бідно і під постійною загрозою „висилки з країни". Займається публіцистикою, пише про недавні події в Україні, згуртовує еміграційний рух. І щоденно відчуває на собі травлю з російської еміграції, групи Шаповалова українських збільшовичених кіл.

З вересня 1925р. він разом з Прокоповичем видає журнал „Тризуб", який здобув широке розповсюдження не лише серед емігрантів у Франції, але й в США, Канаді, Чехословаччині, Польщі, Румунії, Аргентині, Китаї та ін. державах. Навколо нього згрупувалися діячі УНР – Удовиченко, Отецький,

А.Дорошенко, І.Мазепа, А.Мотоцький, М.Славинський та ін. Працював український уряд і С.Петлюра лишається й далі лідером Української держави в екзилі. Створено Спілку українських емігрантських організацій у Франції (очолював М.Шумницький).

У травні 1926р. разом зі своєю командою Ю.Пілсудський здійснив державний переворот. Це й насторожило Й.Сталіна. Віддавати Україну він не міг: була вона житницею та невичерпним багатством тодішнього Союзу. А пам'ять переносила вождя у 20-ті роки. Щоб не допустити нового українсько-польського походу проти радянського режиму в Україні він і вдався до звичного для Росії і звироднілого методу – вбивства одного з друзів Пілсудського, бо Пілсудського не зміг, а у Петлюри з Пілсудським тісні зв'язки зберігалися і далі. Здійснив це 25 травня у вівторок 1926р. над С.Петлюрою продажний Самуїл Шварцбард. Це трапилось на розі вулиці Расін і бульвару Сен-Мішель (в декількох кроках від Сорбони і Клюні). Вбив нібито за єврейські погроми в Україні, хоч С.Петлюра завжди категорично виступав проти них. Поховано Симона Петлюру в Парижі на Монпарнаському кладовищі.

В своїх відозвах, листах до друзів Симон Петлюра неодноразово писав: „Я повернуся...". І хай поволі, але повертається на рідну Україну. До українців, до землі своєї, якою марив і жив упродовж свого короткого (47 років) життя.

Не спорудили ми, його нащадки, належного йому пам'ятника, не склалось і офіційне „петлюрознавство", хоч написав він низку блискучих публіцистичних і літературознавчих праць. І якщо до пам'ятника М.Грушевського в Києві урядові особи хоч до „свят" приносять квіти, то пам'ятника С.Петлюри просто не має. Ні в Полтаві, ні в Києві. У Полтаві керують суспільним життям вихідці з Росії, в Києві ж не вистачає уваги і грошей.

Вистачало на пам'ятники кулеметам, з яких стріляли в українських вояків під час арсенального бунту. Є пам'ятники тим, хто стріляв з них – збунтованим російським робітникам, які проживали в Україні, бо Росія, бачте, їх не задовольняла, там

для них пільг не було, а в Україні – на кожному кроці. Тепер ми знаємо справжню історію „арсенального бунту”. То чому ж не знищимо тих пам’ятників – брехливої історії, більшовизму в Україні. Чому ж і далі дивують вони тих, хто вперше знайомиться з Києвом. Ніби й справді Україна не здатна гніватись на своїх катів. Та чи так це?!

Здійснились пророчі слова С.Петлюри щодо побудови Української держави: „Ти переможеш, Великий народе-Мученику, і переможеш не для того, щоб підбивати під себе чужі, не наші землі. Ти переможеш для спокійного будування могутньої держави України, для щасливої праці поколінь майбутніх. Спадуть віковічні кайдани із стомлених рук твоїх, спадуть ганебні пута з величної постаті рідної матері-України. Минуть жахливі криваві роки боротьби і невпинна праця синів твоїх загоїть рани кривавої руїни, дасть пишні скарби для всіх народів світу, дасть спокій і щастя великій, вільній, самостійній Україні”.

ВІДКРИТО ПАМ’ЯТНУ ДОШКУ

В адміністративному центрі Підкарпатського воєводства на південному сході Польщі відкрито пам'ятну дошку Симону Петлюрі.

Урочиста церемонія відбулася в одному з ліцеїв Жешува в рамках святкування 130-ї річниці з дня його народження, передає УНІАН.

Посол України в Польщі Олександр Моцик подякував польській владі и директору ліцею за відкриття пам'ятної дошки і зазначив, що «змагання 20-х років минулого століття за незалежність України не були марними – і сьогоднішня незалежність нашої держави, дорогу до якої прокладали десятки поколінь українців, є тому свідченням».

Нагадаємо, що в п'ятницю в Києві пройшов мітинг на честь 130-ї річниці з дня народження Петлюри. Учасники мітингу вимагали від посла Росії в Україні Віктора Черномирдіна передати Україні з архівів колишнього КДБ СРСР справи про вбивство Петлюри.

ЦЕРКВА НА СІЧІ

Православна віра на Січі завжди мала велике значення. Гасло «За віру!» не раз піднімало козаків на боротьбу з ворогами. Автокефальність і незалежність козацької церкви були однією з засад державоустрою Запорозької Січі. Жодна з Січей не обходилася без церкви. І кожний наступ царату проти Січі не обходився без руйнування козацьких святинь.

Так, у 1709 р. за наказом Петра І разом із Чортомлицькою Січчю була зруйнована й церква. Плюндруванню було піддано й церкву на останній Запорозькій Січі.

З відновленням запорозької столиці Січі в 1734 р. під керівництвом ієромонаха Павла Маркевича, колишнього архімандрита Києво-Межигірського монастиря, січові майстри звели церкву Покрови у Січі. Вона була дерев'яна. Збиралися з часом на її місці побудувати церкву із мармуру й тесаного каміння, зібраного на руїнах мечетей у татарських містах, але зруйнування Січі перешкодило здійсненню цих планів.

Церковний інтер'єр, внутрішнє оздоблення храмів відбивали ставлення запорожців до церкви. Січова церква відзначалася дорогою ризницею, щонайкоштовнішим церковним начинням. Вся Російська імперія не мала багатшого храму. Царські врата в церкві останньої Січі були вилиті з чистого срібла, ікони горіли золотим оздобленням, вони були писані кращими візантійськими та українськими малярами, ризи були ковані щирим золотом, книги обкладені масивним сріблом із коштовним камінням, розкішне церковне начиння: великі срібні напрестольні ліхтарі-свічники, кипарисові з різьбою, а також срібні позолочені хрести, срібні лампади, п'ятдесят срібних позолочених корон; прикрашали інтер'єр церкви багато низок перлин, коралів, вироби з бурштину, сотні золотих червінців і полотняних, гаптованих золотом і сріблом напрестольних уборів, «воздухи», аналойні покрови, священицькі шати з парчі, штофу та інших цінних тканин, 120

стародруків та старовинних рукописних книг, багато мідного та олов'яного посуду.

Тому, коли 15 червня (за н.ст.) 1775 р. війська найманця Текелія увійшли на Січ, церква стала жаданою здобиччю для окупаційних військ. Донці та інші вояки захопили не одну прикрасу з Покровської церкви, перелік ніхто не вів, тому кількість і вартість вкраденого невідомі. Духівництво, яке вже підпало під вплив Московського патріархату, не робило спротиву, бо було вже підкуплено російським царатом. Володимир Сокальський, пожалуваний за указом імператриці у 1774 р. в архімандрити, зробив усе, щоб козаки не взялися за зброю і не дали відсічи окупантам. Він мав надію на милості, та січова церква була пограбована, а у нього відібрали посаду, потім відправили до Києва і заслали ігуменом Батуринського Миколаївського монастиря.

Крім церкви була сплюндрована могильна капличка, зруйновані пам'ятники і хрести на церковній площі. Руїна настала в Запорозькій Січі, Козаки порозходилися, і тільки окупаційний і гарнізон вартував ще 7 років залишки колишньої козацької слави.

Та, незважаючи на грабунок, Свято-Покровська січова церква ще існувала і милувала око своїм оздобленням. У 1777 р. представник єпархії, що відвідав містечко Покровське, вважав, що для такої церкви потрібно «крім протопопа, ще два священики і два диякони з причетниками». Тобто Свято-Покровська церква мала ще досить колишньої пишноти і значення. Але грабунок продовжувався.

У 1777 р. влада конфіскувала з Покровської церкви «денег разною золотою и серебряною монетою свыше 9-ти тысяч рублей». Це була дуже значна сума на той час.

4 червня (за с.ст.) 1784 року у рапорті Духовного правління за № 181 у Катеринослав доповідалось: «...чрез присланного от его светлости князя Григория Александровича Потемкина курьера того ж мая 18 дня Славянской провинции с правящим в оной Воеводскую должность секунд-майором Борзенковым забрано церковных вещей, яко-то сосуды, чаши

все, царские врата серебряные, евангелии, потиры, дискосы, звезды, конии, кресты, наместные иконы с окладами и со всех других образов оклады серебряные, блюда для благословения хлебов, подсвечники, кадильницы, лампады и все серебряное до остатку; почему церковь без Божьего служения остается».

Залишена без коштів та начиння церква потроху руйнувалася. За ревізією 1782 року с. Покровське потрапило до маєтку генерал-прокурора і кавалера, князя Олександра Олексійовича Вяземського. Та йому було не до козацької церкви. Він розшукував і катував ворогів матушки-імператриці. А те, що у вересні 1786 року церкву було ще раз пограбовано, на цей раз звичайними злодюгами, йому було начхати.

Тому священик Свято-Покровської церкви Андрій Григор'єв прохає у 1787 р. Катеринославське духовне правління «исходатайствовать им благословительную грамоту и шнурозапечатанную книгу для испрошения милостынного подаяния».

Та милостиня вже не допомогла. Чудовий пам'ятник козацької доби фактично загинув. Благочинний, священик Іван Бистрицький, писав у рапорті від 13 лютого (за с.ст.) 1794 р.: «Покровская церковь так до крайности ветха, что даже и служения иметь в ней крайне опасно: подвалины совсем сгнили и церковь вошла в землю на полтора аршина, в верху пределах бревна раздвоились и совсем к падению наклонна». Не довго думаючи, преосвященний Гавриїл у березні 1794 року наказує Покровську церкву запечатать, і покровчани, козацькі нащадки, залишилися зовсім без церкви. Тільки у січні 1795 р. було дозволено проводити богослужіння «в хорном престоле или в особо сделанном молитвенном доме». Занепаду церкви сприяло ще й те, що всі прибутки у неї забиралися. Управляючий княгині Олени Микитични Вяземської Іван Розеннфлянцер неодноразово і усно, і письмово запевняв, що згідно з розпорядженням і бажанням княгині він швидко розпочне будівництво у с.Покровському нової кам'яної церкви, але забрані на це з церкви 2664 руб. 34 коп. так і пропали в кишені спритного управляючого. Тільки у 1798 році, коли громада села,

де більшість були колишні запорожці, зібрала гроші на побудову, було зведено нову кам'яну Свято-Покровську церкву. У жовтні того ж року відбулося благословення «новоустроенной каменной Свято-Покровской церкви на старом антиминсе ... все церковные вещи и иконостас в новую перенесены».

Тут треба сказати, що-не всі зі збережених у Свято-Покровській церкві церковних речей перейшли до новозбудованої церкви. Частина козаків, що мешкала у Микитиному (Нікополі), бачачи руйнацію козацької святині, вирішила відбудувати Свято-Покровську церкву у своєму козацькому містечку. Нам відомі імена козаків Івана та Якова Шиянів, що стали ктиторами збудованої у 1796 р: Свято-Покровської соборної церкви. Разом з іншими вони перенесли частину начиння у микитинську п'ятибаневу церкву, що була збудована у стилі козацького бароко і гордо височіла над Дніпром. Так що з початком XIX ст. дві Свято-Покровські церкви-сестри давали духовну розраду козацьким нащадкам.

У 80-х роках XIX ст. с.Покровське відвідав визначний дослідник запорозького козацтва Д.І.Яворницький. Він залишив опис старовинного начиння, що ще було у Свято-Покровській церкві. Кілька десятків цих пам'яток знаходились ще серед церковних речей, але тільки кілька з них були срібні. Інші дорогоцінності були давно вже на півночі, в загребущих пазурах уряду та московської церкви.

Але ще трагічніше доля козацьких святинь склалася після 17-го року. Атеїстичне правління московських більшовиків та їх малоросійських посіпак призвело до остаточного знищення пам'яток козацької доби. Першою загинула у 1934 р. нікопольська Свято-Покровська соборна церква. Зачинена наприкінці 20-х років, вона була розібрана на дрова з наказу міськвиконкому у 1934 році. Незначна частина церковного начиння збереглася у фондах Нікопольського державного краєзнавчого музею, куди воно було передано у 1925 р. Серед збереженого аналой, що належав Івану Златоусту (IV ст.), ікона-кіот 1747 р. з кипарисовим хрестом, плащаниці та ін. речі з останньої Запорозької Січі.

Церква у с.Покровському в 30-ті роки була зачинена і знову відновлена під час війни. Там проводила службу Українська автокефальна православна церква. Після уходу німців усіх священиків під страхом мирського покарання і церковного відлучення примусили перейти до Московської патріархії. Церква продовжувала діяти, та що з нею сталося далі, оповідає наш великий кіномитець Олександр Довженко у своїх щоденниках. При чому згадує про її долю двічі, мабуть, велике було потрясіння від цього варварського злочину проти українського народу.

«4.10.1954, ХАМИ. Голова риболовецького колгоспу Ш. висадив у повітря у с. Покровському запорозьку церкву. Усе це він зробив при невтручанні парт-секретаря і голови колгоспу, який «церкву не будував і не буде її руйнувати». Благословив Ш. на цей мерзенний злочин секретар Нікопольського райкому партії Б., негідник, очевидно, першокласний... Інтелігенція села Покровського показує дулю в кишені. (Прізвище цього негідника, як його назвав Довженко, можна вказати – Білямінов Федір Якович, він вже помер, і Господь йому суддя).

5.10.1954. У цьому дурнуватому селі знищили чудову камінну церкву, збудовану свого часу запорожцями. Церква була на честь Покрови Богородиці. Звідси і назва села – Покровське. Йолопи церкву зруйнували. Залишилося ім'я. До імені йолопи ще не добралися».

Тут Довженко дещо неправий. Довгі роки село Покровське входило до колгоспу ім.Горького, чиє прізвище повинно було пригасити пам'ять про минуле славного села. Але чи то покровчани винні? То біда наша загальна – амнезія історичної пам'яті.

Громада колишньої Свято-Покровської церкви існувала ще деякий час, до початку будівництва комуністичного суспільства, а потім тихо згасла.

Нині тільки речі, які зберіг Нікопольський музей, нагадують про колишні часи козаччини, про погром, що відбувся 225 років тому назад, все інше змито водами Каховського водоймища. Хоча живі нащадки запорожців, жива

Українська Православна Церква, чию незалежність обстоює Київська Патріархія, і тому є надія.

І.Анцишкін, історик,
м.Нікополь,
Дніпропетровська обл.

ЗВЕРНЕННЯ ПАТРІАРХА ФІЛАРЕТА

Дорогі брати і сестри!
Шановні співвітчизники!

З 27 липня до 5 серпня запланований візит в Україну Московського патріарха Кирила – глави Російської Православної Церкви. Що означає для нас цей візит?

У Московського патріарха в Україні є паства, яка визнає його своїм духовним пастирем. І ми шануємо право Російського патріарха молитися разом з паствою, проповіддю та спілкуванням настановляти її у християнських чеснотах. Адже конституційне право на свободу совісті й віросповідання, рівність усіх конфесій перед державним законом – важливі здобутки української демократії, які всі ми маємо поважати і відстоювати.

Але чи тільки пастирський характер, попри офіційні заяви, носитиме цей візит? На жаль – ні, не тільки пастирський. Разом з церковними справами Російський патріарх буде прагнути облаштувати і справи політичні. Бо хоча на патріаршому престолі Москви владика Кирил перебуває лише півроку, насправді саме він як керівник Відділу зовнішніх церковних зв'язків Московського патріархату протягом останніх майже двадцяти років значною мірою провадив політику РПЦ щодо України. Саме на ньому лежить велика частина відповідальності за розділення Української Церкви у 1992 р. і за те, що воно триває й досі. Він несе відповідальність за використання структур Московського патріархату в Україні як знаряддя російської державної політики.

І зараз виступи й заяви патріарха Кирила щодо України переконують – він їде до нас не тільки для того, щоб служити і молитися. Він іде продовжувати ту справу, яку звершував два останніх десятиліття. Він їде пропагувати політичний проект інтеграції України в Росію, пропагувати повернення до тієї єдності під владою Кремля, якої, з благословення Божого і з волі народу, Україна позбулася у 1991 році.

В устах патріарха Кирила, як і в устах багатьох російських політиків, цей політичний проект може носити різні назви: "Свята Русь – Росія, Україна і Білорусь", "історична Русь", "східнослов'янська цивілізація", "єдність православних народів". Але під різними назвами криється одна сутність – позбавлення України її незалежності.

"Не вважайте мене іноземцем", – з посмішкою пропонує Московський патріарх Україні, ніби його і наша держави – одне ціле. Але доти, доки він не буде мати українського громадянства він буде іноземцем. І це не образа для нього – це констатація факту. Бо Україна не є ані частиною Росії, ані "канонічною територією" Російської Церкви.

На підставі Апостольських правил та інших церковних канонів, історичних прецедентів та традицій Церкви кожен православний народ, що має політичну незалежність і власну державу, має право на свою Помісну, тобто автокефальну, адміністративно незалежну Церкву. Сама Російська Церква є і Помісною, і автокефальною, проте вперто не визнає права на такий статус за Церквою Українською, хоча християнство прийшло в землі нинішньої Росії з Києва, а не навпаки. Ми бачимо, що автокефалію мають навіть ті Церкви, які несуть своє служіння серед народів, що переважно належать до інших конфесій чи навіть релігій. Прикладом цього є древні Патріархати Сходу й порівняно молоді Церкви у Польщі, Чехії, Словаччині, Албанії.

Більшість жителів України сповідують православ'я, а сама вона стала незалежною державою. Тому Українська Православна Церква в 1990-1991 рр. на своїх Соборах визнала, що вона має повне право й підстави бути автокефальною, тобто незалежною у своєму церковному устрої. Але Московський патріархат неухильно відмовляє Українській Церкві у цьому праві. Він погоджується на самоуправління, автономію чи іншу форму устрою УПЦ – але тільки і виключно під владною зверхністю Російської Церкви.

Саме тому нашу Церкву – Київський патріархат, який не підлягає церковній владі у Москві, – там оголосили "неправильною". Саме тому Московський патріархат вживає всіх можливих заходів з метою підтримувати навколо нашої Церкви штучну зовнішню ізоляцію, лякаючи всіх "розколом" і "анафемами". Саме тому керівництво Російської Церкви відмовляється від будь-яких переговорів з нашою Церквою, хоча ми завжди відкриті до чесного і Конструктивного діалогу.

Слід звернути увагу на те, що і за часів СРСР, і зараз кількість православних парафій в Україні і в Росії майже тотожна. Тобто, якщо Московський патріархат визнає незалежну Українську Церкву, то він втратить майже половину своєї структури.

У Москві ніколи не приховували того факту, що єдність адміністративної структури РПЦ на території колишнього СРСР там розглядають як важіль політичного впливу на пострадянський простір, у тому числі – на Україну. Важіль, який використовується з однією метою – повернути, втрачену Кремлем у 1991 р. владу над нашим народом. Важіль, який дозволить втілити середньовічну теорію про "Москву – Третій Рим" – духовний і, що головне, політичний центр для всіх слов'ян і всіх православних.

Тому для Москви так важливо за будь-яку ціну і будь-якими методами зберігати владу Московського патріархату над Україною. Як бачимо, це бажання продиктоване не церковними, а суто політичними мотивами.

Хочу підкреслити – ми не пропагуємо ненависті до росіян чи Російської держави, як нам це закидають опоненти. Ми лише критично ставимося до дій нинішньої російської політичної і церковної влади, що прагне позбавити Україну незалежності. Український і російський народи ми вважаємо братніми народами, які повинні жити в мирі, як добрі сусіди. Ми маємо багато спільних сторінок історії, ми є носіями схожих мов і близьких культур. Між нами не повинно бути ворожнечі й протистояння.

Але ми – різні народи. Різні, як різними є дорослі брати, що хоч і належать до однієї родини, але прагнуть мати кожен свою сім'ю і будувати своє життя згідно з власним світоглядом.

Всім час нарешті усвідомити: Україна - не Росія!

Можливо, це не подобається російським політикам чи церковним діячам, але це – беззаперечний факт. Проте, на жаль, у ставленні до України вони часто поводять себе, як ревнива мати, яка ніяк не може відпустити з-під своєї опіки дорослого сина. Яка не дає йому одружитися, збудувати власну сім'ю. Яка ревниво руйнує його взаємовідносини з дружиною, бо вважає її своєю суперницею у боротьбі за синівський послух. Яка на кожен прояв самостійності відповідає докорами: "Я тебе виростила, а ти мене не слухаєш, хочеш полишити!" Будь-який досвідчений психолог скаже, що така ревнива мати думає, що вона керується благими намірами, але насправді отруює власне життя і калічить життя сина. Росії час позбутися комплексу "ревнивої матері".

Нас століттями вважали "молодшим братом". Але ми – не "молодший брат", ніколи ним не були і ніколи ним не станемо. З милості Божої, волею народу ми маємо незалежну Державу – те, чого не мали від часів падіння княжого Києва, що через чвари й розбрат не змогли зберегти за Гетьманщини і в роки революцій. Наша державна Незалежність була проголошена 24 серпня 1991 року, а 1 грудня 1991 року вона була затверджена на Всеукраїнському референдумі 92 відсотками голосів. І хоча й зараз у нашому українському домі багато чого ще не до ладу, але бути хазяїном у своїй господі завжди краще, ніж жити у приймах або бути наймитом на чужій праці.

Братньому російському народові, його політичним і церковним провідникам час визнати це. Час визнати наше право незалежно будувати власне майбутнє – як державне, так і церковне. Добросусідське, взаємокорисне, але – незалежне.

Нам відомо, що всі ці думки і побажання українські громадські діячі письмово й усно хочуть донести до глави РПЦ.

Вони хочуть висловити свій протест проти політичних планів керівництва Російської Церкви. Україна – демократична держава, тому громадськість має повне право зробити це у дозволених законом формах. Але, маючи достовірну інформацію про підготовку проросійськими силами і навіть спецслужбами силових провокацій, ми наполегливо закликаємо учасників акцій протесту зберігати витримку, пам'ятати про свою християнську відповідальність, поводитись у межах дозволеного законом, у жодному разі не застосовувати силу і не піддаватися на провокації. Вже зараз навколо візиту патріарха Кирила певні російські ЗМІ прагнуть розгорнути чергову антиукраїнську істерію. Ми не можемо вплинути на совість її організаторів, але закликаємо всіх українських патріотів не давати приводу для звинувачень. Як християни і гостинні господарі, ми повинні виявити належну стриманість навіть перед норовливими гостями.

Київський патріархат не братиме участі в акціях протесту. Як Церква ми молитвою і богослужінням 27 і 28 липня відзначимо 1021-шу річницю Хрещення Київської Руси-України і свято рівноапостольного князя Київського Володимира Хрестителя. Ми будемо просити Бога благословити Українську землю, народ і державу миром, єдністю, духовним і суспільним процвітанням. Ми будемо молитися про подолання розділення Української Церкви. Ми будемо молитися за патріарха Кирила, щоб Господь схилив його серце до пошуку справжнього порозуміння між Російською і Українською Церквами. Ми будемо молитися про мир і добросусідство між Україною і Росією. Ми закликаємо до цієї молитви всю нашу паству і всіх православних християн України.

З метою пошуку конструктивних шляхів подолання церковного розділення і утворення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви, цим Зверненням ми ще раз публічно сповіщаємо про нашу готовність в часі візиту патріарха Кирила провести зустріч або на рівні Предстоятелів наших Церков, або на рівні повноважних делегацій. Під час цієї зустрічі ми хочемо передати керівництву РПЦ наші письмові пропозиції щодо

шляхів подолання існуючих протиріч. В разі, якщо до початку візиту до нас не надійде підтвердження можливості такої зустрічі, ми спрямуємо свої пропозиції у формі відкритого звернення у ЗМІ.

Ми віримо, що правда і християнська любов здатні подолати всі перешкоди. Бо не у силі Бог, а в правді. Бо Він є Любов.

Закликаю на всіх вас Боже благословення!

Від імені УПЦ Київського Патріархату
ФІЛАРЕТ,
Патріарх Київський і всієї Руси-України

ПОДИВИТИСЬ НА «ДНЄПРОВСКУЮ КУПЕЛЬ»…

Свого часу один із російських достойників, який демагогічно «примушував» своїх міністрів по ранках думати про Україну, відверто не виголошував своєї зацікавленості … українською землею, хоч йому щонеділі нагадували примусити її нагодувати Москву…

Нині керівництво північною сусідкою менш скромне. То Кримом, то Донецьком цікавиться, то підказує, радить чи осуджує Україну. І робить це, бо так, за ним, «історично склалося»…

Ще відвертіше діють у наш час церковники. Ну хоч би патріарх Кирил. Приїхав до Києва, мовляв, подивитись на «днєпровскую купель», «помолитися з українським народом», а з собою привіз цілий духовний собор, з російськими і українськими коментарями, привіз їх на «южную Россию», адже, за ним, Київ і далі – «столиця російського православ'я». В плані відвідин – церкви і собори, що належать до російського патріархату. Раз «помолитися», то чи слід було обирати лише «своє», російськомовне духовенство в Україні, прихильників Москви. Власне, тих людей, що відмовились служити Українській державі, за незалежність якої проголосувало населення в 1991 р. Що відмовились, то прикладом є мова богослужіння в Печерській Лаврі, заяви московської церкви в Україні щодо підтримки політичних сил, нагорода явним супротивникам незалежної України тощо. Що зовсім свіжим є жорстокий, безжалісний розгром похоронної процесій патріарха Володимира, спровокований антидержавними силами в Києві.

Можна було б повірити в слово московського гостя, якби не знати тих заяв і висловлювань про Україну і її церкву, що їх він дозволив собі озвучити останнім часом. За ним, Київ – це, повторюємо, південна столиця російського православ'я, в Києві він не вважає себе іноземцем, не визнає Дня незалежності Росії (і, ясно, України), називає Київ другим Константинополем, захищає ідеї ворогів України, зокрема Денікіна про

неможливість відділення Малоросії (тобто України) від великої Росії і т.д.

Ясно, що таку позицію цього святеника важко розділити думаючій людині. Розділяє її (та й в те не віримо!) «патріарх церкви Росії в Україні», Володимир (Сабодан) з п'ятою колоною росіян чи російськомовних малоросів, перевертнів, прислужництво Москві яких в'їлось в їх кров, стало невід'ємною рисою існування та й кар'єра пов'язана з цим. Щоправда, факти засвідчують, що й Сабодан втрачає дивіденди в нового пастиря московської церкви, бо як розцінювати факт введення опонента Сабо дана – митрополита Донецького – Іларіона до УПЦ в Синоді, а в різні комісії – недоброї глави релігійних діячів – Іларіона та Євлогія? Якщо ці факти схвалить РПЦ, то «українська православна церква московського патріархату» запрацює ще «ефективніше», втратить взагалі будь-яке значення: Москва перебере на себе її керівництво.

Тепер після всіх російських заходів стало всім зрозуміло – патріарх Кирил приїхав не з пастирською, а з відверто політичною метою. Тому логічно, його слова, густі заклики сприйняли українці як сарказм, гостру отруйну іронію, яка діє за принципом «ланцюгової реакції». Інакше й бути не могло. Адже брехня, занадто безсоромна хай і «духовна», єзуїтські форми купівлі авторитету серед космополітичного гурту київських та східно- і південноукраїнських міщухів, що збіглись за принципом «хліба і зрєліща» – все це складники одного ґатунку – нагадати про те, що Україна і досі залежна…

Всупереч російським мандрівникам по Україні в День пам'яті Святого Рівноапостольного князя Київського Володимира справжня українська церква відзначили річницю Хрещення Київської Руси-України: у Володимирському патріаршому кафедральному соборі відбулися урочисті богослужіння, а також від Володимирського собору до пам'ятника Святому Володимиру – Хресний хід, в якому взяло участь кільканадцять тисяч віруючих українців. Були то селяни, робітники, вчителі, лікарі, інженери, працівники духовних закладів, мешканці сіл і селищ, маленьких і великих міст,

обласних центрів і столиці, люди різних професій і уподобань, але єдиної національної ідеї – любові до України, справжньої України, а не тієї, яку вимовляють російськомовні чужою мовою. Ясно таку не любить і патріарх Кирил і його потч, така величається ним як націоналістична, поза московська. Вона-то однозначно дала відповідь московському духовному сановнику – хто є хто в Україні. І це справедливо. Так мусило статись. Цим продемонстроване бажання українського народу мати свою державу, єдину Українську Помісну Православну церкву, яку очолює її сподвижник – Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет.

До історії питання.

Церква українська з давніх-давен була вільною і незалежною. Вона тільки номінально залежала від константинопольського патріарха – і вважала себе вищою від церкви московської.

З 1414 р. українська церква обрала собі окремого митрополита. Титул наших митрополитів був – «митрополит Київський і всієї Росії». Обирали митрополита демократично, а патріарх константинопольський тільки благословляв його.

Українська церква відрізнялась від церкви московської церковними званнями, обрядами, деякими віруваннями. Хрестини, вінчання, похорони і окремі свята святкувались інакше, ніж в Росії. Скоса українське духовенство поглядало на московське, знало його злиденне життя, кривди і рабство. М.Смотрицький і К.Сакович писали про те, що в Московському царстві живуть лише раби, що там навіть старшину катують. А.Брюховецький писав про москалів, які своєю «жорстокістю переважають навіть погані народи». Українці з недовірою ставились до московської віри, були певні, що в Росії скільки сіл стільки вір, що патріарх мав безмежні права, відчував себе найвищим, він настановляв, жалував і наказував…

Знаючи все це, українське духовенство не послухало Б.Хмельницького. На Переяславській Раді з пристрасною промовою проти Москви виступив черкаський протопоп Федір

Гурський. Він відверто застерігав козацьку Раду від підданства Москві.

Промова Гурського справила сильне враження на присутніх. Знявся галас, пішов заколот проти Хмельницького. Та Богдан настояв на своєму. Духовенство українське присягати Москві такі відмовилось, навіть звернулось до Польщі по допомогу.

32 роки після Переяславської Ради українське духовенство жило своїм власним життям і, до речі, Москва боялась його займати. А коли Москва і рішилась прислати в Україну свого митрополита, то весь київський духовний бомонд запротестував: «Нам лучше смерть принять, нежели митрополит из Москвы».

Та все ж в 1685 р. неправдою обрали за митрополита прихильника Москви єпископа Луцького – Гедеона Святополка. Це викликало обурення. Протест свій київське духовенство надіслало гетьману І.Самойловичу. А між тим Іоаким, що славився своєю ненавистю до України, висвятив його на митрополита.

Таким чином Гедеон віддав церкву українську московському патріарху. Зате приїхав до Києва в кареті, обшитій бархатом, з мідною оздобою, запряженій шістьома гнідими кіньми.

Та Москві ще слід було таку оборудку погодити з константинопольським патріархом, бо йому належала українська церква. Пішли в обхід: вирішили звернутися спочатку до єрусалимського патріарха Досифія, але той категорично відмовив, хоч сулили йому за це «государево жалованье». Посланець Москви дяк Микита Олексіїв не розгубився: підкупив великого візира, аби той звелів патріарху константинопольському «передати українську церкву Москві». І сталось це. В 1686 р. московський злочин щодо української церкви відбувся. Збереглася розписка про те, чим підкупив дяк Діонісія. Діонісію: за це подарував «три сорока соболей и двести червонных». А за спів дію з «московською авантюрою»

гетьман Іван Самойлович отримав «золотий ланцюг та два алмазних клейнода».

Так у 1686 р. було продано українську церкву…

Відділення філософії
Академії наук вищої освіти України

ПРОСНІМОСЯ ВІД СПЛЯЧКИ

Ранок вихідного дня. Вмикаю телевізор. На першому національному і п'ятому каналах передачі йдуть українською мовою, а на всіх інших – російською. Виходжу на вулицю. В кіоску немає жодного україномовного видання. Довкола мене люди розмовляють російською. Я у себе вдома, чи в Рязані або десь під Москвою? Та ні, на півдні кілометрів за сто – славетне козацьке Запоріжжя, а на півночі, трохи далі, колиска нашої мови Полтава. Гірко стає на душі. Повертаюсь додому, сідаю за робочий стіл і, „голову схопивши в руки", як писав Шевченко, думаю.

Найсвятіше, що є у людини, це її мова. Вона всотується в наші душі, в усе єство з молоком матерів, вона відкриває нам світи, наповнює нас розумом, відчуттям самоповаги, святої приналежності до свого народу, своєї Батьківщини. Без неї нема людини, а відтак і народу. Є просто кастроване духовно населення, отара, яку можна, як треба, стирлувати, погнати куди хочеш. Це добре розуміли завойовники усіх часів і тому, підкоривши якийсь народ, насамперед відбирали у нього мову.

Нас, добродушних, довірливих українців, без жодного пострілу завоювали у Переяславі росіяни. Скористалися нагодою. Єдиний не загиджений в Росії шовінізмом демократ Олександр Герцен писав: „Хмельницький не из-за любви к Москве, а из нелюбви к Польще отдался царю". Віддався –і пішло, поїхало, понеслось. У нас підступно і нахабно почали відбирати мову, державність, робити з нас малоросів. Нас обдурили, як хотіли. То й же Герцен, аналізуючи подальші події, відзначав: „Присоединившись к Великороссии, Малороссия добыла себе значительные права. Царь Алексей дал слово беречь их. Петр I, по причине измены Мазепы, оставил только тень от этих привилегий. Елизавета и Екатерина ввели там крепостничество. Несчастная страна протестовала..."

Зверніть увагу, наші предки протестували, обороняли свої святині, себе, а ми і сьогодні не протестуємо рішуче, мало того, дехто ще й пишається тим, що він не українець, а хохол,

насміхається з мови матерів, своєї національності. Збоку надивившись на нас, російський письменник Іван Тургенєв сказав: „Если бы я был украинцем, я бы свое личное безразличие к своей народності считал бы за преступление. Я бы не захотел быть русским". Чуєте, перевертні, що каже про вас росіянин! Подумайте. Ви ніколи не станете росіянами, а .будете рабами північного сусіда, бо рабство починається з бездуховності. Ви не будете й українцями, бо бути приналежним до свого народу – це від колиски і до загину носити в серці його мову. Вона творить націю, а нація – державу. Без неї, рідної мови, людина – ніщо.

Опісля приєднання України до Росії минуло вже не одне століття і увесь цей час то силоміць, то хитрістю русифікували нас спочатку царі, а потім більшовицькі вожді. Та хіба лише нас? Це ж саме вони робили з народами Кавказу та Середньої Азії, Прибалтики, Сибіру. Щоправда, їм пощастило, бо їхні мови не слов'янські, а українців та білорусів російські народожери вже доконують. Особливо Білорусь, бо у них немає такого бастіону, як у нас Західна Україна, немає могутньої і впливової діаспори і, нарешті, такої постаті, як Тарас Шевченко.

Росія і посьогодні імперія. Історія свідчить, що допоки вона буде імперією, ніколи не залишить Україну в спокої, буде робити все, аби знову навернути нас в „единую и неделимую". Це її давня і незмінна політика. Ще Петро І казав: „Отторжение малороссийского народа от государства нашего может быть началом всех наших бедствий". Подібне казали інші царі та їхні сановники – від міністра Валуєва до «демократа» Бєлінського, а потім Ленін і Троцький, сучасні великодержавники, такі, як син юриста Жириновський і Солженіцин. Та якби тільки слова. Той же Солженіцин для відродження імперії пропонує притягнути до Росії Білорусь, Україну і Казахстан, а інші, як він каже, „куски" приростуть самі пізніше. Ось звідки вийшла кремлівська ідея ЄЕПу. І зверніть увагу, „єепнутись" пропонують тим державам, у яких живуть мільйони етнічних росіян і натворених ними зденаціоналізованих манкуртів, ще

небезпечніших, ніж вони самі. В Україні їх тьма-тьмуща. Це про них писав колись Тарас Шевченко:

...А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та поможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.

Як злободенно, наче сьогодні написано. І допомагають прислужливо, старанно. А російському „старшому братові" тільки того й треба для подальшого завоювання мовно-інформаційного простору, щоб економічний легше було проштовхнути. Тож і пруть росіяни в Україну мільйони примірників своїх газет, сумнівної літературної якості книг, заповнюють телевізійний ефір своїми передачами і бойовиками по сто серій, разом зі своїми манкуртними лакеями виступають проти українських шкіл. Всі найкращі концертні зали віддають московським гастролерам, а нашим співакам і в обласних центрах за ними не втовпитись. На все це спокійно дивляться в нашому Міністерстві культури та туризму, в Комітеті телебачення і радіомовлення, в Секретаріаті Президента. Та й сам Президент, як бачимо, не дуже рішучий в цьому питанні.

Надивившись, як борються за двомовність в Україні, як організовують різні сепаратистські збіговиська Партія регіонів, збаламошена ПСПУ, КПУ, різні „русские" блоки та союзи, я майже переконався, що вони створені Москвою і керуються нею. В цих партіях і блоках багато людей, які або байдужі до української мови, або люто ненавидять її. Взяти хоча б Азарова. Він стільки вже років живе в Україні, посідав та й зараз посідає високі керівні посади, але не вивчив жодного українського слова і вперто говорить на „общедоступном". І таких, як він, у нас мільйони. Згадаймо Костусєва, Добкіна. Про яку українську

Україну їм думати і вболівати, якщо їхні душі переповнені зневагою до неї, до нашої мови, до нас як народу, етносу?

Це ж тільки уявити: приїдуть із-за кордону якісь офіційні представники, а до них говорять чужою мовою. Де ще таке може бути? Та ніде. Йдуть на високу посаду, владоможці, мабуть, і не думають, що треба знати державну мову, а якщо думають, що треба знати державну мову, а якщо думають, то це аморальність, брутальна зневага всіх нас, держави. А в областях і містах хто керує? Переважно такі ж, як у столиці. У Дніпропетровську міський голова Куліченко ніколи не розмовляє українською мовою. Скоріше від одеського Гурвіца її почуєш, ніж від нього.

Російська „п'ята колона" у нас велика, як ніде на пострадянському просторі. І в цьому винні ми самі. Прибалтійці, наприклад, бачачи загрозу етнічної катастрофи для своїх малих народів, намагалися уповільнити приплив російського люду, а ми нічого не робили, коли до нас везли робітників та інженерів з усіх сусідніх областей Росії Тепер маємо одинадцять чи тринадцять мільйонів росіян та стільки ж, якщо не більше, виплеканих ними перевертнів, отих „русскоязычных", які, зденаціоналізувавшись, відмовились від усього українського. З таким населенням Кремлю легше здійснювати свої плани відродження, а точніше, знову ж таки, – розширення своєї імперії, за яку моляться день і ніч солженіцини, жириновські, митрофанови та їхні поплічники з Партії регіонів Януковича, КПУ Симоненка, ПСПУ Вітренко, яка вже так розперезалася, що далі нікуди. Всі ці сили і складають російське агресивне україножерство, котре загрожує нашій мові, суверенності.

Велику україножерницьку роботу проводить в нашій країні також так звана Українська православна церква Московського патріархату, а насправді Російська православна церква в Україні, як треба справедливо її називати. У Дніпродзержинську, де я живу, в московській церкві поряд з іконостасом стоїть хрест, а на ньому красується великий державний герб .Росії. В одній із церков Московського

патріархату, коли в Чечню ввели вперше російські війська, священик, розмахуючи кадилом, гугнявив: „Восславим доблестное русское воинство". А в цей час це „воинство" стріляло в дітей і матерів, зрівнювало із землею населені пункти, викрадало заручників. А згадаймо хресні ходи перед виборами президента України, агітацію серед віруючих за Януковича, на якого робила ставку Москва. В цій церкві на відправах ніколи не чути жодного українського слова. А які наклепи і прокляття насилають московські пастирі на справді українську церкву Київського патріархату і її достойника патріарха Філарета. І все це робиться за вказівкою Москви. В цьому немає ніякого сумніву.

Україножерам у нас все сходить з рук, хоча їхні дії загрожують національній безпеці держави. Мовчать РНБО, СБУ, мовчать національно-демократичні партії, все суспільство. Під час виборчої кампанії ми вийшли на Майдан, а тепер, коли стоїть питання – бути нам нацією, – пасуємо. Сидимо по кутках, бурчимо незадоволено. А треба, більше ніж перед виборами президента, протестувати, рішуче вимагати від україножерів припинення будь-яких розмов про другу державну мову.

Нам треба вже оборонятись, якщо ми хочемо зберегти свої душі, своє право бути етносом, народом, мати незалежну ні від кого державу. Австрійський філософ Густав Адольф Дістервег писав у своїх книгах: „Що означає для окремої людини її індивідуальність, те означає для народів національність. Умертвити людину – окремий і довершений вчинок. А от взяти від людей їхню національність – це постійне і тривале вбивство. І яке жахливе! Мова для людини священна. Посягати на неї, пограбувати її від людини, нав'язувати їй чужу означає посягти на корінь життя людини. Кожний народ у світі вбачає в такому вчинку злочин проти своєї самобутності і не залишає його без покарання. „Хотілось би, щоб кожен українець взяв у серце ці слова, щоб ми не були байдужі до приниження нашої національної гідності, рішуче виступали проти україножерів і саможерів-перевертнів.

Україна – прекрасний, родючий сад. Наші діди-прадіди, батьки наші, відходячи в інші світи, заповідали нам берегти його, доглядати за ним, щоб він завжди квітнув і плодоносив. Якщо прийде в нього якийсь чужинець, то нехай разом з нами робить його ще кращим. А коли цей зайда почне підривати, як свиня, то, як радили наші предки, треба брати палицю і гнати його подалі. Так чинять всі народи на нашій планеті, окрім нас, на жаль, добреньких, терплячих, як воли.

Сьогодні, братове українці, перед нами, як ніколи, стоїть питання – бути нам чи не бути нацією, народом, бути чи не бути нашій незалежній Україні. Якщо ми ще не зовсім виродились, не замебились, якщо в наших покалічених русифікаторами душах ще жевріє хоч одна іскринка національної гордості та самоповаги, то треба діяти рішуче і самовіддано. Якщо тільки десь знову почнуться теревені про другу державну чи регіональну мову, про якісь сепаратистські території в Україні, то нам необхідно негайно виходити на вулиці та майдани, протестувати, боронити свою мову і свою землю. Нас ніхто в світі не осудить за це, бо захищати націю і державу – святе право людини.

Нам давно вже пора створити якусь дійову і наступальну державну установу для захисту мови, нації та державності, установу з широкими повноваженнями. Пора також, як це робиться у всіх країнах світу, надавати українське громадянство лише тим особам, які володіють державною мовою і знають, бодай поверхово, історію України. Тоді не лише перевертні, а й росіяни, які живуть в Україні, вивчать нашу мову.

Ми, як нація, підійшли до краю провалля. Це не перебільшення. Якщо Москва за допомогою створених нею в Україні партій та блоків, різних шовіністичних союзів буде і далі так уперто й агресивно наступати на нашу мову і культуру, а ми не будемо давати їм відсіч, то через деякий час станемо малоросами, рабами імперської Росії. Навіть тварина, коли відчуває свою погибель, йде на що завгодно, аби вижити, продовжувати свій вид. А ми ж люди, народ, у якого є все, щоб бути безсмертним. Чесне слово, хочеться кричати на увесь світ,

щоб проснулися українці в селах і в містах, проснулись дисиденти і правозахисники, депутати в парламенті, лідери партій, котрі називають себе народними та демократичними, проснувся Президент і став мужнім та рішучим, щоб, прокинувшись, всі вони, як один, вийшли на Майдан і заявили, що між життям і смертю нації вибирають ЖИТТЯ.

Володимир Сіренко
Передрук. з газети «Літературна Україна»,
19 жовтня 2006 року

ЧИ КИЇВ – СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ?

Діаметральні означення нашої столиці Києва, винесені в заголовок, поки-що тримаються гачком знака запитання. Але вибори останнього київського мера показали, в який бік дрейфує столиця. Адже за сім років нашої державності Київ так і не став справжньою столицею України, адже місце постою керманичів держави – це ще не столиця. Як осідок верховної адміністрації й культурний центр столиця з також має генерувати струми державництва, що особливо важливо в країні постколоніальній, а саме такою і є Україна. Насправді ж Київ наче вже окупований Росією. Таке становище створене самими ж киянами. Не малоросами Петром Симоненком чи Віктором Януковичем, хоча вони й неперевершені в своєму огидному сервілізмі. Кияни не обрали національно свідомого мера в столиці тому, що почуваються не киянами, а „кієвлянамі", хоча ніхто не говорить про це відверто. Натомість в ЗМІ мусуються якісь „підкилимні" версії, протистояння „кланів", вплив піартехнологій, вплив „гречки" на результати виборів, але про совково-проросійську сутність „кієвлян" – ні слова, ніби це голосували мешканці якогось Петропавловська-на-Камчатці чи Вологди, а не Києва. Якби не були малоросами й совками, то прах Патріарха УПЦ Київського Патріархату Володимира за 13 років таки перенесли б у Софію Київську.

Один з діячів й пропагувачів українського державництва в 1917 році казав: „...наші самостійники можуть налякати тільки Київську Городську Думу та „Кієвськую Мысль" (Андр. Ніковський). І досі прихильники „розважливості й поступовості" не розуміють, що діють хибно, тому й пам'ятники катам нашого народу не демонтовані, вулиці носять назви комуністичних діячів або подій. Трактування ІІ Світової війни, нинішнє придушення національно-визвольного руху в Чечні – все сприймається „через московську оптику". З „кієвлянамі" солідарний і Президент, який „не знає, до якої церкви їхати на Різдво й Паску" („День", 09.08.06 р.). Але до приїзду Патріарха РПЦ Алексія ІІ на святкування 1020-ої річниці Хрещення

Київської Русі кияни вчасно „прикрасили своє місто бігбордами з написами: „Українська земля вітає свого патріарха!" І ще й похваляються своїм „малоросійством": „Мы – такие, какими вы (українофоби; російські шовіністи; комуністи; новітні „глобалісти" і ін. – Л.В.) нас представляете. Мы, действительно, не способны к государственному строительству и государственному управленню, мы – ленивы, тупы и морально склонны к предательству. И мы заслуживаем того, чтобы быть уничтоженными". (Олексій Шевченко, „Кризисная" мифология", „День", 09.08.06 р).

Хотілось би помилятись в усіх цих міркуваннях, але, кажучи словами Винниченка, „з одчаєм, люттю і сміхом" сприймається, даруйте, вся ця брехня й дезінформація з метою наведення громадської думки, нібито у нас є якийсь позитивний поступ. Якщо є, то тільки не в столиці.

...Якщо нічого не зміниться, то Думка великого філософа XX століття Хосе Ортеги-і-Гассета щодо „другосортних мешканців, котрі незаконно володіють казковим містом і тільки підкреслюють його велич своєю ницістю" – стосовно Києва стане трагічною дійсністю...

Леонід Волошин

НА ПОЛІ БЕРЕСТЕЧКОВІМ…

20-21 червня 2009 року, з благословення Святійшого Патріарха Філарета, відбулися спільні заходи зі вшанування пам'яті героїв битви під Берестечком 1651 року Української Православної Церкви Київського Патріархату та Державного департаменту України з питань виконання покарань.

20 червня у Луцьку було проведено розширене засідання колегії департаменту, за участі духовенства Української Православної Церкви Київського Патріархату та представників міжконфесійної місії з благодійної та духовної допомоги в місцях позбавлення волі.

На засіданні виступив голова відділу з духовного виховання в місцях позбавлення волі протоієрей Павло Основенко. Він відзначив важливість духовного, патріотичного та історичного аспекту даного заходу.

Голова департаменту В. Кошинець у своєму виступі підкреслив, що саме Церква надає духовну допомогу в роботі департаменту.

У другій половині дня учасники заходу відвідали Національний історико-культурний заповідник «Поле Берестецької битви» в с. Пляшевій Рівненської області, де було відслужено панахиду над останками козаків на подвір'ї Свято-Георгіївського чоловічого монастиря на Козацьких Могилах.

Після покладання квітів до саркофагу відслужено молебень за здоров'я керівників Державного департаменту та працівників кримінально-виконавчої служби України.

Наступного дня учасники заходу взяли участь у Божественній літургії та панахиді в монастирі, які очолив Предстоятель нашої Церкви – Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет.

Сторони сподіваються, що подібні заходи стануть доброю традицією.

ПАТРІАРХ ФІЛАРЕТ ОСВЯТИВ МИХАЙЛІВСЬКИЙ ХРАМ У с. ПЕТРІВЦІ ПОЛТАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

13 червня 2009 троку Святійший Патріарх Філарет, на запрошення єпископа Полтавського і Кременчуцького Федора, прибув у Полтавську єпархію, щоб освятити новозбудований Свято–Михайлівський храм, який знаходиться у с. Петрівці Полтавського району.

Трохи більше року пройшло з того часу, як у селі було освячено хрест і закладено перший камінь під будівництво нового храму. У селі була церква, доки її не зруйнували атеїсти. Тож, відновлюючи давні традиції, на місці давньої споруди у Петрівці вирішили будувати храм на честь святого архістратига Божого Михаїла. Одним з ініціаторів і головним меценатом та благодійником будівництва став уродженець села – генеральний директор ВАТ «Полтаватрансбуд» Олексій Ландар. За його сприяння у Петрівці проведено благоустрій та відреставровано пам'ятник воїнам, полеглим у роки ІІ Світової війни, споруджено пам'ятний знак жертвам Голодомору-геноциду.

Чин освячення храму та Божественну літургію звершив Патріарх Філарет – у співслужінні: єпископа Полтавського і Кременчуцького Федора, єпископа Кіровоградського і Голованівського Марка, настоятеля Свято-Успенського кафедрального собору протоієрея Миколая Храпача, настоятеля храму отця Івана Перелюка та духовенства Полтавської єпархії. На малому вході Святійший Патріарх нагородив отця Івана Перелюка камилавкою.

Після закінчення Божественної літургії Святійший Владика виголосив проповідь і нагородив головного мецената О. Ландаря – орденом Христа Спасителя; а також вручив дев'ять Благословенних Патріарших грамот.

По завершенні урочистостей Патріарх Філарет завітав до Свято-Успенського кафедрального собору та зустрівся з головою Полтавської облдержадміністрації Валерієм Асадчевим. Святійший Владика ознайомився зі станом

відбудови кафедрального собору і завітав ще до однієї парафії у Полтаві – до Свято-Миколаївського храму, який також перебуває в стані відновлення свого первісного вигляду.

Андрій ГОЛОВКОВ

ЧАС ОБ'ЄДНУВАТИСЬ НАСТАВ!

Спливає 18 рік, як українці мають політичну незалежність та власну державу. Проте досі не вирішено питання духовного унезалежнення, яке є не менш важливим. Маю на увазі становище в українському православ'ї, оскільки переважна більшість українців належить саме до нього. Те, що представники однієї нації ходять до православних церков різних конфесій, є неприйнятним для всіх, хто хоч трохи переймається майбутнім України. Сьогодні гостро постає питання про об'єднання усіх православних українців у єдину помісну Українську Православну Церкву з Патріархатом у місті Києві та її канонізацію Вселенським Патріархатом. Зазначу, що наші предки вже мали канонічну помісну Київську митрополію, яка проіснувала з часу її створення князем Володимиром у 988 році, майже 700 років. Наприкінці XVII століття помісна Київська митрополія була втрачена, зрештою, як втрачена і держава загалом. З низкою запитань звернувся кореспондент газети «Нація і держава» до Патріарха Київського та всієї Руси-України Філарета.

– Чи можливе сьогодні об'єднання всіх православних українців у єдину помісну Українську Православну Церкву? Назвіть, будь ласка, шляхи об'єднання та створення помісної церкви.

– Вважаю, що об'єднання не лише можливе, а й повинне бути. Українській незалежній державі потрібна єдина незалежна церква. Переважна більшість українців об'єднання бажає. Інша справа – саме духовенство. В Україні наразі існує три православні конфесії. Дві з них, УПЦ КП та УАПЦ, підтримують створення єдиної помісної церкви. Третя, УПЦ МП – проти. Шлях об'єднання є наступним: по-перше, тверде бажання українців. По-друге, зміна позиції духовенства УПЦ МП. По-третє, рішення Синоду РПЦ, хоча головними є перші два. Канонічною підставою для створення помісної церкви є 34-е Апостольське правило. Воно говорить, що кожен народ повинен мати свого першого єпископа, тобто Патріарха. Інша

підстава – існування незалежної Української держави. Греція, Болгарія, Румунія, Сербія, Грузія та інші православні країни мають помісні православні церкви. Чому Україна досі не має?

– Чому не бажає об'єднання у єдину помісну церкву духовенство УПЦ МП? Чи є всередині УПЦ МП представники, які є прихильниками об'єднання?

– Тому, що то є не українська, а російська церква. Точніше, її філія. Вони прагнуть й надалі залишатись у підпорядкуванні РПЦ та її Патріарха, тобто свого сюзерена, при цьому служачи саме його інтересам, а не інтересам України та українців.

Хочу повідомити про те, що в 1992 році на Архієрейському Соборі РПЦ було піднято питання про помісну церкву в Україні. Остаточно вирішити це питання повинні були на наступному Соборі РПЦ, який мав відбутися в 1995 році. Але так і не відбувся. Його було скасовано. Натомість змінено Статут РПЦ, де внесено зміну саме у питання скликання соборів. Проти того, як було раніш, тобто проведення соборів як мінімум раз на п'ять років, введено нову норму – проведення Собору лише у разі необхідності. Як мені особисто здається, це було зроблено саме через українське питання, потреба у вирішенні якого відчувається в Україні дедалі гостріше. В 2008 році, після смерті Алексія II, Собор РПЦ відбувся. Але цього разу українське питання навіть не вноситься у порядок денний. І це красномовно засвідчує теперішню позицію РПЦ щодо України, яку можна охарактеризувати словами "нє пущать!". Проте я чітко знаю, що всередині УПЦ МП визріває розуміння необхідності отримання більшої автономії від РПЦ. Відцентрові процеси йдуть, які, зрештою, й принесуть розуміння щодо об'єднання у єдину помісну церкву. Зрештою ті парафіяни та духовенство УПЦ МП, які категорично відмовляються об'єднуватись, а це здебільшого етнічні росіяни, можуть створити таку собі РПЦ в Україні, не заважаючи іншим парафіянам, українцям, піти на об'єднання.

– Як отримати канонізацію помісної Української Православної Церкви?

– Канонізації як такої не потрібно. Потрібне визнання Константинополя, тобто Вселенського Патріарха, який зайняв чітку позицію – буде у вас єдність, буде визнання. Тобто справа за нами, панове українці!

– Якою може бути роль Української держави в об'єднавчому процесі?

– Роль держави дуже важлива. Це може бути сприяння або несприяння. Хочу зазначити, що всі наші президенти, починаючи з часу проголошення незалежності, сприяли створенню помісної церкви. Але більше за всіх у цьому питанні відчувається підтримка Президента Ющенка. Це численні листи та делегації до Константинополя, звернення до РПЦ та УПЦ МП тощо. Проте найголовніше – це особиста його зустріч з Вселенським Патріархом Варфоломієм, яка відбулась минулого року. Вважаю це надзвичайно великим кроком вперед у вирішенні питання українського православ'я. Також Президент Ющенко всіляко сприяє розвитку нашої конфесії, УПЦ КП. За усе це, користуючись нагодою, зі шпальт вашої газети хочу висловити Віктору Андрійовичу щиру подяку.

– Дивлячись на зростаючу експансію УПЦ МП в Україні, чи поділяєте Ви думку про те, що то є не лише релігія, а й геополітика? Чи є продовженням тієї геополітики візит Патріарха РПЦ Кирила в Україну?

– Знаю точно, що це у першу чергу геополітика. Зверніть увагу на те, що на 18-му році незалежності між Росією та Україною досі остаточно не визначено кордонів! Домовленостей з цього питання неможливо досягнути через позицію російської сторони. До речі, так само й з Білоруссю. Це означає лише одне – Росія прагне повернути собі Україну та Білорусь. Церква у цьому прагненні відіграє далеко не останню роль, якщо не головну. Як приклад, наведу висловлювання Патріарха Кирила: "Я не считаю себя на Украине иностранцем"; "Россия, Україна, Бєларусь – это Святая Русь"; "Киев – южная

столица русского православия". Як вам таке? Тож доводиться з прикрістю констатувати, що Кирило є лише однією зі складових загального російського плану щодо повернення, як вони вважають, свого, втраченого. Отже, він дещо лукавить, коли каже, що його візит – лише пастирський.

– Що ми маємо заявити Патріарху Кирилу під час його перебування в Україні? Чи буде порушуватися питання про зняття анафеми з Гетьмана Івана Мазепи?

– Ми маємо заявити про наше тверде українське бажання об'єднатися у єдину помісну Українську Православну Церкву. І ми від цього не відступимося. Хочу зробити порівняння з набуттям українцями політичної незалежності. Покоління українців прагнули власної держави. В 1991 році держава відбулась. Так само має бути з унезалежненням духовним. Дорогу здолає лише той, хто йде. Тож, як кажуть, в добру путь! Щодо анафеми – питання порушуватися не буде. Це абсолютно не потрібно. Ця анафема не має ніякого значення. І чим менше будемо її згадувати, тим краще. Поясню чому. Україна знає Івана Мазепу як великого політичного діяча, який мріяв про незалежну Україну. І лише заради цього він пішов на союз зі шведами. Після цього російська церква оголосила йому анафему. Але ж анафема може бути оголошена лише за відступ від віровчення або порушення церковних канонів. Ми прекрасно знаємо, що гетьман Мазепа був гідним християнином, який побудував безліч церков та допомагав у написанні церковних універсалів. Тобто те, що вчинила російська церква, є така собі політична анафема. Нехай це залишиться на їхній совісті.

ПЕРШИЙ «БОЛОНСЬКИЙ» ДИПЛОМ В УГОРЩИНІ ОТРИМАЛА УКРАЇНКА

Сьогодні в нашій державі неабиякої актуальності набуло питання впровадження в освітню практику основних положень Булонської декларації. Допоки у суспільстві тривають гострі дискусії навколо цього, без перебільшення, нагального питання, у; Рівному вже відшукали на нього відповідь.

У стінах Рівненського обласного музично-драматичного театру 24 червня весь день було людно, панувала атмосфера урочистості та "академічної" піднесеності. В цей день понад тисяча випускників Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука отримували дипломи бакалаврів, спеціалістів та магістрів. Нічого дивного – випуск як випуск. Але... Ніби у повітрі серед викладачів та студентів європейського відділення витала думка: "Ми зробили це!".

Другий рік поспіль студенти університету отримують дипломи європейського зразка зі спеціальностей: "комунікація", "менеджмент туристичного та готельного бізнесу" й "економіка". Але перший рік – дипломи бакалаврів зі спеціальності "комунікація" за програмою Інституту імені Яноша Кодолані (м. Секешфехервар, Республіка Угорщина) як результат навчання за Болонською системою отримали 19 студентів вітчизняного ВНЗ.

Останнє стало можливим після спільних довготривалих зусиль науковців українського та угорського вишів, що були спрямовані на адаптацію європейських навчальних планів та програм ще у 2003 році, задовго до офіційного приєднання української держави до Болонської декларації. Упродовж дворічного терміну викладачі Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука проходили стажування на базі угорського ВНЗ, ректорами обох університетів Dr. Петером Сабо та проф. Анатолієм Дем'янчуком було визначено перспективу створення спільного навчального циклу. Уже у 2004 році ліцензовано (вперше в

Україні) навчання наших студентів за програмами Інституту ім. Яноша Кодолані. Як результат – залучення МЕГУ до експерименту МОН України з питань упровадження кредитно-модульної системи. І ось, за прихильністю долі чи за результатом "дії" філософської категорії "випадковості-закономірності", перший угорський диплом бакалавра за Болонською системою отримала українська студентка – Анастасія Адамчук.

Без сумніву, здійснення цього нелегкого і відповідального кроку на шляху наближення української освіти до європейських стандартів було б неможливим без керівництва МЗС України (тодішнього міністра – Бориса Тарасюка), МОН України (тодішнього міністра – Василя Кременя) та Посольства Республіки Угорщина в Україні (тодішнього Надзвичайного і Повноважного Посла п. Яноша Тата, його першого заступника – Єно Молнара та теперішнього Надзвичайного і Повноважного Посла Угорської Республіки в Україні – п. Андраша Баршоня).

Якою буде подальша доля європейського відділення МЕГУ – питання часу, однак основне можна констатувати вже сьогодні – приклад Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука набув справжніх ознак міжнародного зразка не тільки у вигляді "болонського" диплому, а і в питаннях оновлення змісту та якості вітчизняної освіти,

Юрій ПЕЛЕХ,
професор.
проректор з міжнародних
зв'язків і наукової роботи
МЕГУ

м. Рівне

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ФТИЗІАТРІЇ ТА ПУЛЬМОНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

акад. Зіменковський Б.С.,
акад. Р.М. Гжегоцький,
акад. І.Г. Ільницький

Представлений досвід кафедри фтизіатрії і пульмонології в проведенні навчального процесу серед студентів. Намічені досягнення, проблеми та шляхи їх розв'язання.

Ставши на шлях кардинальних реформ й входження до європейського освітнього простору, медична освіта, як і освітня галузь України в цілому, потребує приведення всіх її компонентів до загальноприйнятих світових стандартів, тому інтерес викликають технології, що дають змогу контролювати якість освіти, життя і охорони здоров'я. В освітній галузі України реалізується Концепція підготовки лікарів, розроблена у відповідності до вимог Всесвітньої Федерації медичної освіти та основних положень Болонського процесу.

Як найстаріший вищий медичний навчальний заклад країни, Львівський медичний університет імені Данила Галицького, є неодмінним ініціатором, учасником і експериментальним майданчиком втілення всіх реформ і інновацій у медичній і освітній галузі.

На сьогодні в нашому вузі вже реалізується система державного моніторингу якості підготовки медичних кадрів з можливістю об'єктивно визначати та порівнювати якість підготовки лікарів. Ліцензійні інтегровані іспити «Крок-1», «Крок-2», «Крок-3» вже стали невід'ємним елементом державної атестації студентів-медиків та лікарів-інтернів. В усіх

етапах системи зовнішнього державного аудиту знань медика застосовані загальновідомі принципи TQM (Total Quality Management).

Готуючись до приєднання України до Болонського процесу, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького активно включився в експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, а у 2004 році став базовим навчальним закладом Західного регіону України з координації впровадження цієї нової методології навчання у вищих медичних навчальних закладах. В університеті запроваджується рейтингова система оцінки навчальної діяльності студентів, а також залікові кредити ECTS.

Протягом багатьох десятиліть у Львівському медичному університеті від покоління до покоління передається естафета підготовки іноземних студентів. Популярність Львівської медичної школи зумовлена високим стандартом знань, що здобувають тут іноземці, а також тим фактором, що за багатьма параметрами Львів наближений до європейських міст, а медичний університет до традицій європейської вищої школи. Студенти і випускники ЛНМУ ім. Данила Галицького за рівнем підготовки визнані одними з кращих у загальнодержавному рейтингу вищих медичних навчальних закладів України. Наші студенти проходять практику в найкращих університетах Європи, стають переможцями олімпіад, а випускники запрошуються для роботи в престижні клініки світу.

Не дивлячись на те, що Львівська медична школа не лише зберігає, але й нарощує свій потенціал, починаючи з 1997 року на фоні політичної, економічної кризи в Україні намітилась тенденція до скорочення загальної кількості іноземних громадян, які бажали би здобувати освіту в нашій державі і у Львові зокрема. Тому в 2001 році ректорат Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького зробив важливий крок – ухвалив рішення про перехід на факультеті для іноземних студентів на англомовну форму навчання. З того часу щороку цей процес динамічно

розвивається і станом на 2006-2007 навч. роки загальна кількість студентів англомовного відділення складає відповідно: 167 – на медичному, 33 – стоматологічному, 44 – фармацевтичному факультеті, тобто з 528 іноземних громадян 244 опановують медицину на англійській мові. До нас із радістю їдуть студенти–іноземці з-понад 50 країн світу. Серед них вихідці з Індії, Лівану, Тунісу, Малайзії, Пакистану, Польщі, Болгарії, Непалу, Канади, Данії, Німеччини, Сірії, США, Ірану, Китаю, Нігерії, Малайзії, Великобританії, Норвегії та ін.

Потенційні абітурієнти, використовуючи сучасні засоби комунікації (E-mail, Internet), можуть ознайомитись з умовами прийому в медичний університет, навчальними програмами (Learning Curriculum) різних кафедр, в тому числі кафедри фтизіатрії і пульмонології. Календарні, тематичні плани лекцій, практичних занять, самостійної роботи, практичних навичок, якими повинен володіти студент, представлені на електронних носіях в повному обсязі.

Маючи великий досвід у підготовці спеціалістів для зарубіжних країн, кафедра фтизіатрії і пульмонології, розглядає цю роботу як питання державної ваги, що має важливе політичне значення, піднімає авторитет України за кордоном, розвиває і зміцнює міжнаціональні, партнерські, взаємовигідні зв’язки. Це також надходження коштів до бюджету, дуже серйозна школа для викладачів.

На кафедрі фтизіатрії і пульмонології здійснюється підготовка до впровадження кредитно-модульної системи навчального процесу і переходу до реалізації положень Болонської декларації.

Навчальні плани для англомовних студентів приведені у відповідність до вимог і не відрізняються від базових програм, за якими навчаються їх українські ровесники. При вивченні фтизіатрії така уніфікація стала можливою тільки після затвердження наказу МОЗ і АМН України № 422/40 від 27.06.2006 щодо впровадження національної програми

контролю за туберкульозом, яку адаптовано до міжнародних стандартів боротьби з туберкульозом, розроблених ВООЗ.

Студенти англомовного відділення медичного факультету здобувають медичну освіту за базовими програмами, ухваленими Міністерством охорони здоров'я України й поступово залучаються до участі в ліцензованих іспитах КРОК-1 та КРОК-2. На кафедрі для студентів англомовного відділення розроблено банк тестів з легеневої патології КРОК-2 для медичного факультету англійською мовою.

З метою забезпечення високого рівня фахової підготовки іноземних громадян, за ними закріплені найдосвідченіші викладачі, поступово готуються молоді асистенти, які добре володіють англійською мовою.

Для проведення практичних занять і лекцій на IV, VI курсах англомовного відділення враховуються:

- мовна підготовки студентів,
- базовий рівень знань,
- логічність клінічного мислення,
- здатність працювати самостійно,
- володіння практичними навичками,
- вміння проводити клінічне обстеження хворого і робити узагальнення.

Враховуючи рівень підготовки студента, ставляться навчальні завдання різної складності, тобто проводиться індивідуальна робота з кожним із них.

Самостійна робота іноземного студента з опанування навчальної дисципліни є однією із формою навчання. Використовуються наступні форми самостійної роботи:

- теоретична підготовка до практичних занять, підсумкового контролю,
- обстеження хворого з викладенням результатів роботи в навчальній історії хвороби, записаній за спеціально розробленою формою (Clinical Record Sheet),
- моделювання історії хвороби з рентгенограми,

- написання реферату,
- вивчення окремих тем та питань навчальної програми,
- виконання індивідуальних завдань.

Самостійна форма навчання студента може бути ефективною за умови достатнього навчально-методичного і матеріального забезпечення, тому на кафедрі розроблені і видані англійською мовою тексти лекцій, методичні вказівки, орієнтовні карти, тестові завдання різного ступеня складності, зокрема:

1. *Tuberculosis. (Methodical Recomendations for English Medium Students. Specialization: Medicine).*
2. *Classification System for Tuberculosis. (Methodical Recomendations for English Medium Students. Specialization: Medicine).*
3. *Diagnosis of TB Disease. The Bacteriologic Examination. (Methodical Recomendations for English Medium Students. Specialization: Medicine).*
4. *Diagnosis of TB Disease. The Tuberculin Skin Test. (Methodical Recomendations for English Medium Students. Specialization: Medicine).*
5. *The Main Steps in Diagnosis of TB Disease. (Methodical Recomendations for English Medium Students. Specialization: Medicine).*

Рівень підготовки студентів оцінюється під час поточного та підсумкового контролю. Об'єктивність оцінок забезпечується письмовою формою відповіді.

Успішне викладання медичної дисципліни є ефективним тільки при невеликих групах іноземних студентів (не більше 4-5 осіб). За таких умов можливий постійний індивідуальний контроль з обов'язковим аналізом результатів. В межах аналізу формується критерій підготовки конкретної особи та рейтинг за різними категоріями студентів (вітчизняні, іноземні – англо і україномовні).

Глибоке та систематичне оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю є можливі тільки при регулярному відвідуванні занять. Тому на кафедрі

для студентів англомовного відділення вживаються дієві заходи для покращання навчальної дисципліни та успішності, створені необхідні умови для консультацій і відпрацювань.

Доброзичливе ставлення до кожного іноземця, з урахуванням їхніх проблем на всіх рівнях, викликає в них довіру до викладача, сприяє кращому взаєморозумінню, а відповідно робить освітній процес високоефективним. Впродовж навчання важливо сформувати у студентів-іноземців професійні цінності, якими завжди керувались в роботі українські лікарі: людяність, теплоту і терпимість.

Не дивлячись на те, що фонд медичної літератури англійською мовою в бібліотеці університету суттєво поповнився, забезпечення навчальними засобами, підручниками по туберкульозу і легеневій патології є недостатнім і частково розв'язується за рахунок закупівлі монографій. Гостроту цією проблеми також знімає можливість доступу до необхідних медичних світових ресурсів в Internet, наявність навчальної і спеціальної літератури на електронних носіях. Але сумною реальністю є те, що студенти-іноземці неохоче відвідують лекції. Адже важливо, щоб студент-медик, прослухавши теоретичний курс, не лише отримав певний обсяг інформації, а засвоїв ази аналітичного підходу до тих чи інших питань медицини, навчився клінічно мислити. В лекції має прозвучати те, чого немає в жодному підручнику, в ній необхідно сформулювати узагальнення, що дають випускнику широту поглядів, роблять їх якісно підготованими фахівцями, які відповідають умовам сьогодення, є конкурентноспроможними і можуть працювати в будь-якій країні.

Успіхи на ниві здобуття сучасної медичної освіти у вузах України будуть сприяти залученню на навчання нових іноземних громадян. Високий професіоналізм і духовність, надбання української і, зокрема, Львівської медичної школи, можуть бути необхідними за межами нашої держави. В результаті цього Україна, дотримуючись глобальних освітніх тенденцій, займе достойне місце у високотехнологічному та інформатизованому світі.

ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ МІКОБАКТЕРІЙ ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ЯЙЦЯХ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ

Захарів О.Я., Бенч О.О.,
Турко І.Б., Семанюк В.В., Куляба О.В.

Туберкульоз і досі залишається однією з тяжких проблем сучасності. її загострення відбуваються хвилеподібно. Джерелом або резервуаром туберкульозної інфекції можуть бути хвора на туберкульоз людина, сільськогосподарські тварини (понад 55 видів), птахи, риба, а також заражені мікобактеріями продукти тваринного і рослинного походження, ґрунт, органічні й неорганічні речовини, в яких живуть, розмножуються чи зберігаються збудники туберкульозу [1; 2; 3].

В Україні ситуація, пов'язана з поширенням туберкульозу серед населення, почала погіршуватися з 1990 року, а з 2000 року зареєстровано прогресуючу епідемію [4]. При цьому річні медико-економічні втрати від туберкульозу в Україні становлять 1,49 млрд грн [5]. Щогодини туберкульоз уражує в Україні 4 людини, з яких один хворий помирає. За показниками 2002 р. захворюваність зросла проти 1990 р. у 2,3, смертність – у 2,5 рази. Відповідний рівень захворюваності та смертності зафіксовано в 1970 році [6]. Це означає, що за 30 років позитивних результатів у боротьбі з цим захворюванням не досягнуто. З огляду на стан економіки України, проблема захворювання на туберкульоз ще довго не втратить своєї актуальності.

Туберкульоз свійських птахів також нині не лише зберігає свою актуальність, а й має тенденцію до неухильного поширення. Значна кількість яєць (до 54,5%), одержаних від хворої на туберкульоз свійської птиці, містить мікобактерії туберкульозу не тільки пташиного, а й людського та бичачого видів. Небезпека, яку становлять яйця, залежить не тільки від ступеня їх інфікованості мікобактеріями туберкульозу, а й від збереження життєздатності в них збудника. А тому яйця свійської

птиці мають особливе значення у розповсюдженні туберкульозу, оскільки вони постійно використовуються у харчовій промисловості, для племінної справи на інкубаторно-птахівничих підприємствах, у тваринництві (для розбавлення сперми та введення у раціон годівлі плідникам сільськогосподарських тварин) [7].

З літературних джерел відомо, що збудники туберкульозу є стійкими до дії на них високої температури. Деякі дослідники пояснюють це особливостями хімічного складу мікобактерій, а саме високим вмістом ліпідів (36,6 – 38,9%) у цитоплазмі та оболонці клітини, інші - наявністю тришарової клітинної стінки і її товщиною. Стійкість мікобактерій залежить також від їх видових особливостей і умов, в яких вони перебувають. Так, за даними деяких вчених, мікобактерії туберкульозу пташиного виду у яйцях витримують кип'ятіння протягом 8 – 10 хвилин. Рачек і Довбеш [8], вивчаючи метод пастеризації цільних яєць, прийшли до висновку, що температура 60°С при експозиції 40 хвилин частково денатурує білок яєць, але не вбиває збудника туберкульозу. Такі яйця не можуть бути використані ні для племінної справи, як у птахівництві, так і у тваринництві, ні для харчової промисловості. Їх можна лише використовувати для випікання хлібобулочних та кондитерських виробів, технологія виготовлення яких передбачає відповідну термічну обробку. Хоча слід зауважити, що й висока температура кулінарної обробки не забезпечує надійної девіталізації збудника туберкульозу в них.

На думку багатьох дослідників, яйця від свійської птиці, хворої на туберкульоз, часто стають джерелом зараження людей. Так, М.К. Юсковець повідомляє, що люди заражаються збудником туберкульозу птахів при харчуванні сирими яйцями. Metz H. також вважає, що використання в їжу яєць від птиці, хворої на туберкульоз, зумовлює захворювання людей. Про випадок туберкульозу легень, що викликаний Mycobacterium avium у людини 35-річного віку, яка протягом року щоденно використовувала у їжу сирі яйця, повідомляє M. Yurikovic. Триус М.В. і В.А. Клебанова також вважають, що зараження

збудником туберкульозу птахів може статися при харчуванні людей сирими або звареними некруто яйцями від хворої на туберкульоз птиці [9]. Благодарний Я.А. [1] і Кассіч Ю.Я. [2] повідомляють, що яйця від хворої на туберкульоз птиці можуть бути одним із джерел зараження людини.

І нині залишається недостатньо вивченим питання життєздатності збудника туберкульозу різних видів у яйцях свійської птиці, так як особливості складу мікобактерій обумовлюють їх відносно високою стійкістю до дії як хімічних, так і фізичних факторів. У зв'язку з цим підвищена увага до вивчення наявності життєздатних мікобактерій різних видів у яйцях курей обумовлена їх особливим етіологічним, епізоотологічним, епідеміологічним та соціально-економічним значенням.

Об'єктами вивчення були мікобактерії туберкульозу різних видів. Суспензії досліджуваних культур мікобактерій туберкульозу інокулювали в жовток і білок яєць у дозах 0,01 мг. Яйця курей дослідних і контрольних варіантів кип'ятили у воді протягом 1, *2,* 3, 5, 7 і 8 хвилин. Після чого всі відібрані проби білків і жовтків були бактеріологічно досліджені: вони були висіяні на поживне середовище Левенштейна-Йєнсена. За ростом колоній вели спостереження протягом трьох місяців. У випадку виявлення мікобактерій, виготовляли мазки, які фарбували за методом Ціль-Нільсена і досліджували мікроскопічно.

Результати дослідження показали, що вже на 12-у добу на живильних середовищах з проб жовтка яєць, штучно інфікованих *Mycobacterium avium,* спостерігали ріст колоній, характерних для мікобактерій туберкульозу, при випробуваних експозиціях дії високої температури. На 16-у добу спостерігали ріст колоній інших дослідних культур на посівах проб яєчних жовтків (табл. 1.).

Таблиця 1. Вплив тривалості дії високої температури на життєздатність мікобактерій туберкульозу у яєчних жовтках

Варіант	Інокульована культура мікобактерій туберкульозу	Ріст мікобактерій туберкульозу за умов тривалості дії високої температури, хв				
		1	3	5	7	8
1	*Mycobacterium bovis*	+	+	–	–	–
3	*Mycobacterium tuberculosis*	+	+	+	+	–
5	*Mycobacterium avium*	+	+	+*	—	—
Контроль	Не інфіковані	—	—	—	—	—

Примітка: + ріст мікобактерій;
– відсутність росту мікобактерій;
+* ріст некислотостійких мікобактерій

Як видно з даних, наведених у таблиці 1, найвищу життєздатність у яєчному жовтку зберіг збудник туберкульозу людського виду: він був виділений із жовтка яєць, проварених у воді при 100°С протягом 7 хвилин. У контрольному варіанті з не інфікованих жовтків яєць культури мікобактерій туберкульозу не були виділені.

Дані щодо терморезистентності досліджуваних мікобактерій туберкульозу у яєчному білку при різній тривалості дії високої температури (за 100° С) наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Вплив високої температури на мікобактерії туберкульозу у яєчних білках

Варіант	Інокульована культура мікобактерій туберкульозу	Ріст мікобактерій туберкульозу за умов тривалості дії високої температури, хв			
		3	5	7	8
1	*Mycobacterium bovis*	+	—	—	—
2	*Mycobacterium tuberculosis*	+	+	+	—
3	*Mycobacterium avium*	+	—	—	—
Контроль	Не інфіковані	—	—	—	—

Примітка: + ріст мікобактерій;
– відсутність росту мікобактерій

Як видно з даних, наведених у таблиці 2, інокульовані у білок збудники туберкульозу бичачого та пташиного видів втратили життєздатність після 5-хвилинного проварювання яєць у воді при температурі 100°С. Мікобактерії туберкульозу людського виду втратили життєздатність у білку яєць, проварених протягом 8 хвилин у воді при температурі 100°С. У контрольних варіантах, в яких жовток і білок яєць не були інфіковані, мікобактерії туберкульозу не були виділені. За умов кип'ятіння яєць курей у воді протягом 8 хвилин, росту культур мікобактерій туберкульозу не було виявлено. Належність до мікобактерій туберкульозу культур, виділених із яєчних жовтків та білків дослідних варіантів, була підтверджена результатами вивчення їх культурально-морфологічних та біохімічних властивостей.

Отже, результати наших досліджень показали, що всі три види збудника туберкульозу виявляють різну терморезистентність у білку та жовтку яєць курей: *Mycobacterium tuberculosis, Mycobacterium bovis і Mycobacterium avium* зберігають життєздатність у жовтку за умов дії на них температури 100°С протягом 7, 5, 3 хвилин відповідно, тоді як у

білку ці види втрачають життєздатність після 3-хвилинного кип'ятіння яєць, незалежно від виду збудника. Найвищу ступінь терморезистентності у жовтку виявили мікобактерії туберкульозу людського виду.

Таким чином, яйця можуть бути постійним джерелом поширення туберкульозної інфекції не тільки серед інших видів птахів, а й серед інших видів сільськогосподарських тварин, а також становити постійну загрозу здоров'ю людини, бо хвороба є не лише зооантропонозною, а й антропозоонозною і амфіксенозною.

Література

1. Туберкулез животных и меры борьбы с ним. / Под ред. Кассича Ю.Я. - К.: Урожай, 1990. - 304 с.
2. Благодарный Я.А. Источники туберкулеза и меры профилактики. - Алма-Ата: Кайнар,1980. - 245 с.
3. Мельник В. М. Етіопатогенез, класифікація, діагностика і лікування легеневого та позалегеневого туберкульозу // Мистецтво лікування.- 2003.- № 4.-С. 35-41.
4. Мельник В. М. Туберкулез // Рецептурный справочник врача / Под ред. И. С. Чекмана, И. Ф. Поляковой. 8-е изд., перераб. и доп.- К.:Здоров'я, 2003. С. 278-329.
5. Петренко В. І. Епідеміологія туберкульозу // Мистецтво лікування.- 2003.- № 4.— С. 42-16.
6. Матеріали міжнародного інституту природничих наук (ILSI). Оценка безопасного для здоровя содержания химических соединений в продуктах питания // Пищевые ингредиенты, сырье и добавки. - 2005. - №1. — С. 68-69.
7. Мельничук С.Д., Хмельницький Г.О., Якубчак О.М. Якість і безпека продукції тваринництва: сучасний стан і перспективи // Сучасна ветеринарна медицина. — Київ, -2005. -№4. —С. 6-7.
8. Мурашкина Г.С. Донченко А.С. Влияние зпизоотического неблагополучия на основные эпидемиологические показатели по туберкулезу. // Проблемы туберкулеза. - 1992. - №11. - С. 12-15.
9. Тузова Р.В. Туберкулез сельскохозяйственных птиц. – Минск: Ураджай, 1975.-208 с.

ВОЛОДИМИР МОЖАР

Кафедру вищої математики було створено у 1930 р. одночасно з заснуванням Київського інституту цукрової промисловості (КІЦП), В цей час у Всеукраїнській Академії Наук (ВУАН) працювала плеяда геніальних математиків, серед яких – Д. Граве, М Кравчук, М. Крилов. Вони зробили вагомий внесок у розвиток математичної науки в Україні, поставили її на один рівень з найкращими математичними школами світу і постійно готували науково-педагогічні кадри для вищих навчальних закладів. Одним із найталановитіших учнів академіка ВУАН М. Кравчука був Володимир Іванович Можар; саме він стояв на чолі становлення кафедри з перших днів її заснування.

Це ім'я фактично понад півстоліття не згадувалося в стінах нашого навчального закладу; навіть більшість викладачів кафедри математики майже нічого не знали про цю обдаровану, мужню і чесну людину. Шляхом наполегливих і тривалих досліджень (робота в архівах СБУ, зустрічі з родичами) нам пощастило знайти деякі дані про життя цієї видатної особистості. Нині ми хочемо донести їх до відома студентів і наукової громадськості нашого університету.

Можар Володимир Іванович народився 6 липня 1901 року в с. Березівка Коростишівського р-ну на Житомирщині в селянській заможній українській сім'ї. Тут він закінчив сільську церковно-приходську школу, а середню освіту здобув у Житомирі, де отримав глибокі і фундаментальні знання з усіх предметів, а особливо добре і досконало вивчив кілька іноземних мов. В 1925 р, успішно закінчив Житомирський педінститут, після цього отримав спеціальну математичну підготовку в Київському інституті народної освіти. В період 1927-30 рр. Володимир Можар проходив аспірантський стаж на науково-дослідній кафедрі математики ВУАН під керівництвом М.Кравчука і М.Крилова. Ось як характеризував академік

ВУАН Д.Граве наукову діяльність В.І.Можара: "Він ґрунтовно дослідив теорію пружності й займався розв'язанням диференціальних та інтегральних рівнянь цієї теорії, застосовуючи переважно методи теорії функції комплексного змінного (конформне відображення)". Цій темі було присвячено й подальшу його роботу.

Час навчання в аспірантурі він постійно поєднував з педагогічною роботою на кафедрі вищої математики КПІ. Маючи високу професійну математичну підготовку і досвід педагогічної роботи, Володимир Можар став організатором кафедри математики КІЦП.

Аналізуючи тільки виявлені на сьогодні роботи, можна дійти висновку, що кафедра вищої математики з першого дня заснування працювала надзвичайно активно, результативно, на високому науковому рівні. Так, за період з 1930 до 1936 р. кафедра підготувала і видала посібники: М.Кравчук, П.Касяненко, С.Кулик, В.Можар, О.Смогоржевський. Вища математика. Посібник для студентів і самоосвіти: У трьох частинах. – К.: Вид-во ВУАН, 1934. – Ч.1. – 407 с.; М.Кравчук, В.Можар. Диференціальні рівняння та їх застосування в природознавстві й техніці. – К.: Вид-во ВУАН, 1934. –184 с.

В 1934-35 рр. колектив кафедри підготував курс вищої математики для технологічних інститутів в двох томах. Його прийняли до друку у видавництві ВУАН. Але в цей період в Україні почалася активна жорстока битва "імперської машини" з "українським націоналізмом", і вихід у світ цього курсу було призупинено. Така ж доля, на жаль, спіткала й другу та третю частини посібника М.Кравчука та інших.

Критика "націоналістичних" посібників з різних боків була смертельно нищівною, В цей процес цькування втрутилися преса, колективи, громадські організації. Закінчилося все арештом багатьох математиків, серед яких і всесвітньо відомий академік М.Кравчук. Про те, яких гонінь зазнав згаданий науковець, свідчать сторінки його архіву в СБУ. Ось частина звернення щодо перегляду справи: "...розбитий фізично нічними допитами, зокрема, повним позбавленням сну протягом 11 діб,

загостренням хвороби серця, заходами прямої фізичної дії; морально на мене діяли криками, стогонами катованих у сусідніх кімнатах. Зламали мене остаточно погрози – у випадку заперечення та відмови взяти на себе нездійснені злочини – заарештувати та знищити мою сім'ю. Заради врятування сім'ї я вирішив обмовити себе, тим паче, як було цілком ясно, мої обвинувачі, самі не вірячи своїм звинуваченням, мали цілковито конкретну мету – зробити з мене злочинця".

Саме після такого жахливого морального і фізичного гніту один із перших в Україні авторів посібника курсу "Вища математика" для технологічних інститутів у своїх протокольних свідченнях писав: «Моя тенденция к самобытности математической украинской терминологии вела к отрыву украинского научного языка от братского русского».

Звернімо увагу на ключові слова академіка в цьому ж протоколі: "Вредительства в эти книги я не вкладывал и принимать их вредными по совести не могу. Принимаю их во многих местах малоудовлетворительными, а их язык и терминологию – недостаточно отдаленными от националистических тенденций".

Сказане стосується тільки мови курсу вищої математики і математичної термінології, яка, на думку слідчих, вела "к отрыву украинского научного языка от братского русского...". Хотілось би, щоб ці фрагменти слідчого протоколу пройшли через свідомість нинішнього покоління студентів (і не тільки) і назавжди залишилися в їхній пам'яті. Вони свідчать про звірячі методи русифікації нашого українського народу державною "імперською машиною". Ці методи були спрямовані на повне фізичне знищення свідомої національної еліти, і, як свідчення цьому, – смерть академіка ВУАН, математика М.Кравчука та багатьох інших.

Паралельно з методичною роботою й фундаментальними дослідженнями задач математичної фізики кафедра плідно співпрацювала з спеціалістами в галузі харчових технологій, про що свідчить праця В.Можара, О.Куриленко "До питання про швидкість кристалізації цукрози при випаровуванні за

сталої температури" (Збірник наукових праць КХТІХП, Вид-во Наркомвнуторгу, Київ – 1935. с. 88-94).

На кафедрі було розроблено чітку концепцію й детальну програму науково-дослідної роботи зі студентами, яка ефективно втілювалася в повсякденну педагогічну практику. Значущість, важливість і актуальність основних ідей програми того часу вражає настільки, що ми вважаємо за необхідне навести наступні ключові тези з доповіді 35-річного проф. В.Можара від 13 листопада 1936 року:

– "Викладання у вищій школі має викликати інтерес до науки з боку студентів, збуджувати їх творчу думку, виховувати в студента критичне ставлення до викладених фактів, висновків, теорій та їх застосувань; на лекції по раз треба пропонувати студентам самостійно досліджувати нові питання, бо це допоможе виявити обдарованих студентів, щоб згодом поставити їх на шлях наукової роботи. Таке викладання можуть забезпечити професори та викладачі, що самі ростуть науково, знають досягнення науки та її невдачі, самі творять науку. Звідси випливає, що наші кафедри мають розвинути якнайширше корисну для суспільства наукову діяльність, створити справжнє наукове оточення, яке б стимулювало творчі зусилля наших кращих, талановитіших студентів."

– "Маю нагоду заявити тут, що кафедра охоче допомагатиме математичними консультаціями тим студентам, що науково працюють при інших кафедрах і потребують в своїх дослідженнях відповідного математичного апарату."

А ці думки професора В.Можара і сьогодні необхідно враховувати в роботі нашого колективу:

– "Адже примітивізація науки, емпіризм, догматичність та рецептурність у викладанні знижують науково-педагогічний авторитет вищої школи, зводять її на рівень середньої школи".

– "Звертаю увагу молодих дослідників на кончу потребу докладного вивчення бодай одної з закордонних мов. Адже значна частина студентів, що тепер науково працюють, по закінченні інституту піде в аспірантуру й готуватимуться до дальшої наукової діяльності, яка вимагає доброго знання

іноземних мов; навіть на виробництві інженерам, що займаються питаннями реконструкції й стежать за свіжою літературою зі свого фаху, в великій пригоді стане знання чужоземних мов".

Роботу кафедри в цьому напрямі високо оцінив ректорат, про що повідомляла інститутська газета "Центрифуга" №11 від 10 травня 1936 р.: "Краще справа на кафедрі математики. При кафедрі ще з минулого року працює семінар підвищеного типу кількістю 10-12 чол. Студенти самостійно проробляють роздані теми під керівництвом проф. Можара та асистента Матківського. Треба відмітити особливу увагу, яку приділяють зав. кафедри проф. Можар та асистент Матківський керівництву семінару та допомозі студентам консультаціями й літературою".

Значущість ідей і важливість поставлених у цій доповіді проблем залишаються актуальними і сьогодні для вищої школи.

Минуло майже сім десятиліть після останньої в житті лекції професора В.Можара студентам-механікам. І все ж нам вдалося знайти та почути спогади людей, які особисто добре знали обдарованого педагога.

Так, з надзвичайною теплотою, вдячністю і щирістю згадував його професор О.А.Герасименко, якому В.І.Можар читав свого часу лекції з математики "чистою, добірною українською мовою". Всі зазначають, що професор В.І.Можар був неперевершеним лектором і талановитим педагогом, був чуйним, добрим до людей, користувався великою повагою і шаною колег і студентів за свою чесність, відданість справі.

Саме його як провідного педагога Комітет комсомолу КХТІХП запросив зробити на загальних зборах студентства 8 грудня 1936 року доповідь, яка була присвячена самостійній роботі студентів. Вдалося знайти стенограму цього виступу на 11 сторінках, який і зараз вражає глибиною розкриття теми, енциклопедичністю знань автора, важливими і корисними порадами студентам. Так, у доповіді він цитує С.Руданського, Веєрштраса, Архімеда, І.Франка, Е.Золя, Л. ван Бетховена, Л.Ейлера, І.П.Павлова, А.Франса, К.-Г.Юнга та інших, а також наводить епізоди з життя видатних людей. Як бачимо, тільки

протягом трьох тижнів енергійний професор В.Можар підготував дві важливі, глибоко продумані, високопрофесійні педагогічні доповіді і виступив з ними на загальних зборах студентів інституту. Вражаюча активність.

Всебічно обдарований і високоосвічений в різних галузях науки і культури, професор В.І.Можар без сумніву належав до інтелектуальної творчої еліти українського народу. За свідченнями рідних, він вільно володів декількома іноземними мовами і на міжнародних конференціях в Англії, Німеччині, Франції доповідав і спілкувався з колегами мовою господарів.

Але в інституті серед колег і студентів він завжди (за спогадами О.А. Герасименка) відстоював велич мови свого народу, читав лекції, робив доповіді українською. Він активно працював у підкомісії математичної секції природничого відділу Інституту української наукової мови під головуванням М.Кравчука, багато зробив для розвитку та створення українського математичного словника, який і зараз є настільною книгою для математиків. Всі його наукові і методичні праці в Україні надруковані рідною йому мовою.

Навіть з погляду сьогоднішнього дня важко знайти в історії кафедри математики семирічний період, який був би більш плідним у галузі науково-методичних досліджень, ніж 1930-1936 рр.

Результативна наукова, методична і педагогічна діяльність В.І.Можара не залишилась без уваги, і йому за сукупністю наукових робіт (без захисту дисертації) 17 листопада 1935 року було присуджено науковий ступінь кандидата фізико-математичних наук, а згодом (в 34 роки!) затверджено в званні професора по кафедрі математики.

В.І.Можар продовжував плідно працювати над докторською дисертацією і, за свідченням рідних, наприкінці квітня 1937 року від'їхав до Москви, щоб доповісти кінцеві результати докторської роботи на науковому семінарі Інституту математики.

Необхідно зауважити, що на той час в КХТІХП звання професора мало всього декілька чоловік. Тому молодий,

талановитий, енергійний, високоосвічений 36-річний професор не випадково посів ключове місце в колективі інституту. Але рік 1937 був роком шабашу доносів, брехні і кожне "стукане" підле слово перекреслювало не тільки кар'єру людини, а й саме її життя. На жаль, заздрість і безмежна підлість "колег", а також їхні "сигнальні послання" зробили свою чорну справу знищення молодого педагога.

27 квітня 1937 року в Москві його заарештували органи НКВС як "активного участника украинской национал-фашистской террористической организации". Під надзвичайно суворим конвоєм його доправили через кілька днів до Києва. Зразу було проведено детальний обшук в його квартирі. Окрім "націоналістичної" математичної літератури, знайшли твори М.Хвильового, Б.Винниченка, "Листи на Наддніпрянську Україну" М.Драгоманова і інші "крамольні" книги, Усі їх органи НКВС вилучили й згодом розглядали в справі як доказ причетності В.І.Можара до ворожої організації та свідчення про "націоналізм?" його світогляду. Почалася серія допитів. Ось деякі фрагменти протоколів:

– Вы обвиняетесь в враждебных действиях против Советской власти.

– Враждебных взглядов у меня никогда к Советской власти не было, но иногда возникали сомнения и неудовлетворения, по которым я делал критические замечания в части отдельных вопросов политики партии и их практического осуществления. Я считал, что в пищевом институте им. Микояна, где я работаю, украинизация проводится недостатачно, а темпы коллективизации на селе преувеличены.

– Вы являєтесь учеником известного националиста М.Кравчука?

– Учеником Кравчука я был, но своих националисгических взглядов он мне не высказывал.

Перечитаймо ще раз ці фрагменти протоколів і переконаємося, що за кожною відповіддю професора Можара.В.І. на запитання слідчих стоїть його високий інтелект, гідність, мужність, правдивість, патріотизм. Попри тривале

жорстоке попереднє «слідство (понад 5 місяців), на сторінках протоколів допитів немає жодної відповіді, яка б свідчила про його морально-психологічний злам (згадаймо, академіка М.Кравчука все ж таки зламали).

В справі нема ніяких документів про належність Володимира Можара до ворожих організацій. Як доказ того, що професор В.І.Можар є націоналістом, наводяться дані про те, що в 1917-18 роках він був членом і організатором товариства "Просвіта" в середніх школах Житомира. При цьому в товстій двотомній кримінальній справі В.І.Можара акуратно підшито доноси-звинувачення "колег"-сексотів (прізвища не називаю), які свідчать, наприклад, про наступне:

– "На заседании кафедры математики в 1933 году рассматривался вопрос о плохой успеваемости студентов. По предложению Можара была принята резолюция, что одной из причин плохой успеваемости студентов есть плохое их питание".

– "На совете ВТУЗа в 1935 г., где обсуждался вопрос о итогах испытаний студентов по русскому и украинскому языкам, В.И. Можар сделал националистическое выступление, в котором утверждал, что студенты не знают украинского языка, потому что мы не создали украинского окружения, в настоящем смысле этого слова и что надо такое окружение создать."

Хотілось би глибше проникнути в суть досить символічного першого фрагменту доносу відповідно до політичної ситуації того часу. Відомо, що навіть найжорстокіший тиран усіх часів і народів Сталін визнав, що Україна в жахливому 1933-му втратила майже третину населення. Але тоді ж нікому органи, партія та жорстока цензура не дозволяла не те що в офіційних резолюціях, а навіть у приватних розмовах згадувати про явище голодомору. Всі знали, що будь-яке слово, необережний крок, зроблений у напрямі визнання голокосту, вів тільки за міцні двері буцегарні. І ці два речення з доносу "колеги" через сім десятиріч свідчать, що чесна, мужня, патріотична позиція Володимира Можара

була спрямована на підтримку студентів, українського народу, і саме це стало "білим хлібом" для "колег"-стукачів.

Освічені "педагоги"-донощики добре усвідомлювали і знали, яку надійну {з великим запасом міцності) петлю вони накинули на шию 36-річного педагога, Адже "націоналізм" імперія прирівняла до державної зради, і тому фіскали не залишили професорові-"націоналісту" (другий донос) жодного шансу не те що на продовження високопрофесійної творчої роботи, а навіть на життя.

На початку жовтня справу В.І Можара з недоведеними звинуваченнями "в активном участии в украинской национал-фашисткой организации" було передано на розгляд трійки при Київському обласному управлінні НКВС, яка винесла йому 19 жовтня 1937 р. вирок – розстріл,

У справі знаходиться жовтий маленький аркушик з записом: "Постановление Тройки УНКВД от 19 октября м-ца 1937 г. о расстреле Можара В.И. приведено в исполнение 9 ноября 1937 года в 24.20. Комендант ст. лейтенант госбезопасности Шашков". Тут немає помилок: дійсно жахливе слово "Тройка" "шанобливо" написано з великої літери, а біля прізвища лейтенанта немає навіть ініціалів. Аналогічна доля була запрограмована і "націоналістові" академіку ВУАН М.Кравчуку.

Відповідно до духу того часу, за декілька днів до цієї трагічної події, в газеті "Центрифуга" № 21 від 15 жовтня 1937р. повідомлялось: "Тричі прокляті наймити фашистів: Кухаренко, Можар та інші, викриті органами НКВС, які приклали свою руку, щоб зірвати підготовку високоякісних більшовицьких фахівців. Нарбут". Це прокляття спрямоване на талановитих педагогів, які завжди віддавали всі свої знання і сили вихованню студентів. Після цього на добре ім'я вірного сина українського народу професора В.І. Можара було накладено непробивне табу на довгі-довгі роки. Донощики досить успішно продовжували започатковану ними справу. Над кафедрою вищої математики пронеслася фізична і морально-психологічна руїна, яка знищила всі патріотичні традиції колективу і присипала пилюкою

започатковані та розвинені методи науково-педагогічних досліджень.

Восени 1937 р. на кафедрі з'явилися інші викладачі, більше ніж на півстоліття зникла "чиста, добірна, українська мова" навіть як мова взаємного спілкування в колективі, забулася математична українська термінологія і майже півстоліття не видавалися навчальні підручники з математики для студентів ні українською, ні російською мовами. Професійний рівень науково-дослідної роботи в колективі знизився, – протягом майже шістдесяти років на кафедрі не було захищено жодної докторської дисертації!

Так на злеті розквіту життєвих і творчих сил, на тридцять сьомому році життя обірвалася діяльність талановитого математика, визначного педагога, першого завідувача кафедри вищої математики професора Володимира Івановича Можара. Місце його поховання на сьогоднішній день нікому не відоме. З серпня 1956 р. за клопотанням рідних справу В.І.Можара переглянуто, і він повністю був реабілітований Військовим трибуналом через відсутність складу злочину в його діях.

Необхідно зазначити, що в справі знаходяться як чорні свідчення "колег", так і світлі, позитивні, добрі, правдиві слова про проф. В.Можара, які в 1956 р. сказали про нього професори О.Герасименко, О.Куриленко (аспірант В.Можара), А.Наумов тощо. Одні "колеги" підло вкоротили віку вірному синові українського народу – 36-річному математикові-педагогу, а інші, слава Богу, виявили громадську мужність, сміливість, порядність і повернули Україні добре і світле ім'я.

Багато добрих справ для студентів, для математиків, для вищої школи зробив професор В.І.Можар, але ще більше він запропонував ідей, напрямків, проектів. Слава Богу, що настав час, коли Дух В.Можара та М.Кравчука повернувся на кафедру, й багато їхніх ідей втілюється в практику сьогодення.

Михайло Мартиненко,
академік

ІВАН ПУЛЮЙ

Скована кайданами вікового рабства, поневолена й скривджена долею, всупереч усьому Українська нація з завидною періодичністю виставляла на людський розсуд геніальні постаті митців, письменників або вчених. По-різному, у більшості своїй не кращим чином, складалася їхня доля. Багато хто з них опинився на чужій землі і, часом не зі своєї волі, змушений був збагачувати скарбниці не своєї, не української культури. Але в образі цих постатей українська нація накопичувала свій історичний потенціал, зберегла його для нащадків. До таких синів України належав і великий її патріот, один з найвідоміших вчених людства другої половини XIX століття, символ талановитості української нації Іван Пулюй, вчений світового масштабу, фізик, математик, астроном, теолог, філософ, електротехнік, педагог. Вчений України, визнаний всім світом, з одного боку, і чи не найбільше замовчуваний в Україні, з другого.

Завдяки старанням сучасних патріотів України ім'я незаслужено забутого і штучно вилученого зі сторінок вітчизняної наукової преси вченого мало-помалу починає набувати розголосу в українських наукових та освітніх колах. І це цілком природно, бо його постать в світовій науці надто велика, щоб її так просто можна було перенести в забуття. Саме з цих причин, коли в 1993 році у Франції відкрилася чергова нарада редколегії Міжнародного Енциклопедичного бюро фізики з питання підготовки "Енциклопедії фізики", один з її членів запропонував включити до неї ім'я І. Пулюя, що й було зроблено. Але, на жаль, при цьому з'ясувалося, що ім'я настільки відомого в світі вченого, на його батьківщині – в Україні мало відоме і майже забуте.

Цій дуже відомій в світових та суспільних колах людині належить багато відкриттів та доробок. Так, наприклад, вже давно здобули широке визначення «рентгенові промені» як електромагнітне іонізуюче випромінювання, яке міститься у спектральній смузі між гама та ультрафіолетовим

випромінюванням у межах довжини хвиль від 10^{-12} до 10^{-5} см. Сьогодні вони повсюдно використовуються для комп'ютерної томографії і рентгенографії, спектроскопії тощо. Але, на жаль, ці промені носять ім'я тільки вченого Рентгена, хоча в дійсності їхнє відкриття пов'язане ще з одним іменем –іменем видатного українського вченого – фізика Івана Пулюя. Бо саме він, а не Рентген, всупереч твердженням Йоффе [1] ще в 1882 році (на 13 років раніше Рентгена) розробив рурку, яка мала особисті риси сучасних рентгенівських рурок (окремий від аноду антикатод, розміщений похило до пучка променів, що падають на нього) [2]. Більше того, на відміну від Рентгена, який ніби-то "випадково" винайшов вказані Х – промені, не маючи ні однієї публікації з цієї теми. У той же час І. Пулюй на момент визнання за Рентгеном винаходу мав цілу низку експериментів та глибоких публікацій з означеній теми у всесвітньо відомих журналах. Але, на жаль, ні на одну з них, ясна річ, В. Рентген не посилався. Більше того, сам І. Пулюй неодноразово розповідав Рентгену про свій винахід, і В. Рентген особисто знав про відкриття І. Пулюя, але жодним словом про це не згадував.

З цього приводу І. Пулюй опублікував великі статті (відповідно в лютому та березні 1896 р.) в дуже авторитетному журналі "Повідомлення Віденської Імперської Академії Наук", де друкувались відомі вчені, такі як Л. Больцман, М. Планк та інші. Про це не могли не знати В.Рентген та А. Йоффе. Хоча це не завадило А. Йоффе віддати перевагу статтям В. Рентгена, що вийшли пізніше і без посилань на І. Пулюя.

Високо цінив літературну діяльність ученого Іван Франко, котрий у "Нарисі історії української літератури до 1890р." характеризує Івана Пулюя як "знаменитого електротехніка і визначного письменника", що "дав себе знати як дуже талановитий полеміст у дуже делікатній справі – вживання народного язика в церковних книжках". А чеський інженер Франтішек Кржіжік писав, що це була скромна людина, якій "на публічних функціях ... залежало мало, так само як на шані і нагородах. Усе ж таки, крім здобуття світової слави, в 1910 році цісар Франц-Йосиф іменував Пулюя придворним

радником, а в 1916 році, з переходом на пенсію, нагородив його високим орденом – Лицарським Хрестом Цісаря Франца-Йосифа"[3].

Для нас інформація про цю людину тривалий час була практично недоступною. За останні десятиліття лише невеличка замітка (певно єдина в офіційній періодиці) про Пулюя була вміщена у першому виданні УРЕ (1963, т.12, с.26). Мабуть, то був результат впливу виданої тоді за кордоном "Енциклопедії Українознавства".

Якщо ж говорити про більш ранні видання, то відомості про Івана Пулюя та його дослідження надруковані в енциклопедії Блокгауза та Ефрона (1893р., т.50). Згодом (через десять років після смерті вченого) у Львові виходить 27-й том "Збірника математично – природописно - лікарської секції наукового Товариства ім.Т.Шевченка", де вступна стаття фізика Романа Цегельского, дійсного члена, секретаря НТШ (репресований) "Д-р Іван Пулюй як науковий дослідник".

Подальшій популяризації імені видатного фізика в Україні та за її межами сприяли публікації професора Миколи Чайковського, дійсного члена НТШ, математика і педагога, який особисто знав Пулюя. Йому ж належать дві газетні публікації в 1958 і 1968 рр.

У січні 1968 року у Львівському університеті відбулася наукова конференція, присвячена пам'яті Івана Пулюя, на якій були прочитані доповіді згаданого вже М.А. Чайковського, Я.Й.Дутчака, Б.М. Палюха, О.С. Пізіо, Р.П. Гайди. Поза межами України слід відзначити велику роль у популяризації і збереженні наявних документів про Івана Пулюя інженера Хилецького та праць відомого закарпатського історика і публіциста Юрія Гривняка.

Однією з найяскравіших публікацій про вченого стала монографія Ю.Гривняка, видана Союзом Українців у Великій Британії "Проф. д-р Іван Пулюй. Винахідник проміння "Х" (Лондон, 1971, 111с.). Нарешті, маємо відомості про Івана Пулюя в "Енциклопедії Українознавства", що вийшла під редакцією В. Кубійовича (Париж – Нью-Йорк, 1973). Тут,

зокрема, читаємо: "... визначний фізик і електротехнік, винахідник і громадський діяч... Дослідження Пулюя стосуються електричних розрядів у газах, молекулярної фізики та електротехніки змінних струмів; він відомий з дослідів над особливостями катодних променів та променів, які пізніше дістали назву "рентгенівських". Винахідник багатьох фізичних і електротехнічних приладів...". Наводяться відомості про вченого і у "Большой Энциклопедии" (под ред. С.Н. Южакова, С.-П., Книгоиздательское товарищество "Просвещение", 1986г.).

І. Пулюй – великий вчений світового масштабу. Він був фізиком , математиком, астрономом, теологом, філософом, електротехніком, видатним популяризатором і блискучим педагогом, знав п'ятнадцять мов. Основна проблема, на яку звертав свою увагу вчений, полягала у з'ясуванні природи процесів, що відбуваються у газорозрядних рурках. Зазначимо, що 29 листопада 1891р. Г.Г. де Метц виступив на засіданні Новоросійського товариства дослідників природи з доповіддю, на якій було продемонстровано прилад Пулюя і відзначено високу точність міряння за його допомогою. Механічний еквівалент теплоти було визначено в межах від 425,2 до 426,6 кгм / ккал.

Згодом в підручниках з історії фізики стверджувалось, що найточніше значення механічного еквіваленту теплоти було отримано XIX ст. американським фізиком Г.Ровлендом в 1879-1880 рр. і рівне 426,2 кгм / ккал. Але ж цей результат Іван Пулюй отримав ще раніше.

В галузі електротехніки Іван Пулюй удосконалив виготовлення розжарювальних ниток для освітлювальних ламп і одержав патент. Він першим систематично досліджував холодне світло, яке сьогодні має назву "неонового". На Всесвітній виставці в 1884 році в м. Штаєрі це відзначалося як велике досягнення. Важливе практичне значення мала запропонована вченим конструкція телефонних станцій та абонентських апаратів, захищених від сильних електричних струмів. Ще один винахід І. Пулюя – переносна охоронна

лампа, яка була запатентована в 1881 році і тривалий час використовувалася у шахтах.

Велика заслуга Івана Пулюя полягає у створенні вперше в Європі електростанції, що працювала на змінному струмі (в Празі), і запуску низки електростанцій на постійному струмі в Австро-Угорщині. Завдяки енциклопедичним знанням Іван Пулюй користувався великим авторитетом серед промисловців і громадських діячів. Спектр його дослідницької, педагогічної, публіцистичної та громадської праці був настільки широким, що в історії культури він зайняв цілу епоху.

У 70-х роках Іван Пулюй написав підручники з геометрії, електрики, популярну книгу "Непропаща сила", наукову працю "Про тертя повітря й електричне сіяння матерії". Остання була настільки цікавою, що Англійське Фізичне Товариство надрукувало її в англійському науковому журналі "Phisical Memoirs".

Дуже важливою дослідницькою працею Івана Пулюя стало "Проникнення швидких променів "X" з трубок назовні". Для своїх досліджень він виготовив лампу власної конструкції, а починаючи з 1881 року виробляв такі лампи вже серійно.

Внесок Івана Пулюя у дослідження катодних променів дуже вагомий. Найбільш суттєві результати у цьому напрямі раніше отримали Гітторф та Крукс. Головною в їх роботах була думка про те, що розріджений газ у газорозрядних рурках перебуває у четвертому стані – "ультрагазовому". Головна мета Івана Пулюя полягала у з'ясуванні природи катодних променів. Він встановив, що за високої напруги з катода вириваються матеріальні частинки і поширюються перпендикулярно до катода. Ці частинки, негативно заряджені статичною електрикою, підтримують протікання струму між двома електродами й складними стінками. Коли ці частинки стикаються зі стінками чи іншими твердими тілами, то відбувається збудження етерної оболонки молекул. Кожне вражене місце скляної стінки чи екрану стає вихідним для етерних хвиль. Зокрема, під впливом цих хвиль, що поширюються у просторі, вкритий сіркокальцієм екран починає

світитися. Крім видимих променів фосфоресценції утворюються і невидимі промені з меншим періодом коливань. Це і є відкриті Рентгеном Х- промені.

Пояснення природи цих невидимих променів Пулюєм є точним і глибоким. Йому належать фундаментальні результати як технічного характеру (власноручне виготовлення рурок своєї конструкції), так і вивчення фізичних властивостей Х-променів.

15 лютого Іван Пулюй зробив доповідь на цю тему у великій аудиторії Німецької Вищої Технічної школи у Празі, демонструючи знімки, виконані за допомогою своїх рурок (зразка 80-х років). Вони відрізнялися від знімків Рентгена високою якістю, були неперевершені за технікою виконання і саме вони наводилися в усіх журналах для ілюстрації застосування Х- променів у медицині. Пулюй зробив вперше знімок цілого людського скелета. У другій статті він наводив близько десяти досконалих знімків, присвячених Х- променям, а в першій детально з'ясував механізм їх виникнення. Саме Пулюй виявив, що Х- промені викликають провідність газів, тобто їх іонізацію. Цю властивість Рентген описав лише у другій статті, хоч А.Йоффе стверджував, що цей результат належить В.Рентгену.

Іван Пулюй дослідив за допомогою своєї рурки також просторовий розподіл інтенсивності Х- променів. Подібні результати Рентген виклав лише в другій своїй статті. Що до механізму виникнення Х- променів, то В.Рентген ще протягом десяти років після відкриття електрона не вірив у його існування й тому не міг зрозуміти механізму утворення Х-променів. Якщо у першій своїй статті він писав, що промені відрізняються як від катодних, так і від інфрачервоних, видимих і ультрафіолетових (поздовжні коливання етеру), то в третій писав вже про близькість катодних та Х-променів. Цим навіть скористався Леонард у своїх претензіях на пріоритет у відкритті Х- променів, який звинувачував Рентгена у плагіаті. Пулюй же зумів пояснити на атомно-молекулярному рівні процеси, що приводять до виникнення Х- променів. Зрозуміло, що такого успіху він міг досягти завдяки своїм попереднім дослідженням

катодних явищ. І все ж, незважаючи на все це, Рентген у 1901 році отримує першу у світі серед фізиків премію Нобеля.

Дивним залишається те, що В. Рентген, посилаючись на досліди своїх попередників у галузі газорозрядних процесів, ніколи не згадував Івана Пулюя з його руркою, хоча цей вчений на той час був широковідомий серед дослідників. Професор Вісконсінської обсерваторії США Фрост свідчить: "Коли я прочитав про відкриття Рентгена, то відразу продивився всі Круксові рурки і серед них знайшов таку, що виділяла значні Х-промені. Детально оглянувши її, я констатував, що це рурка конструкції Пулюя... Ця рурка виділяє сильні промені... З нею я поводився дуже обережно, бо усвідомлював, що в ті часи ця рурка була однією з найкращих ламп в Америці. Тепер вона зберігається в Дермонтському музеї, США".

Згодом А.Йоффе скаже: "Рентген надав значення лише фактам, а не їхньому поясненню". Тим часом, огляд робіт з фізики Х- проміння робився в журналі "Ann. Der Physik und Chemie", що видавався Максом Планком та Густавом Ґайнріхом Відеманом. Там зрештою і читаємо у четвертому числі з датою 15 березня 1896 року, що Д.О. Гольдгаммер з Казані дає коментар до природи Х- проміння. Він порівняв результати Рентгенових аналізів з тими, що провадилися з ультрафіолетовим світлом з дуже короткою довжиною хвилі. Його висновок стверджував:" чудове і значною мірою цікаве явище, що його відкрив п. Рентген, узгоджується з таким твердженням: Х- промені є поперечні коливання етеру, довжина хвилі яких є багато коротша, ніж тих ультрафіолетових променів, що до цього часу нам відомі".

Отже "... невдала гіпотеза Рентгена стала разом з тим свідченням влади його теоретичного мислення, схильного до одностороннього емпіризму".

Активна громадська, публіцистична та перекладацька діяльність Івана Пулюя свідчить, що він був однією з найяскравіших постатей культурно-політичного життя XIX – початку XX століть. В цей час Австро-Угорщина надала більше свободи в національних питаннях, особливо українцям.

Навчаючись у гімназії, Іван Пулюй заснував молодіжний гурток для вивчення і популяризації української історії та літератури, піднесення національної свідомості народу. Ще навчаючись в університеті, він написав українською мовою підручник геометрії, опублікував статті на захист української мови, забороненої у Росії царським указом 1876 року. Під час першої світової війни вчений закликав уряд Японії дозволяти українським полоненим користуватися українським "Псалтирем" (на що висловив протест царський уряд). У 1867 році, вже перебуваючи у Відні, Іван Пулюй організував культурно-пропагандистське товариство "Січ". У Празі Івана Пулюя пов'язувала щира дружба з краянином Іваном Горбачевським, ім'ям якого пишаються український і чеський народи. Саме разом з І. Горбачевським Іван Пулюй заснував студентське земляцтво "Українську Громаду". Обидва професори читали студентам-українцям лекції, заохочували до влаштування концертів та вистав. Для матеріальної підтримки незаможних студентів створили фонд допомоги, який поповнювався завдяки й тому, що вчені відмовлялися від своїх гонорарів за публікації та виклади. Фонд цей проіснував до 1939 року, коли його зліквідували німці.

Іван Пулюй разом з іншими галицькими патріотами боровся за створення у Львові українського університету. Останньою публікацією Івана Пулюя була книга німецькою мовою "Україна та її міжнародне політичне значення" (1915).

Багата спадщина Івана Пулюя вимагає спеціального дослідження і окремого висвітлення. 160-літній ювілей вченого, що відзначався на державному рівні у 2005 році, позитивно послужив цій важливій справі. Задача сьогодення – не зупинятись на цьому, а й надалі розкривати геній цього вченого, подавати його життя як приклад служіння науці та Батьківщині.

Література:

1. І.Пулюй. збірник ПРАЦЬ. – К.: Рада, 1996. – 710 с.
2. Uber die Entstehuyng der Röntenstrahlen und ihre photographische Wirkùng. – Wirzburg, 1895. – P.8.
3. Вісник НАН України. – 1995. - № 1-2. – С.56-60.

П.Говоров, доктор технічних наук, професор

ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ

27 січня 2009 р. виповнилося 170 років від дня народження Павла Чубинського – автора тексту українського національного гімну "Ще не вмерла Україна". Талановитий поет, автор збірки віршів "Сопілка", П. Чубинський був також відомим правознавцем, фахівцем цивільного права тогочасної Малоросії, географом – одним із організаторів і діячем Київського географічного товариства, а також знаним етнографом, упорядником семитомного корпусу "Трудов этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край" – своєрідної енциклопедії української народної культури XIX ст. За вагомі наукові здобутки та досягнення його неодноразово відзначали європейськими і російськими нагородами, зокрема, золотою медаллю на Міжнародній виставці в Парижі, золотою медаллю Російського географічного товариства й Уваровською премією Російської академії наук.

П. Чубинський народився неподалік Києва в містечку Борисполі у дворянській сім'ї. Змалку захоплювався географічними відкриттями, мріяв про далекі подорожі. Після закінчення другої київської гімназії вступив на юридичний факультет Петербурзького університету, де товаришував із Г. Тянь-Шанським, який познайомив П. Чубинського з такими видатними географами, як М. Пржевальський і М. Миклухо-Маклай. Саме М.Миклухо-Маклай умовив П. Чубинського вступити до Російського географічного товариства і саме під впливом цього дослідника, який уже на той час побував на Канарських островах та Мадагаскарі, П. Чубинський захопився економічною географією. Планував організувати експедицію на північ Росії, а також інтенсивно збирав інформацію про етнографію та географію України.

У студентські роки П. Чубинський брав участь у діяльності петербурзької української "Громади". Активно співпрацював із журналом "Основа", де познайомився з Т.Шевченком і М.Костомаровим. 1861 р. захистив у Петербурзі дисертацію "Нариси народних юридичних звичаїв і понять з

цивільного права Малоросії» й одержав вчений ступінь кандидата правознавства.

1862 р. в Києві кілька українофільських гуртків об’єдналися в "Громаду", серед перших членів якої був і П. Чубинський. У вересні того року в Золотоніському повіті поліція виявила прокламацію українською мовою "Усім добрим людям". Проти учасників "Громади" завели кримінальну справу, почалося слідство. Невдовзі П. Чубинського "за вредное влияние на умы простолюдинов" вислали на проживання в Архангельську губернію під нагляд поліції. Тієї ж осені 1862 р. П. Чубинський написав славнозвісний вірш "Ще не вмерла Україна", що згодом став національним гімном українського народу.

Через рік П. Чубинський оселився в Архангельську, де працював слідчим, потім секретарем статистичного комітету, редактором губернської газети, чиновником з особливих доручень при губернаторі. За сім років заслання українець П. Чубинський зробив чимало для російської науки, зокрема написав дослідження про ярмарки в архангельському краї, про смертність на Архангельщині, про Печорський край, про торгівлю в північних губерніях Росії, дослідив юридичні звичаї в губернії та ін.

1869 р. П. Чубинський одержав дозвіл на повернення до України й очолив етнографічно-статистичну експедицію Російського географічного товариства в Південно-Західному краї. У 1873 – 1876 рр. учений керував Південно-Західним відділом Російського географічного товариства

У 1876 р. П. Чубинського вислали з Києва із забороною проживати в "малоросійських і столичних губерніях". Однак за допомогою президії Російського географічного товариства він одержав дозвіл на проживання в Петербурзі.

1879 р. П. Чубинський важко захворів, його розбив параліч, і до кінця свого життя він був прикутий до ліжка. Помер 26 січня 1884 р. Поховали його в м. Борисполі на Книшовому кладовищі. У 2001 р. в Борисполі було встановлено пам'ятник славному землякові.

Для гідного вшанування 170-річчя від дня народження П. Чубинського Президент України видав спеціальний указ, в якому передбачено проведення різноманітних святкових заходів у всіх куточках України. Наукова громадськість взяла участь у міжнародній конференції "Українська культура в історичному розвитку та державотворенні", яка нещодавно відбулася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. 14 січня 2009 р., напередодні дня народження автора національного гімну, Національний банк України ввів в обіг ювілейну монету "Павло Чубинський".

Ігор Гунчак,
старший науковий співробітник
Інституту франкознавства
Львівського національного університету

ВІТАЛІЙ СІПІТИЙ

Віталію Івановичу Сіпітому, академіку Академії наук вищої освіти України, Заслуженому діячу науки і техніки України, Лауреату Нагороди Святого Володимира, Ярослава Мудрого, Почесної Грамоти Верховної Ради України, Почесного Свідоцтва Української Асоціації нейрохірургів, відміннику охорони здоров'я, відомому вченому-нейрохірургу, доктору медичних наук, професору, завідуючому кафедри нейрохірургії Харківського Національного медичного університету виповнюється 70 років і 47 років лікувальної, науково-педагогічної та громадської діяльності.

x x
x

Народився Віталій Іванович Сіпітий 11 листопада 1939р. в м. Сахновщина Харківської області в родині робітників. Закінчив Харківський державний медичний університет (1961 р.), з 1961 до 1963 р. працював лікарем-невропатологом та хірургом Великописарівської ЦРЛ Сумської області, у 1963-1965р.р. – клінічний ординатор відділу нейрохірургії Харківського НДІ неврології та психіатрії, у 1965-1970рр. – молодший науковий співробітник, у 1970-1972рр. – старший науковий співробітник відділу нейрохірургії Харківської НДІ неврології та психіатрії. В.І. Сіпітий – завідувач курсу нейрохірургії (з 1974 р.), а з 1990р. – завідувач кафедри, яку він уперше організував у Харківському державному медичному університеті.

Під керівництвом проф. М.С. Горбачова у 1968 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Кістозні пухлини великих півкуль головного мозку та їх хірургічне лікування».

Під керівництвом академіка НАН України, АМН України, РАМН, проф. А.П.Ромоданова в 1986р. захистив докторську дисертацію «Кріохірургічне лікування пухлин великих півкуль головного мозку».

У формуванні та становленні наукової та викладацької роботи В.І.Сіпітого як вченого значну роль зіграли видатні вчені – академік А.П.Ромоданов, академік Б.Е.Вєркин, разом з якими він розробляв важливі й актуальні напрямки нейрохірургії, такі як кріохірургія пухлин головного мозку, стереотаксичні операції при паркінсонізмі, кріохірургічне лікування больових синдромів обличчя та ін.

В.І.Сіпітому належить розробка нових наукових напрямків нейрохірургії: комп'ютерна стереотаксична нейротрансплантація з застосуванням кріоконсервованої ембріональної нервової тканини при паркінсонізмі та екстрапірамідних гіперкинезах (разом зі своїми учнями – доцентом В.О.П'ятикопом та ас.І.О.Кутовим).

Вперше у світовій клінічній нейрохірургії професор В.І.Сіпітий розробив та застосував методику реконструктивно-відновлювальних операцій з нейротрансплантацією кріоконсервованої нервової тканини і стовбурових клітин строми кісткового мозку індукованих у нервові клітини при важкому травматичному ушкодженні спинного мозку (разом зі своїм учнем доц. В.О.Чмут) та методику комп'ютерної стереотаксичної аутонейротрансплантації стовбурових клітин строми кісткового мозку, індукованих у нервові клітини, в лікуванні епілепсії (разом з ас. І.О.Кутовим).

Успішно застосовуються розроблені В.І.Сіпітим методики краніопластики з використанням керамічних матеріалів (разом з асистентами кафедри ХНМУ Б.В.Гунько та Ю.О.Бабалян), нейротрансплантації при захворюваннях периферичної нервової системи (разом з асистентом кафедри В.Ю.Свириденко), компютерного стереотаксичного лікування геморагічних інсультів (разом з асистентом кафедри Ю.Г.Сергієнко), ендоскопічного видалення внутрішньочерепних та внутрішньошлуночкових травматичних гематом (разом з асистентом кафедри В.В.Воробйовим) та ін.

В обласному нейрохірургічному центрі В.І.Сіпітий впровадив мікрохірургічні операції пухлин хіазмально-селлярної локалізації, III шлуночка, базальних гангліїв,

пінеальної ділянки, пухлин парастовбурової локалізації, малоінвазивне мікрохірургічне лікування аневризм, артеріовенозних мальформацій, геморагічних інсультів, метод ендоваскулярного лікування аневризм, артеріовенозних мальформацій, каротидно-кавернозних сполучень (разом з нейрохірургом ХОКЛ Ю.О.Котляревським), розробив та впровадив метод кріонейротомії корінця трійчастого нерву та ін.

В.І.Сіпітий – відмінник охорони здоров'я (1970р.). В 1998 р. за значний особливий вклад у розвиток нейрохірургії на Україні завідуючому кафедрою нейрохірургії Сіпітому В.І. присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

Рішенням Президії Академії наук вищої школи України в 1999 р. Сіпітому В.І. присуджена нагорода Ярослава Мудрого за значний здобуток в галузі науки і техніки.

11 травня 2005 р. нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України за особливі заслуги перед українським народом, Почесною грамотою Харківського Управління охорони здоров'я.

Ухвалою Президії Академії наук вищої школи України від 25.12.2005р. присуджено нагороду орден «Святого Володимира» за визначний особистий науковий внесок і плідну участь в організації науки та освіти в України.

В.І.Сіпітий за високий професіоналізм, відданість справі та з нагоди професійного свята – Дня медичного працівника, нагороджений в 2007 р. „Подякою" керівництва ХДМУ.

Рішенням правління Української Асоціації нейрохірургів від 15 травня 2008р. нагороджено «Почесним Свідоцтвом Української Асоціації нейрохірургів» за багаторічну сумлінну працю, педагогічну діяльність і підготовку кадрів в галузі нейрохірургії і впровадження новітніх технологій в нейрохірургії.

Основні напрямки наукової діяльності В.І. Сіпітого: нейроонкологія, стереотаксична та функціональна

нейрохірургія, нейротравматологія, цереброваскулярна патологія.

Розроблені методи лікування є надзвичайно ефективними і не мають аналогів у світовій науці.

Уперше в світі та в Україні В.І.Сіпітий здійснив кріохірургічне лікування тяжкої невралгії трійчастого нерва за допомогою унікального кріоприладу, розробленого в НДІ низьких температур за участю академіка Вєркина Б.Е., Мурінец Б.М. (1995р.).

В.І.Сіпітий автор 225 наукових праць, які надруковані в вітчизняних та зарубіжних виданнях (4 монографії, 24 патентів і авторських свідоцтв на винахід).

Основні наукові роботи: «Кріохірургічне лікування хворих із гліомами великих півкуль головного мозку» (монографія, 1994 р.), «Кріохірургічне лікування важких форм невралгії трійчастого нерву» (монографія, 1995 р.), «Ортотопічна пластика дефектів кісток склепіння черепу та твердої мозкової оболонки» (монографія, 1995 р.), «Травма хребта і спинного мозку» (монографія 2001 р.).

Науковий посібник «Пухлини головного мозку» (2005р.), «Черепно-мозкова травма, діагностика та хірургічне лікування» (2005р.).

Підготував підручник «Нейрохірургія» для вищих медичних закладів освіти, який рекомендований центральним методичним кабінетом з вищої медичної освіти МОЗ України як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів III-IУ рівня акредитації.

В 1990р. вперше була відкрита кафедра нейрохірургії в Харківському державному медичному університеті. Першим завідуючим кафедри нейрохірургії став професор В.І.Сіпітий. За короткий час В.І.Сіпітий зі студентів наукового гуртка підготував свою наукову школу нейрохірургів, викладачів кафедри нейрохірургії: трьох доцентів, п ять асистентів. Протягом останніх років кафедра підготувала в інтернатурі 42 інтерни-нейрохірурги, 8 клінічних ординаторів.

Нині талановиті учні, підготовлені В.І.Сіпітим, під його керівництвом виконують дві докторські та 6 кандидатських дисертацій (впродовж 2008-2009 рр. були захищені одна докторська дисертація та дві кандидатські).

Колектив кафедри і міжобласний нейрохірургічний центр, підготовлений В.І.Сіпітим, – це висококваліфіковані нейрохірурги, творчі наукові працівники, які на сучасному світовому рівні проводять наукові дослідження по розробці актуальних проблем нейрохірургії.

На посаді головного нейрохірурга Управління охорони здоров'я держадміністрації в Харківській області у 1988р. В.І.Сіпітий організував обласний нейрохірургічний центр на базі обласної клінічної лікарні (70 ліжок), який є клінічною базою кафедри нейрохірургії. Центр згідно Наказу МОЗ України є міжобласною нейрохірургічною установою, яка надає нейрохірургічну допомогу хворим Полтавської та Сумської областей. Проф. В.І. Сіпітий керує роботою цього центру.

В 2005 р. під керівництвом В.І.Сіпітого був відкритий спеціалізований судинний нейрохірургічний центр в структурі обласної клінічної лікарні, де виконуються за участю В.І.Сіпітого малоінвазивні ендоваскулярні оперативні втручання.

Віталій Іванович успішно очолює Харківський осередок Української Асоціації нейрохірургів, є членом Правління Української Асоціації нейрохірургів, членом Європейської та Всесвітньої Асоціації нейрохірургів, членом редакційної колегії «Українського нейрохірургічного журналу».

Багато колег по роботі заслужено оцінують В.І.Сіпітого як видатного вченого, талановитого майстра нейрохірургії на світовому рівні, кваліфікованого викладача, скромну, працьовиту і добру людину.

Віталій Іванович зустрічає своє 70-річчя у розквіті науково-педагогічної, лікувальної та громадської діяльності.

Зичимо Віталію Івановичу значної творчої наснаги, міцного здоровя, успіхів у всіх справах. Тепло та щиро вітаємо ювіляра!

Література про В.І.Сіпітого

1. Вчені Харківського державного медичного університету. За редакцією академіка А.Я.Циганенка. - 2005. - С.№394-395.
2. Нейрохірургічна служба в регіонах України. - 2005.-С. 183-184.
3. Історія Харківського державного медичного університету-200років. 2005.-С.527-528.
4. Національний довідник. Медична Еліта України. - 2005. С.216.
5. Вчені Академії наук Вищої школи України - 2005. - С.254.
6. Нейрохірурги України. -2008. – С.111.

Іван Зозуля,
віце-президент АН ВО України,
доктор медичних наук, професор

ВАЛЕРІЙ КАЗАКОВ

Тривалий час медичне відділення Академії наук вищої освіти (тоді ще «вищої школи») України нарікало на Донецький медичний університет: не бере участі в роботі відділення, в науковій діяльності, не приділяє уваги нуждам Академії, свідомо допускає ряд упущень тощо. Тому на засіданні Президії прийнято рішення поговорити про все це з Ректором. Така зустріч відбулася десь у вересні 2005р. Він приїхав до Міністерства охорони здоров'я і зайшов до Президії. Середнього зросту і середніх років чоловік, з посрібленими скронями, ледь примруженими сірими очима, в гарному дорогому, тільки-но випрасованому костюмі – він справив на присутніх приємне враження. Якось непомітно почалась розмова і про життя, людину, про той вік, який доля виділяє для неї. І тут нам дісталась роль слухачів, бо головним оповідачем став Ректор. Він жалкував, що людині відпущено лише 60-70 років у той час, коли її меншим друзям значно більше – по триста і чотириста років. Та й дерева живуть по кілька тисяч літ. Згадаймо хоч би смоківницю з Гефсиманського саду в Єрусалимі (під якою, за народними переказами, провів останню ніч перед стратою Ісус Христос), життя якої нараховує близько трьох тисяч років.

Людина теж, очевидно, жила б стільки, якби не хворіла, а то її ще живою з'їдають туберкульоз, рак і сотні інших хвороб. Відомо, що найбільше, наприклад, ракових хворих у Нью-Йорку, а найменше – на острові Цейлон.

Окремі фахівці пояснюють це тим, що в Нью-Йорку багато асфальту, що мешканці Цейлону майже не споживають м'яса. Дехто з вчених-медиків дійшов висновку, що рак – інфекційне захворювання. Щоб заперечити інфекційну природу раку, один з відомих лікарів видалив у хворого пухлину і вшив її собі – і все-таки раком не захворів. А між тим поки медики дискутують, аналізують, шукають причини – від раку щорічно гине понад шість мільйонів людей. Частіше інших органів потерпає від раку шлунок. Вчимося розпізнавати ранні ознаки

хвороби, бо рак поки лише виліковний на початковій стадії. Нині все-таки знаємо, що однією з ранніх ознак раку шлунка є почуття не комфортності від з'їденої їжі, а симптом небезпечної хвороби – «голова Медузи» – судинний малюнок на передній стінці шлунку.

І далі Ректор розповів про міфологічних сестер Горгон, про старшу з них Медузу, про Персея, який відрубав їй голову. Про Пегаса, крилатого коня, який народився з її крові, про Чудовисько, яке намагалось мучити прекрасну Андромеду, але раптово перетворилось у камінь, коли глянуло на голову Медузи і т.д. Бесіда з Ректором затягнулась до пізна. Ще розповідав про те, чому так довго жили фараони, про великосвітські бали в Англії і «технології» свіжості «світських левиць» та ін. Та досить про це. Час, очевидно, познайомити читача з біографією Ректора, людини незвичайної і компромісної, адже всі нарікання на інститут тут же були усунуті.

x x
x

Народився він 15 січня 1938 року в білоруському місті Белиничі, Могилевської області. За національністю – росіянин. В 1961 р. закінчив Вінницький медичний інститут імені М.І.Пирогова. Ще на студентській лаві перед В.Казаковим відкривались блискучі перспективи. В нього був міцний фундамент: біографія і заслуги родичів, особисті здібності, успіхи в громадській роботі і спорті. В той час він входив у десятку кращих легкоатлетів колишнього Союзу – п'ятий рядок після Ігоря Тер-Ованесяна, чемпіона Європи зі стрибків у довжину. З таким багажем можна було зробити швидку і блискучу кар'єру. До того ж йому дістались від батьків найцінніші людські якості: благородство, добропорядність, чесність, делікатність.

А наполегливість зі студентських років виховав у ньому спорт. «Завжди перший!» - його девіз з того часу і, до речі, на все життя. І нинішні регалії: академік Академії медичних наук України, член Президії цієї ж Академії, доктор медичних наук,

професор, один з крупніших нейрофізіологів світу – результат великої праці Валерія Миколайовича – ректора одного з провідних медичних вузів України.

До речі, В.М.Казаков з 1975 по 1985 рік працював проректором з наукової роботи, а з вересня 1985 р. – він ректор Донецького медичного інституту. Багато зусиль доклав він до підготовки лікарів, до розвитку і укомплектування інституту досвідченими науково-педагогічними кадрами, оптимізації наукового і навчального процесів, впровадження досягнень науки в практику здоровоохорони. В 1988 р. першим серед медичних ВНЗ України Донецький інститут був переведений на госпрозрахункову діяльність в науковій роботі. В 1993 р. інститут був атестований як науковий заклад IV рівня акредитації, а через рік після цього одержав статус університету з додатком «національний».

Талант Ректора-організатора, науковця, вчителя і наставника майбутніх лікарів розкрився з того дня, коли 34-річний доктор медичних наук В.Казаков переступив поріг кафедри фізіології Донецького медінституту, обійнявши посаду завідувача цією ж кафедрою. До того часу керував кафедрою нормальної фізіології Вінницького і Кемеровського (Росія) медінститутів.

Завжди життєрадісний і енергійний, він «заряджав» (і робить це досі) колег своїм ентузіазмом. На його лекціях, як, до речі, і на конференціях, симпозіумах, зборах завжди повнісінькі аудиторії й великі зали. Ще б: «Виступає Казаков!».

Чим він підкоряв нас, тоді таких же, як він, молодих? – ставить запитання один із учнів і соратників В.Казакова – доктор медичних наук, професор Павло Кравцов. І сам же відповідає: мабуть умінням об’єднувати людей для досягнення нових цілей. А ще великою відповідальністю за прийняті рішення, покладені обов’язки.

Як педагог, а педагогічну діяльність розпочав у 1961 році, він вчив досконально оволодівати знаннями. Його лекції користувалися (і користуються!) великою популярністю серед студентів, колег по кафедрі, бо вкладає в них все те нове, чим

живе світова медицина, бо прагне донести до слухачів не тільки певні знання, а й власний життєвий досвід і набуті навички. Разом з колективом кафедри веде інтенсивну роботу з удосконалення навчального процесу, наближуючи викладання матеріалу з фізіології до потреб клініки. З цією метою при його безпосередній участі створені відеокомп'ютерні класи, навчальні відеофільми, пакет програм для персональних ЕОМ, з успіхом працює кабельне та сателітне телебачення. Багато аспектів методологічних та методичних питань узагальнені в його двох монографіях – «Вища медична освіта. Методологія і управління» («Здоров'я», 1992) та «Система безперервної медичної освіти» («Здоров'я», 1994). Питання сучасної фізіології знайшли відображення і у 4 підручниках та багатьох навчальних посібниках, що їх автором є В.Казаков.

За його ініціативою під патронатом Донецького медінституту вперше в Україні в 90-х роках почали створюватися університетські клініки. Так, у 1996 р. було відкрито університетську клініку акушерства й гінекології на 60 ліжок, через рік – клініку травматології і ортопедії на 120 ліжок, а вже в 2003 р. – цілий навчально-науково-лікувальний комплекс на 100 ліжок.

В 1985-1990 рр. в Донецькому медінституті була створена оригінальна система програмно-цільового управління якістю підготовки фахівців. Власне, цій меті присвятив Валерій Миколайович десять монографічних видань, а ще методології і реалізації системи управління якістю медичної освіти, викладанню клінічних дисциплін, методології створення підручників і навчальних посібників.

Складно з достовірністю стверджувати коли, як і чому В.М.Казаков вирішив присвятити себе фундаментальній науці, тим більше фізіології, справі вельми ризикованій, а тому й не дуже престижній серед тих молодих людей, хто шукає свою стежку в науці. Знаменитий канадець Сельє, творець теорії стресу, якось говорив, що якщо ви обрали наукову роботу, то ви ніколи не побачите вдячних очей матері, дитину якої ви врятували, ви ніколи не зможете сказати, що, не окажись ви

поряд, людина умерла б. Але якщо ви будете успішно трудитися в тиші свого кабінету, ви отримаєте задоволення від усвідомлення того, що не відкрий ви закону Природи, жоден практикуючий лікар не зміг би застосувати його на благо свого пацієнта.

Саме це переконання завело В.М.Казакова в фізіологію, в якій він має значні досягнення, особливо в галузі досліджень теоретичної і прикладної нейрофізіології та фізіології дихання. В кінці 70-х років він вперше сформулював ряд принципів і закономірностей кортико-лімбічних взаємодій, як нейрофізіологічної основи адаптивної поведінки людини. Разом з академіком НАН України П.М.Серковим він розробив сучасну концепцію релейної функції таламуса, яка узагальнена в монографії «Нейрофізіологія таламуса» і удостоєна премії ім. О.О.Богомольця НАН України. В 2000 р. В.М.Казаков став лауреатом премії ім. В.П.Комісаренка НАН і АМН України.

Праці В.М.Казакова з нейрофізіології отримали широку популярність і визнання наукової світової громадськості. Не дивно, що в 1989 р. при його кафедрі в Донецьку була створена науково-дослідна лабораторія теоретичної і прикладної нейрофізіології як філіал Інституту фізіології О.О.Богомольця НАН України. Під керівництвом досвідченого вченого колектив лабораторії вивчає центральні механізми гомеостаза, кортико-гіпоталамічні відносини, нейротрансплантологію, ноці- і антиноціцупції, а також проблеми клінічної нейрофізіології, неврології і психіатрії. В 2004 р. за монографію «Хвороба Альцгеймера» В.М.Казаков був удостоєний премії АМН України.

Солідні роки не перешкоджають вченому в дослідницькій діяльності. Нині він вивчає використання фізичного явища динамічного поверхневого натягування біологічних рідин з метою одержання надійних критеріїв прогнозування протікання ряду захворювань (терапевтичних, онкологічних) і оцінки ефективності їх лікування. Про значення цих робіт свідчить хоч би те, що в дослідженні їх беруть участь вчені Німеччини, Італії та інших країн Європи. Дослідження

підтримано і грантами Євросоюзу. Раніше не мав вільного часу. Хіба що в останні роки він відвідав Німеччину, Угорщину, Югославію, Італію та інші зарубіжні країни.

Він очолює спеціалізовану наукову раду по захисту докторських і кандидатських дисертацій із спеціальностей «нормальна фізіологія», «онкологія» і «гігієна». А поряд з цим керує роботою редакції журналів «Архів клінічної і експериментальної медицини», «Нейронауки: теоретичні і клінічні аспекти», «Український журнал телемедицини і медичної телематики», «Універсальна клініка», входить до редколегій багатьох медичних журналів України, міжнародного журналу «Neurophisiology» та ін.

Значний науковий доробок вченого. Він автор понад 700 наукових праць, серед яких 28 монографій, 6 підручників, 29 наукових посібників, 14 винаходів. Понад 100 праць опубліковано за рубежем.

В.М.Казаков з 1997 р. – член-кореспондент, а з 2000 р. – академік АМН України. Він член Міжнародного комітету з вивчення мозку при ЮНЕСКО (IBRO – International Brain Research Organization), віце-президент Українського наукового товариства, академік Міжнародної академії інтегрованої антропології, академік Академії наук технологічної кібернетики, дійсний член Нью-Йоркської академії наук, почесний член Польської академії медичних наук.

Багато уваги приділяє він Академії наук вищої освіти України, дійсним членом якої став у 1994 році. Він очолює регіональне відділення цієї Академії, дбайливо ставиться до підбору її кадрів, до наукового зросту її членів тощо. В.М.Казаков удостоєний рядом відзнак Академії. Він – лауреат Нагороди Ярослава Мудрого, медалі «За багаторічну діяльність у вищій школі України» та ін.

Значну громадську роботу проводить В.М.Казаков як депутат міської, а нині обласної ради. Не шкодує сил, докладає багато досвіду як керівник великої родини своїх колег вчених-медиків. Це вони нині очолили цілі наукові школи і він пишається цим. Це і Баринов Е.Ф., Табачніков С.І., Бабюк І.О.,

Гульмамедов Ф.І., Синяченко О.В., Уманський В.Я., Кир'якулов Г.С., Абрамов В.А., Євтушенко С.К. та ін.

Він підготував 10 докторів і понад 25 кандидатів наук.

В основі цієї величезної педагогічної, наукової і громадської роботи академіка В.М.Казакова лежать такі його особисті якості, як мудрість, гнучкість в розв'язанні складних проблем, вроджений талант організатора, цілеспрямованість, принциповість та гуманізм. А ще Валерій Миколайович – добрий і ніжний чоловік і турботливий для сина і дочки батько, вимогливий вихователь і талановитий, чуйний керівник.

Блискучий талант В.М.Казакова, його величезну навчальну і наукову діяльність високо цінять його колеги, різні покоління вихованців та й взагалі вся Україна. Про це свідчать хоч би і численні урядові відзнаки. Він – Герой України, нагороджений орденами «Знак пошани» (1986), орденом президента України «За заслуги» III ст. (1998), II ст. (2006), орденом «Шахтарська слава» I, II та III ступенів (1999, 2000 і 2001), Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України (2000 і 2003), орденом «За розвиток науки і освіти» (2000), Срібною Георгіївською медаллю «Честь. Слава. Праця», рейтингу «Золота фортуна» (2002), Почесною грамотою Верховної Ради України (2003) та ін.

x x
x

Ми навели лише надто короткий список з загального формуляру широкої діяльності В.М.Казакова. Тезисно додамо до нього: ректор пише нариси, вірші, любить і знає російську і світову літературу, майстерно читає художні твори, а відтак коментує біографії її творців, історії і варіанти окремих видань тощо. Зачаровано ми слухали його оповідь, наприклад, про долю балади О.Кочеткова «Баллада о прокуренном вагоне», а як майстерно прочитав він саму баладу:

Пока жива, с тобой я буду –
Душа и кровь неразделимы,
Пока жива, с тобой я буду –
Любовь и смерть всегда вдвоем.

Ты понесешь с собой, любимый,
Ты понесешь с собой повсюду
Родную землю, милый дом…

І подумалось нам: дала ж Доля такий талант Людині! І за це спасибі їй.

Микола Дубина,
Станіслав Табачніков,
доктори наук, професори

АНАТОЛІЙ ЗАГНІТКО

Загнітко Анатолій Панасович – професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету. Член НТШ.

Народився в селі Кацмазів Жмеринського району Вінницької області.

Закінчив Донецький університет (фах «філолог, викладач української мови і літератури» (1977 р.)) і «історик, викладач історії та суспільствознавства» (1984 р.), працював у школі, служив в армії., з 1981 р. працює в Донецькому національному університеті. Канд. філол. наук (1987 р.), доктор філол. наук (1992р.), доцент (1990 р.), професор (1993 р.), академік Академії наук вищої освіти України (1993 р.), Відмінник освіти України (1995 р.), лауреат нагороди імені Ярослава Мудрого (2001 р.), Почесна грамота імені Президента НТШ Михайла Грушевського Наукового товариства імені Шевченка в Америці (2002 р.), 2003 рік – знак «Кращий викладач» Донецької облдержадміністрації, 2007 рік – нагрудний знак «Петро Могила» Міністерства освіти і науки України та Срібна ювілейна медаль «За особливі успіхи у науковій і педагогічній роботі» Донецької облради. 5 листопада 2008 р. – почесне звання Заслужений працівник освіти України.

Підготовлено і захищено 30 кандидатських та дві докторські дисертації. Сформувалася наукова школа проф. А.П.Загнітка з теоретичної, функційної і контрастивної граматик. З 1993 року керує Всеукраїнським науковим граматичним семінаром, започаткував (1-5) Міжнародні граматичні читання (2000, 2002, 2004, 2006, 2009рр.), науковий редактор фахового видання ВАК України «Лінгвістичні студії» (18 випусків). За редакцією підготовлено й опубліковано 22 наукових збірники, 11 монографій, 35 навчальних посібники. Є членом редакційної колегії науково-теоретичного журналу Інституту української мови НАН України «Українська мова», науково-популярного журналу «Світогляд» НАН України, низки альманахів і щорічників, наукових вісників національних

університетів (15), наукових вісників зарубіжних університетів - Університету ім. Масарика (м. Брно, Чехія) та ін. Входить до складу Правописної Комісії (з 2000 року), є членом Атестаційної колегії МОН України, Експертної ради з філології, журналістики і мистецтвознавства Департаменту науки МОН України (з 1994 року і дотепер), членом спеціалізованих рад для захисту кандидатських дисертацій у Донецькому (з 1998 і дотепер) і Таврійському (з 2007 р. і дотепер) національних університетах, був членом Експертної ради з мовознавства ВАК України (1998-2004 рр.), членом спеціалізованої ради для захисту докторських дисертацій у Дніпропетровському університеті (1994-1998 рр.), членом міжгалузевої лінгвістичної Комісії при Кабінеті Міністрів України (з 1998 року) і под. Співголова міжнародних науково-дослідних проектів з проблем 1) граматики слов'янських прийменників і 2) типології слов'янських предикатів (беруть участь науковці Білорусі (Білоруський і Гродненський університети), Польщі (університет м. Ополе), Росії (Московський університет ім. М. Ломоносова), Болгарії (Великотирновський університет), Ірану, Іраку, Японії та ін.

Найвагоміші результати досягнуто в дослідженні граматичного ладу української та інших слов'янських, германських мов, встановленні структури й ієрархії морфологічних і синтаксичних категорій, теоретичному аналізі синтаксичного ладу української мови з простеженням корпусу його одиниць і категорій, аналізі текстових категорій та одиниць, опрацьовано низку проблем функційної, ідеографічної, відмінкової, конструктивної граматики, загальної теорії синтаксису і морфології, філософії мови, психолінгвістики, дискурсології.

Найвагоміші наукові праці: Морфологічні категорії іменника в синтагматиці і парадигматиці. – К., 1989; Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. – К., 1990; Морфологічні категорії в системі предикатності і предикативності речення. – К., 1990; Система і структура граматичних категорій дієслова. – К., 1990; Структура та

ієрархія валентних значень дієслова. – К., 1990; Основи функціональної морфології української мови. – К., 1991; Система і структура морфологічних категорій сучасної української мови (проблеми теорії). – К., 1993; Теоретична граматика української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996; Слово у душі – душа у слові. – Донецьк, 1997; Теоретична граматика української мови. Синтаксис. – Донецьк, 2001; Лінгвістика тексту. – Донецьк, 2003; Синтаксична синоніміка і синтаксична деривація. – Донецьк, 2003; Основи українського теоретичного синтаксису. – Ч. І. – Горлівка, 2004; Ч. ІІ. – Горлівка, 2005; Ч. ІІІ. –- Горлівка, 2006; Історія українського мовознавства в особах. – Ч. 1. – Донецьк, 2006; Теорія сучасного синтаксису. – Вид. 3-тє. – Донецьк, 2007; Сучасні лінгвістичні теорії. – Вид. 2-ге. – Донецьк, 2007; Лінгвістика тексту. Теорія і практикум. – Вид. 2-ге. –Донецьк, 2007; Основи дискурсології. – Донецьк, 2008; Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. – Донецьк, 2009; Основи психолінгвістики. – Донецьк, 2008 (співавтор); Лінгвістика тексту: Хрестоматія. – Донецьк, 2009 (співавтор); Великий сучасний англо-український / українсько-англійський словник. – Донецьк, 2006 (у співавторстві); Великий тлумачний словник української мови. – Донецьк, 2008 (у співавторстві) та ін. Усього опубліковано понад 300 наукових і науково-навчальних праць.

С.Шевчук,
академік-секретар Відділення філології
та мистецтвознавства

МИКОЛА ДУБИНА

Широкій і науковій громадськості в нашій країні і за рубежем добре відоме ім'я Миколи Дубини, вченого-літературознавця, критика, публіциста, педагога і громадського діяча.

П’ятдесят років творчої праці – з гарячим серцем, з повною віддачею себе науковому і громадському обов'язку, завжди на передньому краї великих подій у житті, не замінимий у колі друзів, – такий він, як звикли говорити його колеги, глибокий думкою і щедрий душею.

Перегортаєш сторінки кілька десятків окремих книг, понад 600 наукових статей, оглядів, нарисів, літпортретів, роздумів, рецензій, есе і спогадів, ряд публіцистичних творів, перекладів, антологічних і хрестоматійних збірників, упорядкованих ним творів українських митців, вузівських підручників, навчальних посібників, методичних розробок і програм – і дивуєшся невтомній енергії творчого духу, прискіпливій допитливості й одержимості дослідника, умінню різнобічно й об’єктивно розібратися у складних сьогоденних і минулих проблемах суспільно-політичного, культурно-освітнього життя, мовної і літературної науки.

Основне, що характеризує його творчий доробок –це наукова сумлінність, новизна матеріалу, ерудиція і, безперечно, хист дослідника. Інакше не назвати оте характерне для творчого почерку Миколи Дубини досконале знання історії досліджувальних проблем та літературного процесу загалом, поєднання теоретичної глибини аналізу і принципової оцінки літературних явищ з умінням до кінця ввійти, "вжитися" в світ мистецьких образів, тонко сприймати (й допомогти сприйняти читачеві) їх своєрідність і неповторність.

Микола Іванович Дубина народився 2 (15) січня 1933 року на Волині. Семирічку закінчив у рідному селі Дідичі, а десятирічку в Олиці, районному містечку, славному своїми історичними пам'ятками, а ще героїчними революційно-визвольними традиціями. В його згадці назавжди лишився

довгий битий шлях з Олики, колись районного містечка, через хутори, повз ліс Базатарню, глибокі яри, колишні панські лани та фільварок. Шість кілометрів туди, шість назад і то пізно вночі (навчалися-бо старші класи в ті повоєнні роки в третю зміну: не вистачало приміщень) – скільки часу для роздумів і мріянь в ті неспокійні для Волині роки!

Важко сказати, що допомогло хлопцеві так щиро й глибоко полюбити літературу. Чи то мальовничі краєвиди навколо рідного села, згини спокійної, чистої Полтви, гупання бика від млина у місячні травневі ночі, дрімучі цуманські ліси, райдужні луки в поєднанні з давніми народними переказами й легендами, які чув змалечку, чи може велика жага до книги, яку постійно розвивала в ньому мати – Ганна Сосницька. Довгими зимовими вечорами, сидячи при каганці за гребінем, чи в липневім лісі під Мощаницею, куди щороку ходили збирати чорниці, а інколи й за серпом чи плугом на своїй смужці поля, розповідала вона сину і про героїчне минуле своєї землі, про гніт та поневолення, перенесені нею і її ровесниками в 20-30-і роки, про наймитування в місцевих багатіїв та князів Радзивіллів, співала багато сумних пісень, з великою шаною говорила про Котляревського й Шевченка.

На все життя зберіг Микола Дубина пам'ять про перших вчительок Лідію Ярославівну Пачовську та Ніну Потапівну Василенко. Це вони розпізнали в білявому, босоногому хлопчику літературні здібності, а відтак керували його навчанням, заохочували до читання й письма. Вже в п'ятому класі підліток полюбив Шевченка, а згодом його скорили Франко, Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Тичина. Сильне враження справили "Аргонавти Всесвіту" Владка; "Бур'ян" Головка викликав бурю асоціацій. Запам'ятались твори Рильського, Сосюри, Бажана, Усенка, Гончаренка; в середній школі захопили Василь Стефаник, Анатоль Франс, Лєрмонтов і Короленко.

Вже тоді починається творча діяльність хлопчика. Пише він поезії, невеличкі п’єски, читає на вигонах для зібраних в

святкові дні вірші, змушує статечних людей думати над власною долею.

Як і інші діти волинських хліборобів, Микола Дубина мріяв про навчання у вузі – і вже з вересня 1950 року він – студент історико-філологічного факультету Львівського педінституту. Тут, у Львові, в умовах тоді неспокійного життя, він слухає лекції багатьох прекрасних навчителів – М.Возняка, І.Крип'якевича, І.Свєнціцького, П.Яременка, Я.Білоштана, В.Півторадні, Ф.Ткача та ін., відмінно навчається, очолює факультетську молодь, а потім студентське НСТ, не вилазить з багатих львівських бібліотек, пробує свої сили в науці. На сторінках обласної періодики, в інститутських записках з'являються його перші праці та завеликі як для студента розвідки 'Роман про сибірське село" (Г.Марков "Строгови"), «Вій вітерець» та "Світова велич Шевченка", відзначена премією на Республіканському конкурсі студентських наукових робіт.

По закінченню інституту М.Дубина працює на Волині, віддає багато зусиль організації шкільної справи, а разом з тим продовжує літературно-критичні студії. Друком з'явились тоді широкі роздуми про твори О.Гаврилюка, С.Тудора, А.Малишка, Т.Масенка, ряд публіцистичних статей про культуру, життя краю та літературно-методичних розробок.

Щасливим для Миколи Дубини був 1959 рік: він став аспірантом кафедри історії української літератури Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка, очолюваної тоді відомим літературознавцем і прозаїком А. Іщуком. Для кандидатської дисертації обрав недосліджену тему, пов'язану зі становленням революційної поезії Західної України (1917-1929 рр.). Копітка робота над розшуками матеріалів, над вивченням раритетних і тоді спецфондівських джерел, тогочасної періодики, мемуарних та епістолярних матеріалів дала можливість тоді молодому досліднику об'єктивно відтворити революційний процес 20-х років у Західній Україні, а разом з тим повернути літературі багато проскрибованих імен, злочинно викреслених українофобами з життя й літератури.

Згодом працюючи на відповідальних посадах у Літвидаві, Президії АН України, у Київському університеті, Військовому гуманітарному інституті Національної академії оборони України, Микола Дубина систематично публікує праці про мистецькі чари окремих письменників (М.Куліша, М.Ірчана, М.Тарновського, Івана Ле, Л.Серпіліна, М.Чернявського, А.Патруса-Карпатського, М.Олійника, О.Богачука, Б.Степанюка, П.Маха, Р.Іваничука, В.Гжицького) та із загальних питань розвитку української класичної й нової літератури. В них він зірко підмічає те нове, що відкрив у житті той чи інший митець, намагається розкрити своєрідність художницького хисту і тим самим допомогти читачеві краще, докладніше усвідомити роль певного митця в літературному процесі, його внесок у загальну творчу скарбницю. Причому ясність ідейно-естетичних позицій, вимогливість і безкомпромісність у боротьбі за високу художню якість творів літератури – ось що характерне для змісту й спрямування його літературно-критичних публікацій.

Значну увагу в 60-ті і наступних роках дослідник приділив вивченню літератури Західної України, внаслідок чого друком з'явилися літпортрети А.Крушельницького, А.Чайковського, Б.Лепкого, В.Бобинського, В.Гжицького, О.Гаврилюка, С.Масляка, А.Волощака, Мирослави Сопілки, А.Іванчука, І.Крушельницького, Власа Мизинця, К.Ткача, Антоніни Матулівни, Н.Затірахи, М.Марфієвича, Марії Слободівни, статті й нариси про літературну критику С.Тудора; публіцистику П.Козланюка, громадську й редакторську діяльність М.Ірчана тощо. Поглиблені й доопрацьовані вони згодом ввійшли до книги "Сурмачі возз'єднання", що її видав у 1976 році "Радянський письменник", а згодом в 2000 році ці та інші статті й .нариси ввійшли до книги "Круті дороги повернення", видані окремим виданням у Військовому гуманітарному інституті та Дніпропетровську.

Велика заслуга Миколи Дубини і в тому, що він розшукав, підготував тексти, упорядкував та видав окремими книжками твори багатьох українських письменників. Йдеться

про підготовлені ним двотомник творів А.Крушельницького, роман А.Чайковського "Олексій Корнієнко", "Поезії" та вибране "Гість з ночі" В.Бобинського, "Будинок здоров'я" С.Масляка, "Пісні про руки" І.Крушельницького, "Червону корсетку" Власа Мизинця, "До сонця" Мирослави Сопілки, "Добридень, оновлений краю!" М.Марфієвича, "З доріг" Ф.Малицького, "Пісня з Берези" О.Гаврилюка, "Поезії" Я.Кондри, М.Кічури, "Вибране" М.Калинчука, Ганни Жежко та ін. Ці книги одержали багату пресу. Про них схвально відгукувались і за кордоном.

Значний науковий інтерес мають праці дослідника, пов'язані з проблемою показу всебічної ролі і винятково великого значення, що їх відіграли особа і творчість Шевченка в розвитку суспільно-політичного, культурно-освітнього життя та літературного процесу в Західній Україні від появи тут творів великого Кобзаря і першого відгуку про них і аж до осені 1939 року. Йдеться про кілька десятків статей-розвідок, що друкувалися впродовж 60-90-х років XX століття на сторінках республіканської періодики, окремих збірників та наукових і зарубіжних видань.

У 1969 році вийшла в світ монографія М.Дубини "Шевченко і Західна Україна", а в 1989 році "За правду слова Шевченка", що якоюсь мірою підсумували тривалі шевченкознавчі пошуки дослідника. Вони й лягли в основу його докторської дисертації.

Перу Миколи Дубини належить ряд праць з теорії літератури. Це передусім: "Драма як літературний рід", "Літературний рід, вид, і підвид (різновид)", "Творчий метод. Літературний стиль. Напрям. Течія.", "Послання", "Нарис і його проблеми", "Поема" та ін., у яких він розглядає проблеми специфіки літературної творчості, методу і стилю, зв'язку літератури з життям народу, своєрідності художнього образу, значення народності, національного спрямування тощо.

Прискіпливе естетичне чуття, увага до специфіки художнього твору, уміння побачити й оцінити окремі художні деталі в динаміці творчого росту митця, осмислити й узагальнити значні явища письменства – такі основні прикмети

не одного десятка праць Миколи Дубини, присвячених дослідженню новітнього літературного процесу. Чи розмірковує він про тенденції розвитку української поезії, прози, публіцистики, радіє творчим успіхам і вболіває за невдачі окремих письменників, аналізуючи їх нові твори, – скрізь і завжди він шанобливо ставиться до об'єкта дослідження, вимогливий в їх оцінках, доброзичливий і відвертий у порадах.

Микола Дубина брав участь у створені таких капітальних наукових видань, як УРЕ, УРЕС, "Шевченківський словник", "Літературна енциклопедія"; упорядкував десятки збірників, серед них такі, як: "Література і сучасність", "Мир і труд", "Письменники Радянської України" та багато інших.

Відомий він і як перекладач, публіцист. Білоруси дякували за переклад творів І.Науменка, росіяни – М.Грибачова. Ясна Поляна раділа перекладу книги Л.Сахалтуєва про Льва Толстого.

В публіцистичних статтях і нарисах ("На шляху розквіту", "Як позбутися тавра раба", «Хто скоїв злочин віку", "Чужі символи, чужа мова", «Пізнайте істину – і вона врятує вас», «Факти і пам'ять серця» та ін.) порушено гострі соціальні проблеми, передано захоплення людьми праці, звеличено тих, хто боровся за соціальне і національне визволення.

В усіх куточках України знають Миколу Дубину як майстерного лектора. Користуються популярністю його підручники, навчальні посібники, хрестоматійні збірники. За створеними ним програмами працюють у середніх школах, у філологічних вищих навчальних закладах. До речі, понад 30 років Микола Дубина працював провідним професором у Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка, читав основні курси з теорії літератури і літературної критики, вів спецкурси і спецсемінари, керував кандидатськими дисертаціями й дипломними роботами студентів, консультував докторантів.

Очолював спецради по захисту докторських дисертацій, Шевченківський науковий центр, заміщав декана, головного редактора "Вісника філології".

Створив свою власну наукову школу. Нині вихованці її – Надія Юхимчук, Тетяна Беч, Ольга Яблонська, М.Сур'як, В.Зубович, Лада Коломієць, Леся Рева, Інна Кульчицька, В.Кащенюк, Лариса Нілова та багато інших кандидатів наук, доцентів очолили факультети, кафедри цілої низки вищих навчальних закладів України. Багато зусиль доклав він і до підготовки докторів наук. Власне, не одне покоління філологів і журналістів називає його улюбленим вчителем і наставником. В університеті він став лауреатом Шевченківської премії.

З 1995 року Микола Дубина в Національній академії оборони. Завідує кафедрою українознавства, веде провідні курси, керує написанням наукових праць, до того ж повністю віддає себе вихованню національно свідомих і висококваліфікованих офіцерів Збройних Сил України.

За сумлінну працю неодноразово відзначався нагородами, подяками керівництва академії та Міністерства оборони, а в 2000 році йому присвоєно звання "Заслуженого працівника народної освіти України".

Педагогічну і творчу роботу М.Дубина поєднує з громадською: обирався профспілковим керівником, був членом науково-методичних і художніх рад товариств і культурно-освітніх закладів Києва.

Значну увагу приділяв він вихованню творчої молоді як керівник університетської літературної студії ім. М.Т.Рильського. В тому, що тільки за півтора десятка років ряд випускників університету поповнили ряди Національної Спілки письменників України, заявили себе як талановиті поети, прозаїки, літературні критики є й його чимала заслуга. Назвемо хоч би деяких з них: І.Малковича, Олену Логвиненко, Наталю Білоцерківець, Олену Матушек, Олену Матюх, Людмилу Таран, В.Герасим'юка, О.Вертіля, В.Осадчого, П.Боярчука, Олену Крижанівську, О.Медведя та ін.

Микола Іванович належить до тих учених, які не лише досліджують певне коло проблем, займаються певним конкретним питанням. Він постійно дбає про виховання наукової молоді, надихає її на сміливий пошук, підтримує

енергійні починання, закликає до напруженої праці над новими складними завданнями української літературної науки і культури. Допомагає молодим науковцям, багатьом початківцям і всім, хто звертається до нього. З Волині просить допомоги здібний поет Микола Сидорчук, Микола Черняк з циклом цікавих віршів проситься в "Літературну Україну", Петро Боярчук ділиться радістю з приводу виходу своєї нової книжки, з Луганська пише Андрій Медведенко, з Київщини О.Лупейко, Р.Крушельницький зі Львова та ін.

Окрему сторінку діяльності Миколи Дубини складає Академія наук вищої школи України. З 1993 року – він її Головний учений секретар, з 1999 року – перший віце-президент, а з 2002 року – президент. До всього має причетність, бо є душею академії.

Внаслідок негарних вчинків М.Дробнохода, який з 1999 по 2002р. «очолював» Академію, М.Дубина змушений був 2006р. створити нову Академію – Академію наук вищої освіти України, перед цим перенести п'ятирічну судову тяганину, яку затіяв згаданий суб'єкт. Нова академія, як спадкоємиця попередньої, розцвіла і окріпла за останні роки, збагатилась кількісно і якісно. Вона розгорнула активну діяльність в регіонах, видавничу справу, зв'язки з зарубіжними науковими центрами тощо.

Микола Іванович часто в дорозі… Наукові пошуки, лекторська, педагогічна й науково-організаційна діяльність примушують його виїжджати до Луцька, Запоріжжя, Львова, Чернівців, Харкова, Сум, Житомира, Дніпропетровська, Одеси. Він бажаний гість обласних письменницьких організацій, вищих навчальних закладів, середніх шкіл, філій Академії. Головує на ДЕК, бере участь у відзначені ювілеїв письменників, виступає перед вчителями, студентами, як лектор перед громадськістю міст і сіл.

Він – організатор і учасник ряду всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій і симпозіумів – славістичних, присвячених ювілею М.Драгоманова, Шевченка, Франка, спеціальним проблемам вузів тощо.

І ще на одну рису небуденного таланту Миколи Дубини хочемо звернути увагу. На велику людську доброту, чуйність, інтелігентність, чистоту в людських взаєминах і відсутність у стосунках з іншими найменшої пози. Микола Іванович завжди однаково рівний, при найбільшій зайнятості – доступний, привітний, доброзичливий. Він якось непомітно вміє підтримати, підбадьорити, поділитись своїми знаннями і досвідом.

x x
x

Між першою й найновішою працею пролягає чималий шлях становлення і зростання Вченого. Певна річ, як і більшість побратимів по перу, Микола Дубина не уникнув тогочасної громадсько-суспільної атмосфери і склав певну данину відомим ідеологічним штампам. Ряд його робіт (і впорядкованих ним книжок) писалися і друкувалися під тиском тогочасної панівної партійно-радянської системи, яка пильно приглядалася до вихідця із західних земель. І чесно вчинив він, що не скрився з цим, а подав на суд громадськості весь свій творчий доробок. Бо не бажає кривотолків і нашіптувань, бо навіть у таких публікаціях завжди відчував себе сином рідної землі і надусе жадав служити власному народові.

В різноманітних за змістом, за видами та формою працях М.Дубини зафіксований багатющий досвід літературно-критичної, публіцистичної, наукової й навчально-методичної і, нарешті, суто педагогічної та культурно-освітньої діяльності, є неоцінимим здобутком, що не може бути належно не використаний молодими вченими, аспірантами, студентами, журналістами.

Для них – це відчинена творча майстерня умудреного життям автора, школа збирача нового й аналітика здобутого, пошуків нових форм і удосконалення попередніх, а отже, школа майстерності, взірець наполегливості і працездатності, без чого не мислиться справжній фахівець, філолог і журналіст.

Сьогодні Микола Іванович Дубина, член національної Спілки письменників, Спілки журналістів, учений, Doktor

Honoris causa ряду вищих навчальних закладів України, педагог, чуйна та творча людина, – в розпалі творчих сил і енергії. Він і далі – за трибуною лектора, за робочим столом. Тільки-но завершив редагування двотомника вибраних творів, Наукового вісника АН ВО України, підготував до друку працю про вшанування Шевченка в Західній Україні (1841-1939), видав книги про драматургію І.Карпенка-Карого, про воєначальника Є.Коновальця, словника літературознавчих термінів, а нові наукові проблеми стукають у шибку його кабінету. То нехай же здійсняться плани й задуми невтомного Шукача, Дослідника, Громадянина.

В.Погребенник, М.Гуменний,
С.Рудик, І.Зозуля,
С.Табачніков, доктори науки,
професори, академіки АН ВО України

* В адміністративному центрі Підкарпатського воєводства (Польща) відкрито пам'ятну дошку Симону Петлюрі. Відбулася пам'ятна церемонія в одному з ліцеїв м.Жешува. На урочистостях був присутній і посол України в Польщі Олександр Моцик. В своїй промові він підкреслив, що «змагання були марними – і сьогоднішня незалежність нашої держави, дорогу до якої прокладали десятки поколінь українців, є тому свідчення».

На жаль, редакція газети «Персонал плюс» в повідомленні про це припустилась помилки. Говорячи про вбивцю Петлюри Шльому Шварцбарда, вона наводить, щоправда, не від себе: «за деякими даними, причиною була помста – Шварцбард втратив батьків і родичів у єврейських погромах». Давно з'ясовано, що С.Петлюра був противником «єврейських погромів». Про це див. накази і листи С.Петлюри.

* 1 січня 2009р. минуло 60 років одному з борців за незалежність України – Степану Бандері. В приміщенні Львівського аграрного університету вже не один рік функціонує багатий експонатами Музей С.Бандери. В жовтні 1959р. його вбив агент КГБ – Богдан Сташанський.Такий метод позбавлення «небезпечних бандитів», як правило, використовував московський режим.

* До Дня медичного працівника академік ***Ільницький Іван Григорович*** нагороджений Почесною грамотою Міністерства охорони здоров'я України за вагомий внесок у розвиток медичної науки, освіти та практики.

* Уже втретє на базі інституту математики, фізики і технологічної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського проходила Міжнародна науково-практична конференція "Структурна релаксація у твердих тілах", організована Міністерством освіти і

науки України, Академією наук вищої освіти України, Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського, Інститутом фізики напівпровідників ім. В.Є. Лошкарьова НАН України, Фізико-технічним інститутом низьких температур ім. Б.І. Вєркіна НАН України, Інститутом металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України, Тульським державним університетом (Російська Федерація).

Традиційно така конференція проводиться в травні один раз на два роки. Нинішнього року вона проходила впродовж 19-21 травня за такою тематикою:

1. Релаксаційні явища у металах і сплавах.
2. Релаксаційні процеси у матеріалах зі складною морфологією: композити, полімери, наноструктурні і аморфні матеріали.
3. Структурна релаксація у напівпровідниках і діелектриках.

У роботі пленарного засідання III Міжнародної конференції взяли участь і виступили з вітальним словом директор інституту математики, фізики і технологічної освіти професор Гуревич Р.С., проректор з наукової роботи університету доцент Подолянчук С.В., професори Паль-Валь П.П. (м. Харків) і Конакова Р.В. (м. Київ).

Участь у конференції взяли 327 доповідачів із 64 вищих навчальних закладів і наукових інститутів національних академій, котрі мали можливість провести плідну об'єднуючу дискусію з широкого спектру сучасних проблем, що пов'язані зі структурною релаксацією і атомним упорядкуванням у металах, сплавах, напівпровідниках, а також із релаксаційними ефектами в композиційних, полімерних, діелектричних і наноматеріалах.

У пленарному засіданні були представлені спільні доповіді груп учених з:

Фізико-технічного інституту низьких температур імені Б.І. Вєркіна (м. Харків), Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (м. Харків), CSIRO Division of Materials Science and Engineering (Australia) – Pal-Val P.P., Pal-Val L.N., Natsik V.D., Tikhonovsky M.A., Estrin Yu.Z.;

Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лошкарьова

НАН України (м. Київ) - Венгер Е.Ф., Сердега Б.К.;

Московського інституту сталі і сплавів (м. Москва, Російська Федерація), Університету Балеарських островів (Пальма де Майорка, Іспанія), Тульського державного університету (м. Тула, Російська Федерація) - Головін І.С., Кустов С.Б., Задорожний В.Ю., Яковлєва М.Н.;

Інституту проблем матеріалознавства імені І.Н. Францевича (м. Київ) -Вишняков Л.В.;

Інституту металофізики імені Г.В. Курдюмова НАН України (м. Київ) -Гаврилюк В.Г., Шиванюк В.Н., Теус С.М.;

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ) - Шут М.І., Січкар Т.Г., Малежик П.М.;

Бельцького державного університету (м. Бельци, Республіка Молдова).

У більшості оглядових і оригінальних доповідей були представлені та узагальнені нові експериментальні й теоретичні результати з фазових переходів у твердих тілах, управління процесами релаксації внутрішніх механічних напруг у тонкоплівкових системах і масивних кристалах різних типів. Особливе місце в тематиці конференції зайняли доповіді, присвячені методичним аспектам дослідження релаксаційних явищ у нанокомпозитах, фуллеритах, монокристалах і напівпровідниках. Серед них значну увагу було приділено методу внутрішнього тертя, котрий найбільш чітко представлений як і в історичному аспекті, так і в сучасній практиці професором Паль-Валем П. П. (Україна). Серед технологічних методів, які сприяють релаксації насиченого стану в твердотілих об'єктах, розглянуто термічні, фотонні, іонні, лазерні і інші обробки.

Важливо зазначити, що участь у загальній дискусії й обговоренні окремих доповідей взяли вчені з України, Російської Федерації, Польщі, Узбекистану, Австралії, Ізраїлю, Іспанії, Німеччини, Республіки Молдова, Словаччини, Литви, Туреччини, котрі представляли провідні навчальні заклади і науково-дослідницькі центри своїх країн.

Загалом на конференцію було подано понад 300 доповідей. Усього заслухано близько 50 усних і 60 стендових доповідей, у яких подано сучасний стан теоретичних, експериментальних і технологічних досліджень, виконаних в останні роки з проблеми структурної релаксації у твердих тілах. За матеріалами конференції ще до початку її роботи опубліковано збірник наукових праць.

Оргкомітет конференції відзначає високий рівень робіт, представлених на пленарному і секційних засіданнях. Позитивним є те, що серед активних доповідачів, які взяли активну участь у дискусіях, було багато молодих дослідників - аспірантів, пошукувачів і студентів.

Окрім наукових доповідей, учасники конференції взяли участь у культурній програмі. Вони ознайомились з чудовим студентським містечком педагогічного університету, яке останнім часом набуло європейського вигляду, навчальними закладами м. Вінниці, відвідали державний музей П.І.Чайковського і Н.Ф. фон Мекк та Свято-Троїцький жіночий монастир у с.м.т. Браїлів, переглянули яскравий концерт художніх і творчих колективів педагогічного університету. Кожний з учасників конференції одержав сертифікат і компакт-диск з фотографіями пам'ятних моментів конференції.

Учасники заходу вдячні адміністрації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і робочому оргкомітету, створеному на базі Інституту математики, фізики і технологічної освіти, за забезпечення високого рівня організації конференції і культурної програми. Також вони вважають доцільним подальше систематичне проведення конференції з теми «Структурна релаксація в твердих тілах». Чергову конференцію вирішено провести у 2011 році на базі ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.

* З 27.05.2009 р. по 29.05.2009 р. у м. Будапешті (Угорщина) було проведено чергову сесію Міжнародної Комісії з Освітлення (МКО) зі спеціальним ухилом «Використання

надяскравих світлодіодів в освітленні». У роботі сесії взяло участь близько 300 фахівців з 38 країн світу. За словами Президента МКО Franza Hengstberga сесія носила історичний характер у зв'язку із присутністю на ній уперше на офіційному рівні представника України. Українську світлотехнічну громадськість в МКО представляв віце-президент Академії наук вищої освіти України П.П.Говоров.

В перший день на сесії МКО вирішувалось організаційне питання – вибір нового Президента МКО на майбутні 4 роки. Наступні дні сесії були присвячені заслуховуванню й обговоренню доповідей.

У пленарному режимі (Oral Presentations) було заслухано 43 доповіді з основних напрямків діяльності МКО. Із усього різноманіття доповідей слід виділити доповіді Ken Sasawa, Yoshi Ohno, Piter Bordrogi та ін., присвячені питанням сприймання й передачі кольору. Крім того, у режимі повідомлень (Oral Introductions) було зроблено 23 доповіді з окремих проблем світлотехніки. Наприкінці увазі присутніх було представлено 49 доповідей дискусійного характеру (Poster Session), у яких автори виклали основні результати проведених досліджень. Акад. Говоров П.П. у режимі Poster Session представив доповідь на тему «Кількісна модель світлокольорового впливу освітлення на людину», яка одержала високу оцінку присутніх.

На сесії діяла виставка й електронні засоби презентації. Слід зазначити досить високе представництво, крім Угорщини, фахівців з Кореї, Китаю, США й Німеччини. Це було видно як з демонстраційних стендів, так і із усіх форм доповідей. Українська присутність на МКО теж лишила приємне враження у вигляді ґрунтовної доповіді акад. Говорова П.П. та участі його у роботі технічних комітетів. В цілому проведені слухання вказали на величезний інтерес фахівців до використання світлодіодів у освітленні й наявність значної частини й великої глибини досліджень у цьому напрямку в Українській школі світлотехніків.

Як підсумок – Україна отримала запрошення до МКО.

* З 17 по 19 червня члени Президії АН ВО України – Курило В.І., Табачніков С.І., Говоров П.П., Стецюк В.В., Процюк Р.Г. та Дубина М.І. перебували в Полтаві.

Ознайомившись з діяльністю ВНЗ Полтави, провели зустрічі з викладачами, а також відвідали хату, де народився і мешкав Іван Котляревський, хату, де проживав Панас Мирний, а також літературно-меморіальний музей В.Г.Короленка.

Незабутнє враження справила Полтава на членів Президії: ошатна, чиста, зелена, зі старовинними пам'ятниками. Жаль лише, що в ній не відчувається українського духу, бо правлять як міською, так і обласною адміністрацією люди далекі від України. Повзуче російщення відчутно на всьому в Полтаві – на вулиці, магазині, у виші, в тролейбусі, при розмовах на вулиці, на назвах вулиць, майданів і т.д. Чи хтось зупинить цю страшну пошесть, принесену (і далі продовжену) в Україну її «посестрою» Росією? «Гарна Україна – але приїхавши і оселившись тут не забудь, що земля ця не твоя. Тому поважай народ, його звичаї і мову. Тільки при такій умові можеш жити тут. Жити серед незабутніх людей, які, власне, розпочинали українську мову, культуру, науку та й всю Україну». Згадаймо С.Петлюру, М.Міхновського.

Надзвичайно вдячні члени Президії М.І.Степаненку, ректорові Полтавського педагогічного університету. Він організував красиву зустріч і приємне перебування на Полтавщині. Кожному з нас він приділив максимум уваги, передавав свої недюжинні знання про полтавський край. Та й взагалі Полтаві повезло, що центральний ВНЗ Полтавщини очолює саме він – ерудовано високий, знаючий, терпеливий, ввічливий ректор, досконально знаючий як потреби студентської громади, так і вимоги до майбутніх фахівців. Тому, переконані, вийдуть вони з педуніверситету справжніми фахівцями, а ще патріотами своєї Вітчизни. І цьому завдячують М.І.Степаненку, який очолив здібний викладацький колектив і молоду студентську родину, яка хоче знати правду про все – і про історію, культуру насамперед. Хоче і має всі можливості!

Підготовка до 300-річчя від дня Полтавської битви теж мала свій напрям – показати могуть Росії – і пам'ятник Пєтрухє стоїть, і редути обновили, зсунувши кістки козацькі у рів. І ротонду на 3 прапори спорудили, а тільки величі подвигу І.С.Мазепи не показали. Та це і логічно, адже Полтавщина в колі інтересів Росії, керують нею теж російські патріоти. Що їм до України?

З таким настроєм залишала група академіків славну Полтаву, зичачи їй процвітання і духовної національної досконалості.

* 26 червня відбулося останнє перед канікулами засідання Президії АН ВО України. Заслухано звіти віце-президентів 4-х секцій науки – В.І.Курила, В.Ф.Погребенника, В.В.Стецюка та П.П.Говорова, які наголосили на значних наукових успіхах учених ВНЗ республіки, вказали на недоліки в організації н.-д. робіт у системі Міносвіти, а також висловили ряд пропозицій щодо організації Загальних зборів Академії.

На засіданні виступив президент Академії акад. М.І.Дубина. Він звернув увагу присутніх, а на засіданні чомусь не було: Мартиненка М.А., Зіня Е.А., Положенця В.М., Савчука В.С., на цьогорічнуі організацію проведення Загальних зборів. Звітну доповідь виголосять цього року віце-президенти, які очолюють окремі наукові секції, а про перспективи розвитку Академії доповість зборам президент.

Йшлося на засіданні і про літній відпочинок членів і апарату Президії.

Академіки-секретарі доповіли про персональний склад Відділень у зв'язку з надісланими Президією листами. ***На сайті АН ВШУ – 70 членів АН ВО України чомусь значаться в списку академіків АН ВШ, перераховані там як живі ряд померлих академіків і ті, які з причини невиконання статутних вимог вийшли з Академії АН ВО України.***

* 28 студентів та 8 науковців з України було відібрано для навчання в університетах країн ЄС у рамках стипендій за

програмою «Еразмус Мундус», що фінансується Європейським Союзом.

Загальна кількість студентів та науковців з третіх країн, яким були надані стипендії для навчання в університетах Європи на одному з 103 магістерських курсів програми «Еразмус Мундус» протягом 2009-2010 навчального року становить 2316. Всі студенти та науковці були відібрані на конкурсних засадах.

До резервного списку включено 55 студентів та 3 науковці з України. Вони мають шанси на отримання стипендій у разі вибуття кандидатів з основного, списку.

З моменту започаткування програми «Еразмус Мундус» у 2004 році українським студентам та науковцям було надано 130 та 27 стипендій відповідно.

* Створено навчальну університетську програму з аналізу криз та прийняття рішень. Завершився спільний проект програми «Темпус» «Аналіз криз та прийняття рішень в Україні». Його виконував консорціум вищих навчальних закладів: Штутгартський університет, римський університет «La Sapienza» і чотири українські – Дніпропетровський національний університет ім. Гончара, Київський міжнародний університет, Таврійський національний університет ім. Вернадського і Тернопільський національний економічний університет.

Проектом було розроблено спільну європейсько-українську магістерську програму «Аналіз криз та прийняття рішень». Її впроваджено в чотирьох названих українських університетах. Вона ґрунтується на європейському досвіді підготовки фахівців з кризового менеджменту. За основу було взято магістерську програму «Міжнародна політика і кризовий менеджмент» університету «La Sapienza».

Навчання за розробленою проектом програмою вже пройшло перше покоління українських магістрів. У Дніпропетровську це зроблено в межах спеціальності «Політологія», у Києві – «Міжнародні відносини» та «Зовнішня

політика». У Таврійському університеті – у межах спеціальності «Менеджмент організації», а в Тернополі – «Міжнародна економіка».

Інші результати проекту такі. Навчальні плани українських університетів-учасників мають модульну структуру й погоджені з навчальним планом згаданої італійської магістерської програми. Українські студенти мають можливість вивчати окремі модулі програми в римському університеті. Розроблено й підписано багатосторонній міжуніверситетський договір, учасниками якого є «La Sapienza», всі українські університети – члени консорціуму й Белградський університет (Сербія). Документ визначає умови, виконання яких забезпечує отримання українськими й сербськими студентами крім свого національного ще другого, італійського диплому. По чотири викладачі з кожного українського університету – члена консорціуму пройшли двотижневе підвищення кваліфікації в Римі й Штутгарті. 38 студентів європейсько-української магістерської програми «Аналіз криз та прийняття рішень» один з модулів цієї програми вивчали впродовж місяця в «La Sapienza» за кошти проекту. В усіх українських університетах створено ресурсні центри: це комп'ютерний клас для студентів, що вивчають магістерську програму «Аналіз криз та прийняття рішень», апаратура, яка забезпечує можливість проведення відеоконференцій, і бібліотека спеціальної літератури. Розроблено й видано навчально-методичні матеріали з дисциплін програми. Зрештою, що дуже важливо, між викладачами, які брали участь у проекті, встановилися неформальні дружні стосунки. А це, зокрема, дозволило усім університетам розробити й подати до Єврокомісії низку нових проектів за програмою «Темпус IV».

* Президент АН ВО України М.І. Дубина 17 липня зустрівся з Його Святістю Філаретом. Патріарх Київського патріархату і всієї Русі – України розповів про сьогоденні проблеми церкви, про запланований приїзд в Україну патріарха Московської церкви Кирила, про необхідність посилення

виховної діяльності церкви, школи, батьків серед шкільної і студентської молоді тощо.

* Указом Президента України ректору Національного університету «Острозька академія» Ігорю ПАСІЧНИКУ присвоєно Почесне звання «Герой України» за визначні особисті заслуги перед Україною у збереженні та примноженні національної освітянської спадщини в Батурині.

* Академія наук вищої освіти України щиро вітає свого колегу – ректора Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», академіка, професора, доктора технічних наук Петра Михайловича ТАЛАНЧУКА з днем народження і бажає йому здоров'я та подальших творчих успіхів!

* Президент АН ВО України, акад. Дубина М.І. взяв участь у роботі круглого столу «Європейська культура: стан і перспективи розвитку», що відбулась у Сорбоні в серпні ц.р. Він виступив з доповіддю «Деякі аспекти розвитку художньої літератури в Україні».

* Лауреатом найвищої нагороди Харківського університету – премії імені Каразіна – став Руслан Володимирович Вовк, доктор фізико-математичних наук, професор кафедри фізики низьких температур.

* Хіміки-неорганіки Львівського національного університету імені Івана Франка втретє стали лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки.

* В університетському рейтингу за проектом «ЮНЕСКО топ – 200 УКРАЇНА» Національний медичний університет імені О.О. Богомольця в 2009 році посів четверте місце серед усіх вищих навчальних закладів і перше – серед медичних. У кожній четвертій країні світу працюють випускники цього ВНЗ.

Цьогоріч першокурсниками НМУ стали майже Дві тисячі молодих людей, серед яких – іноземці з 57 країн світу. До майбутніх медиків і педагогічного колективу, який очолює **Віталій Москаленко,** на урочисту посвяту в студенти завітали Президент України **Віктор Ющенко,** секретар Ради національної безпеки і оборони України **Раїса Богатирьова** і міністр охорони здоров'я України **Василь Князевич.** Дійство відбувалося в Національному палаці «Україна».

Вітаючи першокурсників, Глава держави наголосив на визначній місії медиків у суспільстві:

– Я хотів би побажати вам щасливої дороги в цій унікальній професії, до якої звертається кожна людина, – сказав він.

Президент відзначив високий рівень знань, продемонстрований першокурсниками під час зовнішнього незалежного тестування. Він нагадав, що понад 300 студентів університету під час ЗНО набрали від 190 до 200 балів з кожного предмета.

Віктор Ющенко висловив переконання, що здобутки кожного з нових студентів свідчать про вагомі позитивні зрушення на шляху реформування національної освіти. Він відзначив, що вступ-до ВНЗ із введенням тестування став справді чесним змаганням і першим кроком до стандартів європейської системи освіти, нагадавши при цьому також про приєднання України до Болонського процесу. Президент України наголосив на важливості проведення в Україні радикальної реформи галузі охорони здоров'я.

– Хотілося б, щоб цю реформу ми провели з вашою участю якнайефективніше. Не змарнуйте цей час. Будьте вірними тій клятві, яку ви щойно склали, – сказав Президент.

– Я пишаюся вами, радий, що ви заслужено стали студентами університету, де навчалися і викладали покоління видатних українських учених і лікарів.

Наостанок Президент України побажав студентам наснаги в навчанні, успіхів і здобутків у науковій, викладацькій, лікарській діяльності та добробуту.

БАБЕНКО ВЛАДИСЛАВ ФЕДОРОВИЧ – 60

БОГУШ АЛЛА МИХАЙЛІВНА

ВАЩУК ФЕДІР ГРИГОРОВИЧ – 50

ДУДНИК ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ – 55

ЗАГНІТКО АНАТОЛІЙ ПАНАСОВИЧ – 55

КРАВЧУН ПАВЛО ГРИГОРОВИЧ – 65

КРАСНОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

ЛУПАЛЬЦОВ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ – 70

ОНИЩЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ – 75

УКРАЇНЕЦЬ АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ – 55

ЦИМАРНИЙ ВАЛЕНТИН ОЛЕКСАНДРОВИЧ – 75

ЮРЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ – 75

Президія АН ВО України щиро вітає Ювілярів з Днем народження.
Зичить доброго здоров'я та успіхів на життєвій і науковій ниві!

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Б.С.Зіменковський,
ректор Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений працівник вищої школи України, академік Академії наук вищої освіти України, доктор фармацевтичних наук, професор

Історія Львівського медичного університету сягає 1661 року, коли 20 січня привілеєм короля Яна Казимира єзуїтська колегія була піднесена до рангу Академії з присвоєнням титулу Університету у складі чотирьох факультетів. Однак повноцінний медичний факультет, аж до закриття університету у 1773 році, так і не був утворений.

16 листопада 1784 року, згідно з привілеєм імператора Йосифа II від 21 жовтня 1784 року, відбулося відновлення у Львові університету з чотирма факультетами: теологічним, права, філософським і медичним. Саме з цього дня відраховує свій вік Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького.

Упродовж 1891-1898 рр. були збудовані та почали функціонувати нові навчальні корпуси й клінічні бази Університету: анатомо-фізіологічний, патолого-анатомічний, хімічний, акушерства і гінекології, хірургії, внутрішніх хвороб, дерматовенерології, оториноларингології та ін. У березні 1900 р. відбувся перший випуск лікарів у кількості 16 осіб, серед яких

були два українці – І. Полохайло і Я. Грушкевич. Через 100 років – у червні 2001 р. – дипломи про закінчення Університету отримали 775 лікарів, провізорів і медсестер.

У першій половині XX століття у Львові викладали медицину вихідці з університетів Кракова, Відня, Гейдельберга та інших провідних європейських осередків освіти. Кафедри медичного факультету Львівського університету очолювали вчені світової слави – професори Г. Кадий, В. Шимонович, А.Бек, Я. Прус, А. Марс, Л. Ридигер, А. Цєшинський, М. Ненцкий, Я. Парнас, Р. Вайгль, В. Новіцький та багато інших.

З 1920 р. до 1925 р. у Львові працював Український Таємний Університет, який виник через негативне ставлення польської влади до навчання українців у Львівському університеті. З 1921 р. у складі Українського Таємного Університету був організований медичний факультет, який складався з 10 кафедр, на яких навчалося 185 студентів. Серед викладачів були М.Панчишин, М. Музика, І. Куровець, С.Балей, О. Барвінський та ін. Внаслідок відсутності відповідної лабораторної та клінічної бази, студенти третього і наступних курсів продовжували своє навчання у Празі, Відні, інших університетах за кордоном.

У 1939 році, після входження західноукраїнських земель до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки, медичний факультет Львівського університету було виділено зі складу університету і реорганізовано у Львівський державний медичний інститут з двома факультетами – лікувально-профілактичним і фармацевтичним.

Починаючи з 1961 року, поряд із підготовкою національних кадрів, Університет здійснює навчання іноземних громадян з країн Європи, Азії, Африки та Америки. За 40 років підготовані близько 2000 лікарів і провізорів – іноземців, які успішно працюють у багатьох країнах світу. З 1997 р. розпочато і динамічно розвивається навчання іноземних студентів англійською мовою.

17 жовтня 1996 року постановою Кабінету Міністрів України № 1262 Львівський державний медичний інститут

отримав статус вищого навчального закладу IV рівня акредитації і був перейменований на Львівський державний медичний університет.

21 жовтня 1998 р. Університетові присвоєно ім'я Данила Галицького, першого короля Галицько-Волинської держави. Данило Галицький проводив прогресивні на той час державні й адміністративні реформи, розвивав освіту і культуру, удосконалював військо та створив для нього першу школу тогочасних медиків, яка започаткувала розвиток медицини у Галичині.

21 серпня 2003 р. Указом Президента України № 872 / 2003 Львівському державному медичному університету імені Данила Галицького, враховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання наслідків його діяльності, вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки, надано статус Національного медичного університету.

Кафедри Університету є опорними для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів України за 16 спеціальностями напрямів „Медицина" і „Фармація" згідно з рішеннями Координаційної науково-методичної ради з післядипломної освіти та комісії з медицини Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Оцінювання якості освіти проводиться шляхом внутрішньої (претестування і ректорські контрольні роботи) та зовнішньої експертиз (Крок1, Крок 2, Крок 3). Протягом останніх років в університеті державну атестацію випускників усіх факультетів проводять у формі практично-орієнтованих комплексних випускних іспитів з врахуванням результатів ліцензійних інтегрованих іспитів Крок. Навчальний процес в університеті здійснюється виключно українською мовою. Для іноземців викладання проводиться трьома мовами – українською, російською та англійською.

Розвивається студентське самоврядування – студенти широко долучаються до вирішення питань університетського значення. З метою вдосконалення механізму зворотного зв'язку в організації навчального процесу, врахування думки студентів,

як активних суб'єктів навчання, в університеті впроваджено студентське оцінююче анкетування щодо діяльності усіх кафедр і викладачів.

Пріоритетними напрямами діяльності Університету є інтеграція вищої медичної освіти у європейський та світовий освітній простір; забезпечення європейського рівня якості та доступності вищої медичної освіти; духовна зорієнтованість та демократизація освіти; соціальний захист учасників навчально-виховного процесу. Систематично проводиться аналіз роботи з виконання завдань, визначених в указах та зверненнях Президента України, Уряду, МОН і МОЗ України щодо розвитку вищої освіти, впровадження принципів Болонського процесу. У ЛНМУ, як базовому ВНЗ у Західному регіоні України щодо координації робіт з реалізації положень Болонської декларації, запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу на 1-4 роках навчання за спеціальностями „Лікувальна справа", „Педіатрія", „Медико-профілактична справа". Працює координаційна рада і постійно діюча робоча група, постійно проводяться наради-семінари і тренінги, видано методичні посібники для викладачів, аспірантів, студентів. Колективами опорних кафедр ЛНМУ створено типові програми для вищих медичних навчальних закладів України відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання. Розроблено робочі навчальні програми та навчально-методичне забезпечення нового покоління для студентів медичних факультетів 1-4 років навчання. При забезпеченні організаційно-розпорядчого механізму впровадження кредитно-модульного навчання студентів в університеті використовується „Тимчасове Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі у ЛНМУ імені Данила Галицького". Відповідно до стандартів європейської системи освіти щороку видається „Інформаційний пакет ECTS для студентів медичного факультету" за всіма спеціальностями. За кредитно-модульною системою організації навчального процесу навчається 1801 студент медичних факультетів, у тому числі 373 чужоземні студенти. Куратори

надають допомогу студентам при формуванні індивідуальних навчальних планів і здійснюють постійний контроль за їх виконанням.

Для забезпечення виконання Закону України "Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки", Програми роботи з обдарованою молоддю, студенти усіх факультетів активно залучаються до науково-дослідної роботи. Тільки у 2008 р. 125 студентів брали участь в міжнародних студентських конференціях, симпозіумах, творчих конкурсах, спортивних змаганнях. Традиційно на базі ЛНМУ проводиться Всеукраїнський конкурс на кращу студентську практичну роботу серед студентів спеціальності "Стоматологія" "Фахівець року". Освітянські здобутки університету, представлені на одинадцятій міжнародній виставці навчальних закладів „Сучасна освіта в Україні 2008”, відзначені дипломами „За багаторічну інноваційну педагогічну діяльність по модернізації освіти України” і Почесним званням „Лідер сучасної освіти”.

В Університеті розвиваються та активно діють 22 наукові школи: акушерсько-гінекологічна, біохімічна, гігієнічна, інфекціоністів, історії медицини і фармації, мікробіологічна, морфологічна, неврологічна, онкологічна, оториноларингологічна, офтальмологічна, патолого-анатомічна, патофізіологічна, педіатрична, психіатрична, стоматологічна, терапевтична, фармакологічна, фізіологічна, фтизіатрична, хіміко-фармацевтична, хірургічна. В Університеті функціонує аспірантура з 32 спеціальностей та докторантура з 6 спеціальностей.

Станом на 31.12.2008 р. в ЛНМУ заплановано та виконується 63 докторських і 246 кандидатських дисертацій. Протягом 2008 р. захищено 7 докторських та 38 кандидатських дисертацій, вчене звання професора присвоєно 3, доцента - 24 викладачам ЛНМУ. Планування, координацію та контроль за виконанням НДР здійснюють 8 Проблемних комісій Університету: “Гігієна”, “Інфекційні захворювання”, “Здоров’я матері та дитини”, “Медико-біологічних проблем”, “Стоматологія”, “Терапія”, “Фармація”, “Хірургія”. Науково-

дослідна робота працівників ЛНМУ у 2008 р. здійснювалася за такими основними науковими напрямками: пошук нових біологічно активних речовин; дослідження системного впливу пухлин на організм і питань хіміотерапії раку; діагностика, консервативне та хірургічне лікування хвороб серцево-судинної системи, органів шлунково-кишкового тракту, ендокринних органів та сечовидільної системи; комплексне лікування хвороб пародонту; вивчення впливу чинників довкілля на організм та особливості терапії неінфекційних та інфекційних хвороб; основні хвороби матері та дитини; діагностика та лікування уражень головного мозку різного генезу; ангіогенез у нормі та патології; механізми іонного транспорту та розвитку мембранопатій; організація та управління охороною здоров'я та фармацевтичною забезпеченістю населення. Станом на 1 січня 2009 р. в Університеті виконується 64 науково-дослідних теми, з них 3 теми виконуються за пріоритетним фінансуванням МОЗ України; 2 теми виконуються за міжнародними грантами та організаційної підтримки МОН України, 59 тем належать до ініціативної пошукової тематики та є фрагментами Національної програми "Здоров'я нації".

Лише за 2008 н.р. науковцями університету опубліковано 8 підручників 59 навчальних посібників, 21 монографію, 82 методичні вказівки та рекомендації, в т.ч. з грифом МОН, МОЗ та ЦМК МОЗ України 8 підручників і 34 навчальні посібники. За результатами наукової роботи опубліковано 599 наукових статей у виданнях ВАК України, 800 тез у матеріалах наукових конференцій; 18 статей у міжнародних журналах з імпакт фактором; понад 70 тез у матеріалах міжнародних конференцій, 12 інформаційних листів, 5 методичних рекомендацій МОЗ України. Подано 22 раціоналізаторські пропозиції. До Реєстру МОЗ включено 36 нововведень. Отримано 104 охоронних документи (85 патентів, 5 позитивних рішень на винаходи, 14 авторських прав). Подано заявок на корисні моделі – 49, заяв на реєстрацію авторського права – 14.

За участю науковців Університету видаються 12 журналів: "Acta Medica Leopoliensia / Львівський медичний

часопис ”, “Експериментальна та клінічна фізіологія і біохімія”, “Практична медицина”, “Новини стоматології”, “Аптека Галицька”, “Медицина транспорту України”, “Імплантологія. Пародонтологія. Остеологія”, “Світ ортодонтії”, “Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація”, “Алергія у дитини”, “International Journal of Psychotherapy”, “Гепатологія”, газети „Alma mater” та “Народне здоров’я”. На базі Університету функціонують видавництва “Кварт”, “Наутілус”, “Леополіс”, друкарня та відділ оперативної поліграфії, які здійснюють видання підготовленої працівниками Університету наукової та навчально-методичної літератури. Журнали “Acta Medica Leopoliensia”, “Експериментальна та клінічна фізіологія та біохімія”, “Практична медицина”, “Новини стоматології” включені до переліку видань, рекомендованих ВАК України для публікування результатів дисертаційних робіт.

Вчені університету тісно співпрацюють із зарубіжними колегами у різних напрямках медицини і фармації. Протягом останнього року з метою активнішого інтегрування у європейський дослідницький простір у контексті 7 Рамкової Програми ЛНМУ продовжує активну співпрацю з Західним науковим центром НАН та МОН України, Львівським державним центром науково-технічної і економічної інформації (ЛвЦНТЕІ), Українським науково-технологічним центром (УНТЦ) та з Національним інформаційним центром України зі співробітництва з європейським співтовариством у сфері науки і технологій. Триває співпраця Університету з Світовою федерацією українських лікарських товариств (СФУЛТ), лікарською комісією НТШ, Українським лікарським товариством у Львові, Народною лічницею імені Митрополита Андрея Шептицького, іншими доброчинними товариствами і об’єднаннями. Підписані і виконуються угоди про науково-дидактитчну співпрацю з Краківським (Ягеллонським) університетом, Вроцлавським медичним університетом, Познанським медичним університетом, Люблінським медичним університетом, Сілезьким медичним університетом (Польща),

Варшавською медичною академією, Жешувським університетом (Польща), Софійським медичним університетом (Болгарія), Стамбульським університетом (Туреччина). За підтримки Медичного Центру Цедар-Сінай (м. Лос-Анджелес, США) ЛНМУ ввійшов до складу Консорціуму медичних університетів країн Східної Європи: Угорщини, Словаччини, Хорватії, Румунії. За фінансової допомоги означеного консорціуму науковці ЛНМУ беруть участь в міжнародних конкурсах наукових робіт, публікують тези та мають можливість помістити свої інноваційні розробки в міжнародну базу даних. Протягом 2008 року з ініціативи та підтримки Консорціуму RECOOP 10 аспірантів та здобувачів наукових ступенів університету пройшли дистанційне навчання і успішно склали заключне тестування з питань інтелектуальної власності та патентознавства, яке проводилось Всесвітньою організацією WIPO. Науковці 38 кафедр університету співпрацюють з зарубіжними партнерами кафедр, клінік, наукових лабораторій та фармацевтичних фірм Австрії, Бельгії, Бразилії, Великої Британії, Єгипту, Ізраїлю, Індії, Ірландії, Італії, Канади, Німеччини, Норвегії, Польщі, Росії, Румунії, США, Франції, Хорватії, Швейцарії, Швеції та інших країн. Працівники 13 кафедр університету залучені до проведення мультицентричних клінічних випробувань нових фармакологічних препаратів або схем лікування в рамках 37 угод, підписаних з вітчизняними та зарубіжними партнерами. Близько 50 працівників університету є активними членами 39 європейських та міжнародних професійних товариств. Стажування за кордоном та наукові дослідження молодих науковців здійснювалися за фінансової підтримки Грантів Президента та Верховної Ради України для молодих учених, МОіН України, ЮНЕСКО, міжнародних фондів Фулбрайта, Ернста Меха, Вишеградського фонду, Фонду на сприяння польської науки, фонду “Janineum”, Американсько-Австрійського фонду. У 2008 році 117 науковців університету брали участь у міжнародних форумах: 16 конгресах, 4 з’їздах, 19 конференціях, 5 семінарах, 4 симпозіумах, 8 робочих нарадах і зустрічах, 53 науково-практичних тренінгах, 3 навчально-

показових операціях та майстер класах, 4 засіданнях, присвячених клінічним дослідженням з випробування препаратів, в роботі міжнародних дослідницьких груп, 2 виставках-ярмарках та ін., які проводилися у Австрії, Білорусії, Болгарії, Великій Британії, Індії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, США, Туреччині, Угорщині, Узбекистані, Франції, Чехії, Швеції, Швейцарії.

Лікувальна діяльність здійснюється на 49 клінічних кафедрах, які розташовані у 45 лікувально-профілактичних закладах м. Львова, м. Трускавця, м. Рівного, м. Луцька. 49 клінічних кафедр мають стаціонарну клінічну базу з фондом 10286 ліжок, 9 поліклінічних клінік потужністю 3510 відвідувань за зміну. Університет має власну клінічну базу – стоматологічну поліклініку на 400 відвідувань у зміну. Основним контингентом обслуговування працівниками кафедр є доросле та дитяче населення Львівської, Волинської і Рівненської областей, а також студенти та працівники університету. Збільшилась частка пацієнтів з інших територій України і зарубіжжя і становить 8,8% від загальної кількості пролікованих та проконсультованих хворих. Основні показники лікувальної роботи корелюють із загальнодержавними та відзначаються стабільністю. Консультативна робота за звітний період склала 641230 консультацій, кількість стаціонарно пролікованих хворих - 232513. Показник оперативної діяльності кафедр разом з поліклінічною допомогою становить 41157, абсолютна кількість оперативних втручань кафедральними працівниками – 22,1%. Проведено 384 виїзди з бригадами екстренної допомоги, 719 профоглядів. Колективами клінічних кафедр здійснюється велика робота щодо обслуговування сільського населення. В оглядах сільського населення взяло участь 152 особи професорсько-викладацького складу. Оглянуто 3902 особи, проведено 1832 допоміжні обстеження, 39 оперативних втручань, виявлено 821 випадок захворювань. ЛНМУ постійно співпрацює з ГУОЗ ОДА у областях Західного регіону України, за цей час відбулося 4 спільні засідання Вченої

ради університету з питань перинатальної і материнської смертності, реабілітаційного лікування, стану терапевтичної та хірургічної допомоги населенню, розвитку сімейної медицини.

Високий професіоналізм, надбання української, в тому числі Львівської, медичних шкіл скеровуються колективом університету на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, патріотів своєї держави, які б зайняли гідне місце у високотехнолізованому сучасному інформативному світі.

УМАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ – 165

Ректору Уманського державного аграрного університету,

проф.Головчуку А.Ф.

Президія Академія наук вищої освіти України вітає Вас і колектив прославленого університету зі славною датою – 165-річчям з дня заснування.

Роки історії Університету – це часи мирної звитяги і період воєнних лихоліть, відбудова країни у повоєнні десятиліття і підготовка фахівців-аграріїв у нових умовах бурхливого розвитку науково-технічного прогресу та нових технологій. Це творчі злети й інтелектуальні здобутки професорсько-викладацького складу, що вписані на сторінки історичного літопису вітчизняної науки і техніки. 165-річчя для такого навчального закладу як Уманський державний аграрний університет – це вік розквіту і перспективи. За цей час став він одним з лідерів аграрної освіти України, флагманом сільськогосподарської науки. Університет виростив і виховав десятки поколінь фахівців сільського господарства. Серед випускників 23 Герої праці, Герої України, депутати Верховної Ради. Понад 30 стали відомими вченими, понад 700 – докторами наук, близько 2000 – кандидатами наук; дав Вітчизні не один еталон вирощення сільськогосподарських культур, а відтак прославив себе як один з центрів вищої школи України. Важко знайти куточок на земній кулі, де б самовіддано не трудилися його випускники. Понад 7 тисяч студентів навчається нині на 5 факультетах університету, а допомагають їм осягнути глибини науки понад 250 професорів, кандидатів наук. Серед них знамениті імена Зінаїди Грицаєнко, Володимира Найченка, Олександра Зінченка, Петра Копитка, Василя Білоуса та багатьох ін. Вони автори не одного десятка наукових праць, вирощених нових сортів с/г культур, улюблені викладачі і

вихователі, примножують наукові здобутки не лише Уманського університету, а й Академії наук вищої освіти України, академіками якої вони є, приділяють пильну увагу екологізації та біологізації рослинництва, енерго- і ресурсозберігаючим технологіям вирощування і переробки кормів, створенню нових сортів озимої пшениці, гороху, кукурудзи тощо.

Уманський державний аграрний університет зустрічає своє 165-річчя, плекаючи кращі традиції і впевнено дивлячись в майбутнє. Він розростається, розбудовується, розширюється, чекає, маючи усі підстави, свого національного титулу і вірить у сповнення задумів і грандіозних творчих планів.

Університет плідно співпрацює з багатьма науковими та навчальними закладами зарубіжних країн, зокрема угоди про науково-технічне співробітництво укладено з вищими навчальними закладами і науковими установами Польщі, Словаччини, Чехії, Німеччини, США, Канади та Сирії.

Головне завдання університету – дати новому поколінню освіту, яка відповідає світовим стандартам навчання, інтегруватись у світову освітянську систему, формувати свідомих, усебічно розвинених людей, спроможних стати активними учасниками розбудови незалежної Української держави.

Президія АН ВО України зичить громаді студентів, професорсько-викладацькому складу і співробітникам університету міцного здоров’я та нових успіхів у перетворенні України в плодоносні поля та суцільний квітучий сад.

Щасти Вам!

ІВАНУ ЗОЗУЛІ – 70

Доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, академік Академії наук вищої освіти України Зозуля Іван Савович народився 12 серпня 1939 р. в селі Волоському Деражнянського району Хмельницької області. Закінчив Чернівецький медичний інститут в 1965 році. З 1965 по 1968 рр. працював лікарем у Вовковинецькій дільничній лікарні Хмельницької області, Хмельницькій обласній лікарні, з 1968 по 1970 роки – клінічна ординатура на кафедрі нервових хвороб Київського державного інституту удосконалення лікарів. 1970-1978 р. – лікар, завідувач неврологічним відділенням Київської обласної клінічної лікарні. З 1978 року – асистент, доцент кафедри нервових хвороб, доцент, професор, завідувач кафедри медицини невідкладних станів в Національній медичній академії післядипломної освіти імені П.Л.Шупика.

В 1972 році захистив кандидатську - "Клинико-электрофизиологические изменения при сосудистых заболеваниях головного мозга" (нервові хвороби), а в 1990 р. – докторську дисертацію на тему "Реабилитация больных с неврологическими проявлениями гипертонической болезни" (нервові хвороби, кардіологія).

В 1990 р. затверджений проректором з наукової роботи НМАПО імені П.Л.Шупика і завідувачем кафедри швидкої та невідкладної медичної допомоги (нині кафедра медицини невідкладних станів). В 1992 році присвоєно вчене звання професора.

Автор понад 500 друкованих праць, 11 підручників і монографій, 25 навчальних посібників, 33 винаходів. Під його керівництвом підготовлено і захищено 3 докторських і 17 кандидатських дисертацій, ще готовиться 3 докторських і 5 кандидатських дисертацій.

Основна область наукових досліджень – цереброваскулярна патологія, закрита черепно-мозкова травма, спінальна травма, запальні захворювання нервової системи,

надання екстреної медичної допомоги на до- та ранньому госпітальному етапах при екстремальних станах.

Був членом Вченої ради МОЗ України, багато років є членом Президії Правління Республіканського товариства неврологів, психіатрів і наркологів, членом спеціалізованої Вченої ради з фаху – неврологія, заступником Голови Вченої ради НМАПО імені П.Л.Шупика.

Головний редактор журналу "Український медичний часопис", Голова редакційної колегії "Інформаційного вісника" АНВО України, науковий редактор "Збірника наукових праць співробітників НМАПО імені П.Л.Шупика", журналу "Острые и неотложные состояния в практике врача", член редакційних рад ряду журналів ("Лікарська справа", "Вісник психоневрології", "Хирургия XX века" та інш.), газети "Ваше здоров'я".

Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки за цикл праць "Початкові та зворотні форми порушень мозкового кровообігу. Розробка і впровадження в практику нових методів профілактики, діагностики, лікування та реабілітації в Україні" (1993), обраний академіком Академії наук вищої школи (нині – АНВО України) (1994); присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України" (1998); Інтернаціональним біографічним центром Кембріджського університету "Людина року 1999-2000"; членом Нью-Йоркської Академії наук (1999), нагороджений Почесною грамотою Верховної ради України (2003), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2007); Почесні грамоти і подяка Міністерства охорони здоров'я України (1999, 2008); Почесною Грамотою Київського міського голови (2004); Благословенною Грамотою Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета (2002), нагороджений знаком "Отличник здравоохранения, СССР" (1987 р.), "Відмінник освіти України" (2004); Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого II ступеня (2004); Почесний диплом Міносвіти і науки, Академії педагогічних наук України, Третьої виставки-презентації "Інноваційні технології навчання" (2006); Дипломом і другою Премією АНВО України за цикл посібників з

неврології (2005); Дипломом та першою Премією з інновації "Підручники" АНВО України (2008); Указом Президента України нагороджений Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2008).

І.С.Зозуля висококваліфікований лікар-невролог, педагог, вчений, добра, чуйна, високопорядна людина.

Відзначаючи його славний Ювілей, зичимо йому міцного здоров'я, нових успіхів у житті і науці, якій віддав він свої сили і недюжинні здібності.

Президія АН ВО України

ЗАКОРДОННІ ЧЛЕНИ АКАДЕМІЇ

Академія наук вищої освіти України налагодила тісні взаємини із вченими зарубіжних країн. Ряд академіків беруть участь в дослідженні актуальних науково-дослідних робіт, в роботі наукових конференцій, обмінюються досвідом, працями. Найбільш активними серед зарубіжних академіків є:

1. Барріто Деніс (Франція)
2. Молтпуа Жан-Мішель (Франція)
3. Абаді Марік (Франція)
4. Біланюк Олекса (США)
5. Гунчак Тарас Григорович (США)
6. Стів Р. Чарлз (США)
7. Федоренко Євген Євгенович (США)
8. Колодчин Роман (США)
9. Дунь Паоло (США)
10. Ванденплас Полі Ежен Марі (Нідерланди)
11. Шрам Пітер (Нідерланди)
12. Волдріх Вільгельм (Німеччина)
13. Готтлер Герберт (Німеччина)
14. Ван Сантен Рутгер Антоні (Німеччина)
15. Лієрат Фрідхельм (Німеччина)
16. Шготтер Райнгольд (Німеччина)
17. Оельшлегель Фрід (Німеччина)
18. Деген Ніна (Німеччина)
19. Хейнріх Лотар Альфред (Німеччина)
20. Гавдзік Анджей (Польща)
21. Капішевський Андрій (Польща)
22. Прот Томаш (Польща)
23. Рабек Ян (Польща)
24. Турала Павло (Польща)
25. Левандовський Януш (Польща)
26. Новіч Ричард (Польща)
27. Єжи Блажейовскі (Польща)
28. Павел Сиса (Польща)

29. Стадніченко Лєшек-Станіслав (Польща)
30. Дий Хенрік (Угорщина)
31. Хорват Матяш (Угорщина)
32. Іштван Ловас (Угорщина)
33. Катіца Стефанович Хендріх (Югославія)
34. Кулдорф Гунтер (Швеція)
35. Львов Генадій Васильович (Росія)
36. Биковский Юрій Олексійович (Росія)
37. Александров Кирило Сергійович (Росія)
38. Лунін Валерій Васильович (Росія)
39. Грудєв Олександр Петрович (Росія)
40. Осипов Юрій Михайлович (Росія)
41. Добро вольський Валентин Миколайович (Росія)
42. Мамаліс Атанас (Греція)
43. Піскуненко Іван Федорович (Молдова)
44. Попович Костянтин Федорович (Молдова)
45. Бляндур Ольга Василівна (Молдова)
46. Пуерпаолі Вальтер (Італія)
47. Костадін Лазаров Дінчев (Болгарія)
48. Гук Ігор (Австрія)
49. Заворотко Майкл (Канада)
50. Мацек Ян (Чехія)
51. Лу Чжун – У (Китай)
52. Ван Веньдзун (Китай)
53. Крефт Іван (Словенія)
54. Угіно Ейджі (Японія)

ЖУРНАЛІСТИКА І.Л.МИХАЙЛИНА ЯК ВСЕСВІТ…

У 2008 році побачила світ книга І. Л. Михайлина „Журналістика як всесвіт: Вибрані медіа дослідження (Х.: Прапор. – 2008. – 512 с.), в якій її автор ґрунтовно розглядає питання: національна ідентичність українців і журналістика, концепція соціально відповідальної журналістики та її реалізація в Україні, правда як головне питання журналістики та шляхи її досягнення, роль університетів у розвитку журналістики, журналістика як соціальний інститут громадянського суспільства та демократичної держави, парадокси інформаційного простору в Україні та інші.

Порушений у монографії спектр проблем надто актуальний і важливий. Адже журналістика, як підкреслює професор Михайлин, – це справді величезний Всесвіт. Журналістика тотожна життю, бо вона те життя, з одного боку, відбиває, з іншого формує, створює. Як і Всесвіт, журналістика відкрита для змін і появи нових об’єктів, явищ та їхніх модифікацій. Тому виникає запитання: „Яке місце і роль української журналістики в цьому Всесвіті?”

У монографії наголошується, що журналістика в сучасній Українській державі повинна виконувати ту ж функцію, що й органи державної влади і місцевого самоврядування, а саме: націєтворчу й державобудівничу. При цьому треба враховувати, що „Україна ще й досі не вийшла із зони небезпеки комуністичного й імперського (шовіністичного) реваншу, тобто в нашій державі є загроженою саме Україна. Існує чимало політичних сил, які намагаються нав’язати Україні вигідну для себе модель інформаційного простору, дуже часто спираючись при цьому на авторитет міжнародного досвіду та міжнародних громадських інституцій”[2, с.19]. У зв’язку з цим І.Л.Михайлин аргументовано розглядає парадокси інформаційного простору в Україні.

Він зазначає, що міжнародний досвід свідчить: справжня журналістика – це недержавна журналістика. Від 1991 р. в Україні триває процес роздержавлення органів масової інформації. Але чи вільними стали засоби масової інформації? Позбувшись тиску комуністичної тоталітарної системи, ЗМІ опинилися під тиском економічним, також дошкульним, вимогливим і безпереможним, до того ж в основному українського спрямування. 75-80% засобів масової інформації в Україні належать олігархам-чужинцям.

Отже, в Україні водночас із приватними масмедіа повинен функціонувати державний сектор ЗМІ та, нарешті, утвердитися суспільне (громадське) телебачення і радіомовлення. Всі вони покликані функціонувати на засадах україноцентризму, сутність якого визначається категоріями національної гідності, патріотизму, поваги громадян до Української держави, необхідністю розглядати всі політичні події в світі та в Україні крізь призму національних інтересів України, потребою обстоювати добре ім'я та рівноправність України в світовому співтоваристві. Науковець привертає увагу до ролі та значення слова як рушія прогресу, комунікативного чинника формування національної самосвідомості, пов'язаної з вільним поширенням слова правди, що визволяє, ідентифікує, підносить духовність і моральність нації. Різноманітність – не лише невичерпне джерело творення нового, прогресивного, а й гарант збереження ідентичності кожного народу, як неповторного духовного, культурного багатства вищого людства. Тому інформація як духовно-психологічний ресурс повинна вільно пульсувати по вертикалі – від покоління до покоління, – і по горизонталі, на рівні одного покоління. „Свобода руху інформації в суспільстві, якість та швидкість творення нових її різновидів українською мовою є інтегральним показником і водночас доленосним чинником розвитку української нації" [1, с.63].

Важливість застосування концепції «інформаційної мобільності нації» (С.Вовканич) виходить за межі творення українського національного інформаційного простору і поля

культури, науки, освіти, мови. Вона стосується всіх народів, які звільнилися чи звільняються з-під інформаційного імперіалізму. У цьому контексті І. Л. Михайлин розглядає роль журналістики – важливого чинника збереження єдності розмаїття мов, культур усіх народів, донесення історичної правди про упослідження багатьох культур і мов, адекватної оцінки тоталітарних режимів, які зловмисно переживали спадкоємність і новаторство націй, і таким чином зменшували інтелектуальний потенціал людства.

Міжнародний досвід налаштований на підтримку в кожній країні національних меншин. „Парадокс української ситуації полягає в тому, що тут потребує підтримки не національна меншина, а титульна нація”[2, с.22], – підкреслює І. Л. Михайлин. Українофоби будь-що намагаються повернути Україну в лоно російської держави і політики, мовляв, росіяни, українці, білоруси – один народ, з одного коріння, з однієї тримісної колиски.

Конституційний захист, забезпечення розвитку національної культури, духовності, повноправного функціонування української мови в Україні зовсім не заперечує, та перешкоджає мовно-культурному становленню національних меншин. Конституція гарантує вільний розвиток , використання і захист російської, інших мов національних меншин, сприяє розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин України. Зловісне російщення, полонізація, мадяризація, румунізація створили таку небезпечну ситуацію, що ми, українці в Україні, як титульна нація, вимушені бити на сполох, щоб не дати загинути своїй мові, культурі, духовності – національному життєвому середовищу.

Насамперед треба створити на своїй землі такі політико-ідеологічні, соціально-економічні, психолого-соціальні умови, щоб українці мали можливість розвиватися на національних засадах. Найпростіший і найчесніший вчинок усієї громадськості полягав би в тому, щоби кількість шкіл, культурно-освітніх закладів, бібліотек, виданих газет, журналів, книжок, телерадіоорганізацій у процентному відношенні

відповідала кількості населення українців, кожної національної меншини. Це було б справедливо, по-братньому, відповідало б потребам української нації і національних меншин.

Переконаний, що жоден із тут присутніх, жоден українець не хоче, щоби росіянин, єврей, поляк, грек, німець, румун, угорець, який живе в Україні, асимілювався в українця. Залишайтесь росіянами, євреями, поляками, греками, німцями, румунами, угорцями, але не заважайте зросійщеним українцям повертатися до свого життєдайного національного джерела.

Журналісти покликані спрямовувати українську громадськість до національних вартостей, давати рішучу відсіч інформаційній агресії – російщенню, американізації, варваризації інформаційного простору, захищати заради національних інтересів духовно-культурне, морально-психологічне здоров'я українського суспільства і людину в ньому.

Міжнародний досвід свідчить: головне достоїнство демократичної держави – свобода слова. Свобода слова – це делікатне соціально-політичне і морально-психологічне явище, категорія філософії й журналістики як науки; це – право (можливість) вільно та публічно висловлювати свої думки. Свобода служить своєрідним політичним киснем засобів масової інформації, без якого вони не можуть нормально функціонувати й належним чином виконувати свою суспільну функцію. Але парадокс полягає в тому, підкреслює І.Л. Михайлин, що в Україні використовують надану Українською державою свободу слова (чого не було в Радянському Союзі) для придушення й нищення цієї ж Української держави або для дестабілізації її внутрішнього життя.

Кожний з Вас, шановний читачу, зможе навести приклади, коли політики, журналісти використовують свободу слова в Україні для руйнування державницького мислення, розмивання національних почуттів, для морально-психологічного приниження українських патріотів, борців за незалежність України, політико-ідеологічного цькування українськості, насаджування психології холопства,

малоросійства, меншовартості. Скільки бруду виливають нині не лише в Росії, а у „славній Україні” на Виговського і Мазепу, Петлюру і Коновальця, Бандеру і Шухевича... Мільйони українців, які віддали життя за свободу і незалежність України для україноненависників – „оголтелые буржуазные националисты”. Чого тільки варті „літературознавчі” розвідки Бузини про Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Ольгу Кобилянську?! Свобода бузинації та шустеризації заполонили Україну.

Виникає запитання: якщо свобода слова, свобода отримання інформації, свобода функціонування засобів масової комунікації сприяє нехтуванню українських національних інтересів, призводить до того, що українці на власній землі не почуваються господарями, то що це за свобода, кому вона служить? Інтересам інших держав?!

І.Л.Михайлин наголошує: „мало хто в Україні на повен голос говорить про соціальну відповідальність журналіста за використання свободи слова”[2, с.23]. У демократичних країнах світу засоби масової інформації пройняті духом держави, нації, людей, тобто вони є державотворчими, патріотичними, об’єднуючими, консолідуючими, інтегруючими суспільство на мовно-культурних, національних засадах. І лише в цих рамках засоби масової інформації плюралістичні, вільнодумні, незалежні. Соціально відповідальна журналістика захищає людину від зловживання свободою слова, від уседозволеності.

Кожна держава на законодавчому рівні дбає, щоби засоби масової інформації, енергія журналістського слова утверджувала національний державний фундамент. Але „парадокс української ситуації полягає в тому, що рідко яка держава так потребує своєї журналістики задля здійснення державобудівної функції і рідко яка держава робить так багато для знищення ж своєї журналістики” [2, с.25], – зазначає автор. Адже ті 40%, які в передплатній ціні складає доставка преси, створюють безмірні труднощі для функціонування насамперед українськомовних видань, бо вони значно фінансово бідніші від російськомовних. Чимало нинішніх політиків і чиновників з

колишньої промосковської партійної номенклатури, займаючи провідні позиції у владних структурах, державних відомствах і установах, є засновниками або співзасновниками періодики, яка видається російською мовою, а також російськомовних телерадіоорганізацій. Не для українських, а для російських ЗМІ в них знаходяться і кошти, і потрібні матеріальні ресурси, і поліграфічна база, і телерадіоапаратура. А коштів для єдиної загальноукраїнської газети, яку би змогла передплатити кожна родина, в Україні немає.

І.Л.Михайлин осмислив парадокс у розумінні інформаційної функцій журналістики. У міжнародному досвіді пропаганда розглядається як спосіб маніпулятивної обробки громадян, вона протистоїть інформаційній функції журналістики. Інформація повинна бути правдивою, безсторонньою. Пропаганда пов'язана з партійністю і є атрибутом партійної журналістики. На перший погляд тут є все правильно. Але тільки на перший погляд.

При всебічному розгляді проблеми вона виявляє свою приховану глибинну сутність. Ця сутність полягає в тому, що модель інформаційної журналістики роззброює українське суспільство перед антиукраїнською пропагандою, яку здійснюють в основному дві групи, м'яко кажучи, „несимпатиків української держави". До першої – належать комуністичні реваншисти, прогресивні соціалісти, союз лівих сил, які прагнуть реанімувати Радянський Союз під гаслами інтернаціоналізму, у межах якого українська національна свідомість кваліфікується не більше і не менше як український буржуазний націоналізм. Другу групу складають прихильними „єдіной і нєдєлімой" Російської імперії, які бачать Україну у лоні Москви. Ці та інші антиукраїнські сили не тільки займаються пропагандою своїх ідей, але роблять це активно й агресивно. Їхня журналістика зовсім не є інформаційною, а тенденційно аналітичною. Незважаючи на це, саме вони нав'язують українській журналістиці концепцію, згідно з якою інформаційна модель є нормативною для журналістики, а аналітика – то вже від лукавого. Гасло „новини без поглядів"

роззброює українську журналістику в обороні української державності.

В інформаційному просторі України повинні плідно, в органічній єдності функціонувати як інформаційна, так і аналітична журналістика, щоб збудувати духовну будівлю українського національного світу, фундаментом якої українська національна ідентичність. „Зараз ми переживаємо кульмінаційний момент і повинні зрозуміти, що боротьба дискурсів за національну ідентичність українців іде вже не на життя, а на смерть, – підкреслює І. Л. Михайлин. – Театр воєнних дій перемістився на інформаційне поле. Боротьба за нашу Українську державу ведеться в журналістиці" [2,с.60].

І.Л. Михайлин виокремлює шість типів ідентичностей в Україні, які нині змагаються між собою:

„1) ідентичність приниженого й упослідженого наймита у своєму домі, який розуміє, що його Батьківщину давно вже завоювали чужинці і в нього немає сили з ними змагатися;

2) ідентичність питомого українця, господаря у своєму домі, який все ж свій добробут цінує найбільше і ставить його в залежність не від політики, а від господарської діяльності; це ідентичність байдужого до політики українця, що живе за принципом „Моя хата скраю";

3) ідентичність національно свідомого борця, наділеного почуттям національної гідності, войовничого захисника й репрезентанта української національної ідентичності та декларативного захисника української України. Він розуміє, що Україна вийде з перманентної кризи, лише ставши українською Україною, і всіляко наближає цей стан, для нього Україна ототожнюється з демократією, європейськими моральними цінностями та матеріальним рівнем достатку, колишній режим – з тоталітаризмом, шляхом до загибелі України;

4) ідентичність політичного російськомовного українця (часто це етнічний росіянин), який розуміє переваги українського підсоння, географії, клімату, економіки, тому й хоче ідентифікувати себе з Україною, але не етнічною, а політичною; він хоче космополітичної України, декларативно

йому „все равно, на каком языке говорить”, хоча опановувати українську мову не поспішає;

5) ідентичність байдужого аполітичного росіянина, що живе під гаслом: „Аби хліб та каша”, він розуміє, що не слід сюди пхатися із своїм статутом, що українці в Україні – це неминучість, але йому б дуже хотілося, щоб вони були десь там, далі, на Заході, я їм не заважаю, а вони мені нехай не заважають;

6) ідентичнісь російського шовініста, він прибув в Україну із свідомою метою: „Чтобы вас тут не было”, його гасло – заперечення української України та прагнення зробити з України ще одну російську державу з метою домогтися в майбутньому поглинання її Росією, для нього українці – „мазепинці”, „петлюрівці”„бандеровці”, націоналісти. Він мріє, що колись цей жах з українською державністю для нього закінчиться і все повернеться „на круги своя”[2, с.60-ы].

Отже, І. Л. Михайлин підкреслює, що програмовою для української журналістики є питання участі ЗМІ у формуванні української національної ідентичності [2,с.97]. Причому саме поняття національної ідентичності у відповідності з сучасними реаліями має, безумовно, два аспекти. У першому значенні мова йде про етнічну націю; у другому – про націю громадянську (політичну). Українці стоять перед проблемою одночасно розв’язувати як перше, так і друге завдання. Їхня спільність полягає в тому, що як етнічна, так і політична солідарність передбачає міцний комунікативний зв’язок між частинами спільноти [3, с.274]. Журналісти, наголошує І. Л. Михайлин повинні допомагати українцям (у тому числі й поросійщеним) „переселятися” в український дискурсивний світ, тобто відкривати їм шлях до формування і зміцнення національної ідентичності. „Націю творить комунікація” [2, с.59].

Вважаю, що патріотом і громадянином робить не кров, а усвідомлення того, що ти – частка своєї Батьківщини і від твоєї честі залежить її честь. Той, хто губить на життєвій дорозі національні, людські почуття, рано чи пізно починає служити злу. Американська астронавтка Гайді Стефанишин Пайпер під

час перебування в Україні, у селі Якимів Львівської обл., де народився її батько, підкреслила: „Горджуся, що я американка українського походження!” Мабуть, Ви, шановний читачу, також, як і я, подумали: „Коли нарешті діяльність кожного журналіста, кожного депутата, кожного чиновника, кожного можновладця та олігарха сприятиме розбудові української України, в якій би кожний громадянин будь-якої національності відчував себе українцем: українцем російського, єврейського, болгарського, польського, румунського, грецького, угорського чи іншого походження, тобто політичним українцем, для якого Україна є святою, є матір’ю – Батьківщиною, а не місцем перебування, не лише місцем збагачення?” Адже на підмурівку ідеї патріотизму збудовані всі розвинені держави світу, і чим більшими націоналістами є її громадяни, тим більших успіхів досягає країна. Бо принцип націоналізму (патріотизму) аж ніяк не суперечить загальнолюдським ідеалам і прагненням.

Виступаючи за збереження і розвиток своєї нації, кожен її представник, тим паче журналіст захищає людство в цілому і працює на зміцнення його стабільності. І. Л. Михайлин справедливо вважає, що „сучасна політична криза триває навколо двох футуристичних версій (моделей) розвитку нашої Батьківщини: чи бути їй ще однією російською державою, як те вже сталося з Бєларуссю, чи бути їй українською Україною” [2, с.85]. Український журналіст може успішно виконувати націєтворчу і державобудівничу функцію, бути правдивим, лише стоячи на одній позиції зі своїм народом, на позиції україноцентризму. У цьому полягає його найголовніше морально-національне громадянське покликання. „Журналіст завжди є учасником семіозису – процесу створення значень, – наголошує І. Л. Михайлин. –Він бере участь в ньому як інтерпретатор. У залежності від інтерпретації реального факту в новину, він може опинитися на позиції „своєї правди”, „іншої правди”, „чужої правди” і навіть (можливо несвідомо) „ворожої правди”. Він може відобразити дійсність на засадах точності й достовірності, а може, навпаки, підігнати дійсність під свою ідеологічну концепцію, яка йому здається, в силу тих чи інших

причин, правильною; може, нарешті, просто змовчати соціальну вагому, потрібну суспільству інформацію" [2, с.82]. Отже, обов'язком журналіста всупереч усім труднощам нести українському народові „свою", тобто цього народу, історичну і сучасну правду, створювати для нього адекватну картину світу, а критерієм і запорукою правильних інтерпретацій є для нього вірність національним ідеалам і загальнолюдській моралі.

Виробити такі морально-національні засади професіоналізму допомагає монографія академіка І. Л. Михайлина „Журналістика як всесвіт: Вибрані медіадослідження", у якій ґрунтовно і цікаво висвітлено актуальні проблеми теорії журналістики та медіакритики, методології медіадосліджень, історії української журналістики, літературної критики, публіцистики, історіографії сучасного журналістикознавства.

Цю надзвичайно потрібну сьогодні книгу І. Л. Михайлин присвятив своєму молодшому синові Артему та його мамі Тетяні Володимирівні Казаковій з побажаннями внутрішньої та зовнішньої гармонії, відчуття богоприсутності, людської любові і Божої ласки, таланту та наполегливості в його реалізації.

Філосовський зміст цієї посвяти спонукає замислитися кожного журналіста про свою професійну, морально-громадянську місію, чесно відповісти собі на запитання: „Чи своєю діяльністю він сприяє формуванню й утвердженню відчуття богоприсутності в читачів, глядачів, радіослухачів?"

Література

1. Вовканич С. Інформація, інтелект, нація. – Львів, 1999.
2. михайлин І. Л. Журналістика як всесвіт: Вибрані медіадослідження. – Х.: Прапор, 2008.
3. Хабермас Юрген. Вовлечение другого. Очерки политической теории. – СПб.: Наука, 2001.

Василь Лизанчук
доктор філологічних наук, професор,
академік Академії наук
вищої освіти України

ВИСНОВОК
наукової комісії по вивченню причин паводку 4-8 березня 2001 року в Закарпатській області та перспективних заходів по уникненню таких катастрофічних явищ у майбутньому

В результаті проведеної роботи на основі власних спостережень і досліджень членів комісії, а також аналізу даних, отриманих від: Державного управління екології та природних ресурсів в Закарпатській області; Закарпатського обласного центру з гідрометеорології; Закарпатського обласного виробничого управління по меліорації і водному господарству; Закарпатського обласного управління лісового господарства; деяких районних рад та районних держадміністрацій Закарпатської області; Інституту екології Карпат НАН України; Державної контрольно-ревізійної служби; "Експертного висновку, щодо причин, які призвели до широкомасштабного прояву і важких наслідків катастрофічного паводку в Закарпатській області" у листопаді 1998 року; інших джерел (див. Додаток), даних наукової літератури, **наукова комісія констатує:**

Паводки є періодичним природним явищем, складовою функціонування природних екосистем. Для кожного регіону, із врахуванням його особливостей, повинна бути розроблена спеціальна програма запобігання катастрофічним наслідкам цього процесу.

Серед факторів, які спричиняють виникнення катастрофічних паводків, слід розглядати як природні фактори, котрі безпосередньо не пов'язані з діяльністю людини (хоча, непрямо, часто також викликані людською діяльністю), так і антропогенні.

Значний вплив на виникнення катастрофічних природних явищ, пов'язаних з водною стихією, має глобальне потепління на планеті, а також періодичні зміни сонячної активності, котра впливає на метеорологічні та кліматичні

явища, що проявляється в різких збуреннях природних процесів.

Згідно багаторічних спостережень середній стік річок зазнає циклічних коливань, причому саме зараз спостерігається період підвищеної водності. Такий збіг обставин створює критичні ситуації, величину яких не завжди можна передбачити.

Слід констатувати, що ймовірність виникнення катастрофічних паводків зростає під впливом антропогенних чинників планетарного масштабу – збільшення викидів $C0_2$, сірчистого ангідриду, пилу тощо, а також шляхом зниження транспіраційних властивостей значних територій через зменшення площ лісів та безсистемного господарювання в них.

Закарпатська область характеризується специфічними фізико-географічними умовами. В її межах гірська гряда Карпат найвужча. З південного заходу до неї щільно прилягає Середньо-Дунайська низовина, що зумовлює своєрідний для Закарпаття кліматичний режим. Унаслідок цього для південно-західних схилів Українських Карпат характерна велика кількість опадів, яка в окремі періоди становить 150-300 мм на добу (це 2-3 місячна норма), що у поєднанні з регіональними змінами клімату (потепління) та варварським ставленням до природних ресурсів (зокрема, лісових) призводить до руйнівних паводків.

Територія області вкрита густою мережею річок. Середня щільність річкової мережі становить 1,7 км на км. Усього в області є 9426 річок і потічків сумарною довжиною 19793 км. З них 153 річки мають загальну довжину 3545 км, а чотири – Тиса, Боржава, Латориця й Уж – довжину понад 100 км кожна (у межах області).

Оскільки Закарпаття належить до зливонебезпечних районів Європи, тут завжди є потенційна небезпека виникнення паводків. Аналізуючи причини катастрофічного паводку 1998 року – основними з яких були **висока попередня водність річок і надмірна кількість опадів,** коли добові суми опадів сягали 1,5 місячної норми, можна констатувати, що аналогічна

ситуація склалася в області і в березні 2001 року. Катастрофічний паводок 5-8 березня 2001 року сформувався в результаті випадання зливних дощів з одночасним таненням снігового покриву, який утворився по всій території області лише у другій половині лютого поточного року. Ґрунти у цей період були мерзлими і це сприяло формуванню надмірного поверхневого стоку в басейнах рік. Характер надходження води до водотоків був миттєвим, що також викликано невисокою здатністю молодих лісів затримувати вологу – результату порушення екорівноваги у верхній частині водозборів за рахунок безсистемного господарювання упродовж багатьох років.

Починаючи із 1949 року мали місце безсистемні рубки лісу та грубе порушення технології лісозаготівель, коли в карпатських лісах повсюдно застосовуються суцільні рубки з вирубуванням у два-три рази понад науково обґрунтовані нормативи та залісненням значних площ смерекою. Трагічним було і те, що в 1995 році у ліс були допущені близько 400 суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу. Для проведення лісозаготівель у них не було спеціалістів достатньої кваліфікації та відповідної техніки, що не дозволило забезпечити дотримання природозберігаючих технологій лісозаготівель. Таке господарювання у поєднанні з особливостями геологічної будови, рельєфу водозборів, зокрема, крутизною й величиною схилів, глибиною залягання материнських порід, розчленованістю ландшафтів, відсутністю гідроакумулюючих засобів, недостатнім доглядом за станом дамб і берегових укріплень, захаращенням гірських потоків, русел водотоків, особливо в населених пунктах, мало прямий вплив на виникнення катастрофічних паводків (зокрема й у березні 2001 року).

Слід відмітити, що добова кількість опадів у Рахівському, Тячівському та Міжгірському районах суттєво перевищувала кількість опадів 1998 року, що призвело до ще більшого зростання рівня води у Тисі. Однак, кількість опадів березня 2001 року не є чимось винятковим, оскільки у грудні

1947 року спостерігали ще більш високу кількість опадів, котра не призвела до таких катастрофічних наслідків.

Розглянемо вплив важливіших факторів детальніше.

1. Відхилення у практичній господарській діяльності від науково обґрунтованого ведення лісового господарства

В результаті багатовікової господарської діяльності лісистість Українських Карпат скоротилась до 50,8 %, причому переважно за рахунок прирічкових лісів; верхню межу лісу знижено на 200-300 м; створені величезні площі післялісових високогірних лук (полонин); порушено вікову структуру деревостанів. В їхньому складі молодняки та середньовікові деревостани становлять подекуди близько 60% (рис.5, 6), водорегулююча роль яких суттєво нижча, ніж у пристигаючих та перестійних лісах.

В області на значних площах створено (часто одновікові) монокультури смереки, для яких характерна понижена біорізноманітність і вони є більш чутливими до шкідників та вітровалів. Гірські схили самі по собі дуже податливі до ерозії, зсувів, виникнення снігових лавин чи селів. Ця їхня здатність суттєво посилюється розораністю, безсистемним веденням лісозаготівель із застосуванням тракторного трелювання деревини з гір, будівництвом нафто- і газопроводів, ліній електропередач та прокладанням великої кількості ґрунтових доріг, в результаті чого замулюються й перекриваються русла гірських річок і струмків.

Слід зазначити, що зсуви спостерігаються переважно в Горганському масиві Українських Карпат, котрий і у непорушеному природному стані має підвищену схильність до утворення осипів, а обезлісення та супутні йому ерозійні процеси, у сукупності з геологічними особливостями будови цього масиву, призводять до активізації зсувних явищ.

В експертному висновку державної комісії по вивченню причин листопадового 1998 року паводку в Закарпатті записано *"Доцільно здійснити заходи щодо* ***переорієнтації***

господарського комплексу *гірської частини Закарпаття в бік розвитку екологічно-безпечних видів діяльності, зокрема* ***розширення рекреаційного використання лісів та збільшення площі природно-заповідних територій"***. Не так багато з вищенаведеного реалізовано, хоча антропогенна руйнація гірських екосистем прогресує.

Значний несприятливий вплив на підвищення поверхневого стоку має не тільки сам факт рубок і навіть не кубомаса заготовленої деревини, а способи ведення **рубок головного користування із** застосуванням суцільних рубок, що спричиняє величезну диспропорцію у розміщенні розрахункового лісосічного фонду. У зв'язку з цим варто нагадати, що максимальною є шкода, котру завдають водорегуляційним функціям лісів саме **суцільні рубки головного користування,** а їхнє застосування за останні роки має тенденцію до зростання. Шкода, що завдається, є більш істотною, ніж вартість деревини, вилученої протягом багатьох років. **Саме тому суцільні рубки головного користування повинні бути повністю заборонені. Заготівля деревини повинна плануватись таким чином, щоб рубки проміжного користування ні в якому разі не перевищували 30-40% розрахункової лісосіки рубок головного користування.**

Істотного поліпшення вимагає також **звітність** щодо діяльності усього лісового господарства. Інформація щодо діяльності держлісгоспів (ДЛГ) не подається ні за басейновим, ні навіть за районним принципом, що ускладнює реальну оцінку ситуації з лісозаготівлею та її впливу на окремі території. Слід також зазначити, що саме у найбільш дощовому районі області зосереджена діяльність найпотужнішого ДЛГ – Усть-Чорнянського, господарювання якого останнім часом піддається нищівній критиці, а у багатьох випадках здійснюється із значними порушеннями технологій. Відмітимо, що саме в Горганському гірському масиві, куди відноситься долина Тересви, Ріки та деякі інші, існує значна природна схильність до утворення осипів та зсувів, що вимагає особливо обережного лісокористування, припинення самовільних рубок лісу,

створення там **природних заповідників,** національних природних парків та застосування інших запобіжних заходів, зокрема, часткове відселення населення.

Нами проведено дешифрування аерофотознімка Усть-Чорнянського "куща" (Комсомольськ, Лопухів, Руська Мокра, Усть-Чорна), площею приблизно 686 га у басейні Тересви, зробленого 28.03.2001 року. Слід сказати, що для аналізу вибрана одна з найбільш небезпечних ділянок у плані формування катастрофічних паводків. Як виявилось, площа вирубок **станом на 1999 рік** (60-65 га) суттєво перевищує площу вирубок станом на 1953 рік (удвічі). Значно зросла насиченість вирубок, вони дуже захаращені. Площа полонин становить 72 га, а рідколісся та населені території (наявні подекуди поодинокі дерева) – 58 га. Загальна площа залісеної території становить приблизно 490 га, тобто близько 70% (зараз вона ймовірно нижча, оскільки у 2000 році лісоексплуатаційна активність Усть-Чорнянського ДЛГ значно зросла). Слід сказати, що нормальною для цього району повинна бути залісеність не нижче 75-80%.

Недовиконання планів лісовідновлення та недотримання природоохоронного законодавства у лісовому господарстві стало звичним явищем. Зокрема, із значними порушеннями правил і норм проводяться санітарні рубки, в результаті чого суттєво знизилась верхня межа лісу, порушена нормальна вікова структура лісових екосистем. Спостерігається також зростання "насиченості" санітарних та лісовідновних рубок, тобто з тієї самої площі вилучається усе більше й більше деревини. Так, у 2000 році об'єми рубок проміжного користування перевищили об'єми рубок головного користування. До виконання цих робіт із метою отримання промислової деревини широко залучаються малі та середні підприємства.

Відмітимо, що рубки проміжного користування у розвинених європейських країнах не перевищують 30% від рубок головного користування.

Незадовільний стан дотримання природоохоронного законодавства на лісозаготівлях, порушення технологій їхнього ведення, нестача професійних кадрів, технічного забезпечення та фінансування не дає змоги вести лісозаготівлі на сучасному природозберігаючому рівні, призводить до порушення стабільності природних екосистем.

Зазначимо, що з боку колишнього Державного управління Екобезпеки в Закарпатській області не завжди здійснювався належний контроль за веденням лісового господарства та лісозаготівель у всіх лісах, незалежно від форм їхнього підпорядкування, хоч у значній мірі також через відсутність належної оснащеності та достатнього кадрового потенціалу.

2. Недотримання режиму господарювання у водоохоронних зонах

Велику загрозу створює недотримання режиму господарювання у водоохоронних зонах та прибережних захисних смугах річок. Ще й по сьогоднішній день має місце забудова заплав гірських річок аж до їхніх русел, розорювання їх як приватними, так і кооперативними господарниками, через що прируслова природна чагарникова рослинність систематично знищується. В жахливому стані знаходяться так звані алювіальні ліси, котрі в усьому світі вважаються одним із важливіших елементів здоров'я річки, а на їхнє відновлення виділяються значні кошти. Надмірне випасання худоби, особливо овець та кіз у водоохоронній зоні біля річок також становить значну небезпеку, оскільки вони знищують лісовий підріст, кору дерев, а гострі ратиці спричиняють порушення дерну і стимулюють ерозію.

3. Стан гідротехнічних споруд і русел рік Закарпаття

3.1. Дамби й берегоукріплення

Побудовані в різні роки, із різним ступенем капітальності та розрахунковим рівнем захисту, земляні дамби не розраховані на перелив. Тому, в ряді місць дамби були

розмиті, що призвело до їхнього пошкодження. Міждамбові проміжки, особливо там, де обдамбування проводилось на початку минулого століття, занадто вузькі й не змогли пропустити великого стоку води.

Система захисних споруд також виявилась недостатньою через невиконання програм протипаводкових робіт по причині відсутності належного фінансування. Так, програма, затверджена урядом у 1994 році, була профінансована лише на 30 %, а програма, затверджена Кабінетом Міністрів України, на 1995-2000 роки профінансована менш ніж наполовину.

На стані дамб негативно позначається вкрай незадовільне фінансування необхідного поточного та капітального ремонту. Так, протягом 1996-2000 років на потреби капітального ремонту дамб та інших гідротехнічних споруд було виділено з бюджету менше 1 % нормативу. Аналогічна ситуація спостерігається також із поточним ремонтом цих споруд.

3.2. Будівництво й упорядкування гідроакумулюючих водосховищ

Особливої уваги заслуговує будівництво гідроакумулюючих водойм у верхів'ях річок, зокрема на місці колишніх невеликих водосховищ. Тому, на наше глибоке переконання, хоч які б великі кошти не виділяла держава на ліквідацію наслідків катастрофічних повеней, без зміни режиму господарювання в горах і невідкладного якісного усунення вищенаведених недоліків нашому краю завжди потенційно загрожуватимуть не тільки паводки, але й інші стихійні лиха.

При розробці проектів боротьби з катастрофічними повенями слід застосувати комплексний підхід з урахуванням ролі й значення як природних факторів, так і гідротехнічних споруд.

3.3. Мости й дороги

Слід вважати порочною практику повального прокладання автодоріг безпосередньо біля річок. Переважна більшість таких доріг, за винятком доріг обласного та

державного рівня (хоча й тут трапляються винятки), надзвичайно нестійкі і їхній розмив та руйнування спричиняє додаткові проблеми загачуванням окремих ділянок річок. Доцільно було б будувати автодороги дещо вище заплави, щоб вони в деякій мірі були як допоміжні дамби, особливо там, де близько прокладена залізнична колія. Окрім того, автодороги порушують водоохоронні зони вздовж річок, сприяють розвитку селевих та ерозійних процесів. Слід цілковито заборонити інтенсивне використання технікою доріг уздовж річок у лісах першої групи. Необхідно зазначити, що річки є природними каналами екомережі, котрі сприяють обміну між популяціями генетичною інформацією, що сприятливо позначається на стабільності природних екосистем. Транспорт на прирічкових дорогах є чинником, котрий сприяє накопиченню у прирічковій зоні важких металів, бензопірену, сажі та інших шкідливих речовин, що знижує якість води на водозаборах питного водопостачання. Слід також зазначити, що покриття автошляхів є непроникним для дощових опадів, а тому густа мережа доріг є додатковим фактором формування значного поверхневого стоку.

Частина мостів знаходяться в незадовільному стані, а їхня конструкція не передбачає пропуску великих мас води, що призводить до руйнування й пошкодження під час повеней, а також створення заторів. Так, на даний час 7 залізничних і 9 автошляхових мостів не забезпечують пропуск води у критичний період, створюють значний підпір, що спричиняє руйнування інших споруд і затоплення прилеглих територій. У такі періоди в зонах експлуатації мостів підмиваються берегові опори, а за відсутності захисних споруд затоплюються значні території. Існує нагальна потреба реконструкції таких мостів, зокрема у напрямку розширення їхньої пропускної здатності.

3.4. Регулювання русел

Обстеження показують, що значна частина русел рік і струмків сильно захаращена і потребує очистки та подальшої ренатуралізації (відтворення природного стану).

З метою попередження руйнівних паводків комісія пропонує:

Розробити й затвердити на державному рівні комплексну програму соціального й еколого-економічного розвитку Закарпаття, в якій обов'язково передбачити прийняття підпрограми протипаводкового захисту на гірських річках із належним фінансовим забезпеченням. У межах програми слід передбачити наступні заходи:

- Замість управління лісового господарства створити Державне управління лісів у Закарпатській області. Реформувати 17 державних лісогосподарських підприємств у 14 державних дирекцій лісів-господарів усіх лісів визначеної території. Покласти на них функції охорони лісів, ведення комплексу лісогосподарських робіт на строгій науковій основі, проведення рубок догляду за лісом та використання побічних властивостей лісу. Вважати доцільним проводити фінансування лісового господарства та охорони лісу безпосередньо через створене Державне обласне управління лісів.
- Виділити зі складу Державної екоінспекції і сформувати самостійну Державну інспекцію лісів із функціями контролю за веденнями комплексу лісогосподарських робіт та проведення лісозаготівель у лісах області, підпорядковану безпосередньо Міністерству екології та природних ресурсів, на яку також покласти обов'язок контролю за дотриманням режиму господарювання на крутосхилах, еродованих землях та у приполонинських лісах, а також у водоохоронних зонах, особливо на прируслових ділянках. Особливу увагу новоствореній Державній інспекції лісів Міністерства екології та природних ресурсів слід приділити проблемі самовільних рубок.
- Призупинити весняно-літню промислову заготівлю лісу, незалежно від форм підпорядкованості лісів, і перевести їх з 2001 року на осінньо-зимову заготівлю деревини із застосуванням екологозберігаючих технологій (крім рубок проміжного користування лісом), а саме: повітряне та канатне трелювання деревини з максимальним збереженням

підростаючих дерев та ґрунту.

• Запровадити терміном не менш як на 10 років мораторій на суцільні рубки головного користування та дозволити лише обмежене використання рівномірно-поступових рубок головного користування в осінньо-зимовий період у лісах із монокультури смереки.

• Заборонити державним лісогосподарським підприємствам проводити лісозаготівлі головного користування та займатись лісопилянням.

• Заборонити створення та розміщення об'єктів лісопиляння і глибокої переробки деревини на території об'єктів природно-заповідного фонду.

• Приступити до поступового впровадження комплексних інновацій в організаційні форми виробництва, технології заготівлі, переробки, реалізації, використання відновлюваних ресурсів природних екосистем; як перший крок слід **до 2002 року повністю заборонити тракторне трелювання лісу та переміщення важкої гусеничної техніки по гірських притоках та схилах,** за винятком особливих випадків за дозволом територіальних чи районних екоінспекцій.

• З 2002 року лісосічний фонд виділяти тільки спеціалізованим лісозаготівельним підприємствам, які мають відповідне кадрове та технічне забезпечення, спроможні забезпечити глибоку переробку деревини. З врахуванням потреб області скласти баланс використання деревини для будівництва, глибокої переробки й випуску кінцевої продукції. Лісосічний фонд виділяти тільки на ці потреби. Цілковито заборонити вивіз за межі області круглого лісу та пиломатеріалів.

• Реформувати систему управління, ведення звітності у лісовому господарстві, підвищити відповідальність за результати його ведення, а також забезпечити для цього максимально сприятливе законодавче поле.

• Переглянути плату від пня (попенну плату) у сторону її підвищення у 2-3 рази, що сприятиме додатковому надходженню коштів у бюджет.

• Установити нижній віковий рівень лісокористування

згідно досвіду європейських країн, а саме: для дуба-бука та інших твердолистяних порід з 90-100 років до 100-120, а для ялиці-смереки із 70-120 до 100 років і вище, що призведе до поліпшення водорегулюючої здатності лісів.

- Заборонити всяку господарську діяльність, окрім розробки суцільних вітровалів і сніголамів, у лісах першої групи.
- Налагодити ретельний державний контроль за якістю лісовідновлення на недавно збезлісених територіях, практикувати створення тут заповідників-сепортерів (для самовідновлення природних екосистем) та розгортання широкої програми залісення еродованих лісових і сільськогосподарських угідь, а також поступове відновлення алювіальних (прирічкових) лісів.
- Сприяти підвищенню лісистості водозборів басейнів гірської частини річок до 75-80%, відновленню корінних деревостанів.

З 2001 року ввести у практику програму відновлення верхньої межі лісу (патент на винахід, зареєстровано Постановою Верховної Ради України від 23.12.93 за № 3769-ХП).

- Розробити регіональну програму підвищення екостійкості та захисної функції лісів на близьку й далеку перспективу, залучивши до цієї справи науковців та практиків лісоводів.

Комісія не поділяє окремі положення та висновки Комісії НАНУ, які направлено Президенту України Л.Д. Кучмі 30.01.2001 р., зокрема, наприклад, наступний: "негативні явища природи, що в останні роки спостерігаються в Карпатах (зсуви, селі, катастрофічні повені, порушення кліматичних умов) – **це наслідок не рубок лісу,** що проводяться в об'ємах обґрунтованих нормативів, а інших антропогенних і природних факторів у регіоні Карпат". Така позиція є хибною й необґрунтованою.

- Створити експертно-інформаційні центри (зокрема для лісокористувачів, на об'єктах природно-заповідного фонду

та ін.) із метою науково обґрунтованого господарювання у гірських, заплавних та аграрних екосистемах і розробити ефективні математичні моделі виникнення зсувів та катастрофічних повеней.

- Проводити комплексний еколого-економічний моніторинг територіальних локалітетів (ділянок) лісових та аграрних екосистем, що найбільше вразливі до катастрофічних паводків із наступним глибоким аналізом цілісної гідрологічної ситуації та систем господарювання у них.
- Виконати комплексні наукові дослідження з метою отримання даних щодо водоутримуючої функції всіх типів лісових та високогірних лук на різних ділянках водозборів та заповідання залісених територій на ділянках формування паводків.
- В зоні інтенсивних опадів запровадити ефективні системи ведення луківництва і гірського землеробства з метою максимальної затримки поверхневого стоку шляхом поліпшення водопоглинаючої здатності ґрунтів.
- Забезпечити нешкідливе для довкілля й ефективне використання полонин, врегулювання управління в цій галузі.
- Вивчити шляхи й можливості рекультивації затоплених під час паводку земель із метою щонайшвидшого та ефективного їх використання.
- З метою регулювання стоку води у верхній межі водотоків слід спорудити сітку нових невеликих гідроакумулюючих водосховищ, ставів комплексного використання, наносно-затримуючих інженерних споруд, попередньо вивчивши досвід країн, території яких за ландшафтно-рельєфною характеристикою та кліматичними умовами подібні до Закарпаття.
- Обласній адміністрації та обласній раді вивчити доцільність використання малих водосховищ, як мікрогідроелектростанцій із врахуванням усіх обставин та екофакторів.
- Активізувати міжнародну та міжрегіональну співпрацю в галузі охорони довкілля регіону Тиси та поставити

питання про міжнародне фінансування крупномасштабних протипаводкових об'єктів (зокрема малих водосховищ), як таких, що сприяють становленню сталого розвитку центральноєвропейського регіону.

- Започаткувати створення на міждержавному рівні програми ренатуралізації річкових екосистем – притоків Тиси, а також окремих ділянок Тиси.
- Виконати реконструкцію зруйнованих та побудову нових дамб із максимально можливим розширенням (віддаленням) від русла річок.
- Закріпити окремі ділянки річок, що протікають через населені пункти, за сільськими та районними органами самоврядування із зобов'язанням негайного наведення там елементарного порядку, а також передбачити екстрене інформування ними відповідних інстанцій при виявленні негативних явищ; новоствореним Дирекціям лісів звернути максимальну увагу на заліснення, де це можливо, прирічкових терас, котрі підлягають розмиву, особливо в межах населених пунктів.
- Провести наукові дослідження з метою вияснення ролі різноманітних чинників у послабленні стійкості дамб та берегових укріплень та, при необхідності, розробити біологічні заходи нівелювання шкідливих впливів (екоінженерія).
- При відбудові зруйнованих і будівництві нових мостів слід враховувати максимальні історичні рівні підйому води, а також їхню водопропускну здатність.
- Вважати екоосвіту населення одним з основних пріоритетів у галузі освіти населення Закарпаття, а виховання молоді у гармонії з довкіллям, як рушійний важіль раціонального природокористування в майбутньому. Одним із перших кроків у цьому напрямі повинно бути створення Музею природи Карпат.
- Підняти клопотання перед Урядом України щодо необхідності створення в Закарпатті на базі Ужгородського національного університету Інституту екології басейну Тиси, покликаного забезпечити необхідну наукову базу для реформи

системи господарювання шляхом вивчення сучасного стану природних екосистем Закарпаття.

- Вважати одним із шляхів підвищення життєвого рівня горян розвиток туризму, рибного господарства, бджільництва, заготівлю лікарської та ароматичної рослинної сировини, дикорослих продуктів харчування, тобто тих видів виробництва, які зорієнтовані на раціональне використання, охорону та відтворення природних екосистем.

Особливу увагу при запобіганні паводкам слід звернути на ділянки, де, як правило, започатковуються паводки. Це: Лопухів-Усть-Чорна-Руська Мокра, Синевир-Колочава-Синевирська Поляна, Кобилецька Поляна, Косівська Поляна, Ясіня-Рахів, тобто райони, де природним шляхом випадає найбільша кількість опадів, та ввести там спеціальний режим природокористування (створення еколого-економічних зон, сприятливий інвестиційний клімат, розширення мережі територій природно-заповідного фонду).

Комісія вважає, що висвітлені причини та пропозиції можуть сприяти зменшенню наслідків від катастроф тільки в разі забезпечення необхідними коштами та організаційними заходами.

Голова комісії:

В.І. Ніколайчук,
доктор біологічних наук, професор

ВІДГУК
на роботу «Розробка та впровадження системи методів діагностики, профілактики і лікування хвороб нирок», висунутої ДУ „Інститут нефрології АМН України" на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2009 р.

Рецензована колективна наукова праця виконана впродовж понад 25 років співробітниками не тільки заявника (ДУ „Інститут нефрології АМН України"), але й провідних у нашій країні трьох Національних медичних університетів (імені О.О. Богомольця, Харківського та Донецького імені М. Горького) і Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика. Співавторами роботи є відомі вчені-нефрологи: зав. кафедри нефрології НМАПО, заслуж. діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАН України, академік АМН України, д-р мед. наук, професор Л.А. Пиріг, завідувач кафедри НМУ імені О.О. Богомольця, академік ГО „Академія наук вищої освіти України", заслуж. діяч науки і техніки України, професор, д-р мед. наук, професор Т.Д. Никула, завідувач кафедри ХНМУ заслуж. діяч науки і техніки України, д.м.н., професор Ж.Д. Семидоцька, зав. кафедри НМУ імені О.О. Богомольця засл. лікар України, член-кореспондент АМН України д.м.н., професор В.Г. Майданник, зав. кафедри ДНМУ заслуж. діяч науки і техніки України, д-р мед. наук, професор О.І. Дядик, д-р мед. наук, директор ДУ „Інститут нефрології АМН України" д.м.н., професор М.О. Колесник та зав. відділом цього ж інституту д.м.н., професор І.В. Багдасарова.

Члени медичного відділення ГО "Академія наук вищої освіти України" вважають, що рецензована робота відповідає таким критеріям: висока актуальність, світова новизна та широке впровадження численних розробок в практику охорони здоров'я і науку в усіх регіонах нашої держави і в Російській Федерації, висока ефективність - зменшення смертності в дуже тяжкій групі нефрологічних хворих. Низка авторських розробок (обґрунтованість і діагностичні можливості класифікацій

хронічної хвороби нирок і хронічної ниркової недостатності, програмна дієтотерапія, точність визначення втрат амінокислот і мікроелементів за сеанс гемодіалізу та ефективність їх корекції, санаторно-курортне лікування хворих з патологією нирок тощо) мають численні переваги перед зарубіжними і українськими аналогами. Оптимізація нефрологічної та діалізної служби, державні та регіональні реєстри хворих з нирковою патологією ввели українську нефрологію до європейського нефрологічного простору. Впровадження нових методів діагностики та високоефективних технологій профілактики і лікування хвороб нирок дало можливість знизити частоту хронізації та реінфекцій захворювань нирок, зменшити швидкість прогресування хронічної ниркової недостатності, подовжити додіалізний період, а також значно поліпшити якість життя хворих.

Обґрунтований обсяг діагностичних і лікувальних заходів для дітей і дорослих із захворюваннями нирок та сечових шляхів у залежності від етапу медичної допомоги став основою схваленої Кабінетом Міністрів України концепції державної програми розвитку системи надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю на 2008-2012 роки.

Основні наукові результати досліджень авторів викладено у 38 монографіях, 46 методичних рекомендаціях, 1400 статях, захищено 64 авторськими свідоцтвами та патентами. За матеріалами роботи захищено 14 докторських та 87 кандидатських дисертацій.

Враховуючи актуальність, велике теоретичне і практичне значення результатів, широке їх упровадження в Україні, медичне відділення ГО "Академія наук вищої освіти України" вважає можливим і доцільним підтримати роботу «Розробка та впровадження системи методів діагностики, профілактики і лікування хвороб нирок», висунутої ДУ „Інститут нефрології АМН України" на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2009р.

Р.Г.Процюк,
академік-секретар медичного відділення
«АН ВО України, д.м.н., професор,
засл. діяч науки і техніки України

НЕВИМОВНА ВТРАТА

30 січня 2009 р. пішов від нас незабутній Дмитро Баранник, провідний професор Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, академік Академії наук вищої освіти України. Жорстока смерть вирвала з наших рядів людину, яка була славою Академії, гордістю філологічної науки, вагомою часткою золотого наукового фонду України. Йому об'єктивно належали найвищі лаври Вітчизни, тільки не вмів він та, власне, й не хотів ліктями розпихати тих, які ближче стояли до урядових верхів. Тому безголосі і безіменні стали за підтримкою таких же бездар героями, а ось він, який все життя віддав підготовці вищих кадрів для освіти і культури України, не заслужив високої відзнаки уряду.

Не уважним до нього була і безпосередня установа – Міністерство освіти і науки України. Зайняте перебудовами, змінами міністрів і власними інтересами не цікавиться воно власними освітніми кадрами. Більше уваги приділяє патонівським ученим. Зате ім'я Д.Баранника закарбоване в серці не одного покоління вчителів і працівників освіти й культури і то не лише Дніпропетровщини, а й всієї України загалом. За його підручниками з української мови, за практикумами, посібниками, програмами і досі навчаються ті, що покликані навчати рідної мови дипломатів, ряд з яких тільки щойно оволодівають нею, керівників комітетів Верховної Ради, претендентів в президенти, які прагнуть керувати Україною, а не володіють її мовою, не обізнані з культурою, менталітетом українського народу, які й Україну називають Укра́їна і воліли б захищати її знову ж таки іноземною мовою.

Не був він багатослівний. Важив кожне слово на вагу золота, бо був певен, що воно таким і є. Був тихий, скромний. Задовольнявся комірчиною, яку відвела йому декан філологічного факультету. Не суперечив, коли обділяли його

навантаженням, не приділяли належної уваги, бо думав про інших, дбав про інших, жадав іншим добра. Не вмів постояти за себе, не вмів домогтися виконання своєї просьби, бо було незручно. Отаким щирим, незамінним, людинолюбцем, лишався він аж до своєї кончини. Вмів знести образу і лихо. Десь зовсім недавно втратив дружину, сина, а зовні не показував свого стану. Всю любов переніс на внучку. І це може підтримувало його в тій самотності, в якій силою обставин опинився. Навіть з близькими людьми, в дружній розмові не торкався своїх бід і невимовного горя. Ще недавно привітав нас на вокзалі, ще відчуваємо теплий потиск його руки, в грудні телефонував, що не буде на Загальних зборах: «тяжкими стали ноги», а в січні його не стало…

Смуток і горе переживаємо нині всі – і родичі, і близькі, і ми, його друзі по Академії. І залишиться Дмитро Харитонович завжди з нами – в думках, планах, надіях. Частіше звертатимось до його глибоких праць, численних книг, що нагадуватимуть нам його, вірного Сина України, невимовну втрату Академії.

Президія АН ВО України

МИКОЛА КРАВЧЕНКО

Помер Микола Сидорович Кравченко, академік, професор, завідувач кафедри Сумського аграрного університету.

Народився він 15 червня 1947р. у с. Довжик, Зінківського району, Полтавської області. Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут.

Працював агрономом на Харківщині, науковим співробітником лабораторії позакореневого харчування рослин та на кафедрі землеробства Харківського сільськогосподарського інституту. Захистив докторську дисертацію і в 1955р. обраний професором.

Спеціалізувався по проблемі боротьби з бур'янами, створення нових гербіцидів та ґрунтами різних форм обробітку.

Як академік написав три монографії, понад 100 статей, ряд методрозробок. Має 6 авторських свідоцтв. Брав участь у підготовці кадрів вищої кваліфікації.

Президія Академії сумує з приводу смерті Миколи Сидоровича і передає співчуття рідним і близьким.

Президія АН ВО України

КОХАННЯ КРІЗ ПРИЗМУ НАУКИ

При чому тут наука, запитаєте ви. А й справді, при чому? Кохання є кохання, буде наука чи не буде її, а люди кохатимуть одне одного і ніщо не стане на перешкоді цьому. Але вчені все ж досліджують феномен кохання, бо він іноді завдає таких сюрпризів, що тільки дивуватися лишається. Тут, щоправда, вже не до лірики, коли наука починає розбиратися в організмі людини під час кохання. Оскільки цим питанням зацікавилися в першу чергу чоловіки, зрозуміло, що почали вони з досліджень жінок. Отже, що відбувається в організмі закоханої прекрасної і слабкої статі?

Те, що ми сприймаємо органами відчуття, реєструється нашою підсвідомістю. Якщо сигнали "пасують" нашій особистій "любовній таблиці", підсвідомість і залози гіпофізу реагують підвищеним викиданням у кров гормонів, що, в свою чергу, викликає "штурм" у нейровегетативній системі. Організм впадає в стан відвертого стресу. Серце б'ється частіше, підвищується кров'яний тиск, починають виділяти гормони надниркові залози і це призводить до підвищення рівня цукру в крові, що сприяє зниженню аж до повної відсутності апетиту. Кровообмін посилюється, призводить до тремтіння, потовиділення, болю в шлунку. Підвищене виділення гормонів у кров, а також збентеження всього організму спроможні викликати порушення місячних, висипи і навіть вигадану вагітність.

ЗАКОХАНИМ ПЛЮВАТИ НА ХВОРОБИ

З медицини відомо, що, як правило, людина починає хворіти у першій стадії розслаблення після стресу. Від інфаркту до елементарної нежиті – діапазон захворювань надзвичайно широкий, і болячки ці приходять найчастіше наприкінці тижня, під час відпустки, у важкий будень.

Що ж до закоханих, вважає психолог, доктор медичних наук Отто Хюртер з Мюнхена, ці "бідолахи" зазнають

велетенського стресу. Вони у будь-якій галузі спроможні на величезні досягнення, бо їхній організм працює у найвищому режимі, який тільки вони можуть витримати. А з цього випливає, що імунна система не дрімає, мобілізує особисті захисні сили організму і, як наслідок, людина набагато менше піддається впливові хвороб.

А ЗАКОХАНІ ЖІНКИ – ТАКІ ПРИВАБЛИВІ...

Коли організм жінки насичений гормонами "під зав'язку", жінка відчуває велику насолоду від свого тіла. Вона, як ніколи; задоволена життям і впевнена в собі. А це дається взнаки на її зовнішності: голова високо піднята, тіло витягнуте, як струна, хода легка. Вона сміється, виплескуючи радість, енергію, захоплення життям та коханням – не лише на свого обранця, а й, здається, на всіх чоловіків.

Крім того, підвищений кров'яний тиск активізує, утворення особистих "духмяних" елементів організму, причому певні гормони відповідають позитивному характерові гами запахів. Таким чином, органами нюху можна відчути, що жінка закохана і прагне кохання всім своїм єством.

АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
відповідно до Статуту оголошує чергові вибори академіків з таких вакансій

Відділення аграрне – 2
Відділення біології – 2
Відділення військових наук – 1
Відділення економіки – 2
Відділення енергетики та ресурсозбереження – 2
Відділення загальнотехнічне – 2
Відділення історії освіти, науки і техніки – 2
Відділення історії – 2
Відділення масової комунікації – 2
Відділення математики та інформатики – 2
Відділення матеріалознавства – 2
Відділення медицини – 2
Відділення механіки та машинобудування – 2
Відділення Наук про Землю – 2
Відділення педагогіки – 2
Відділення права – 2
Відділення проблем будівництва та архітектури – 2
Відділення проблем психічного здоров'я – 2
Відділення фізики та астрономії – 2
Відділення філології та мистецтвознавства – 2
Відділення філософії – 2
Відділення хімії та хімічної технології – 1
Відділення електрофізики та електроніки – 3

Академіками АН ВО України обираються відомі вчені (доктори наук), які працюють у вищих навчальних закладах України і своїми працями зробили вагомий внесок у розвиток наук, інтеграцію науки з освітою та активно працюють у відповідних відділеннях.

Регіональні відділення, колективні члени та академіки АН ВО України, структурні підрозділи (факультети, науково-дослідні інститути) і вчені ради вузів України, а також громадські наукові організації, які мають права юридичної особи, протягом одного місяця з дня оголошення виборів у пресі, можуть сповістити Президію АН ВО України письмово про можливі кандидатури академіків.

При висуванні кандидатів на адресу Президії АН ВО України (01054, м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.)необхідно надіслати такі документи (в одному примірнику):

1. Заява претендента.
2. Засвідчені копії: диплома про присудження наукового ступеня доктора наук, атестату про присвоєння вченого звання професора.
3. Особистий листок по обліку кадрів.
4. Список основних наукових праць.
5. Обґрунтоване подання про кандидата.

Документи приймаються впродовж одного місяця з дня публікації цього оголошення.

АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
оголошує конкурс на здобуття нагород Святого Володимира і Ярослава Мудрого

1. Нагорода Святого Володимира (дві нагороди) присуджується за визначний особистий внесок у розвиток науки та впровадження її результатів у освітню практику.

2. Нагорода Ярослава Мудрого присуджується за визначні наукові роботи з галузей: фізики та астрономії; математики та інформатики; біології та хімії; медицини; технічних, аграрних, суспільно-політичних наук; літератури, мови, мистецтвознавства та журналістики.

3. У конкурсі на здобуття обох нагород можуть брати участь викладачі та науковці, а у випадку нагороди Ярослава Мудрого і колективи авторів (не більше трьох осіб), які працюють у вищих навчальних закладах України.

4. Право висувати кандидатів на здобуття нагороди надається академікам АН ВО України, вищим навчальним закладам, науковим та регіональним відділенням АН ВО України, які оформляють його у вигляді мотивованого подання.

5. Окремі особи, авторські колективи, які претендують на здобуття нагороди, не пізніше 1 листопада 2009 року, подають до Президії АН ВО України (01054 м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.) з приміткою «На здобуття нагороди Святого Володимира», або «На здобуття нагороди Ярослава Мудрого» подання на здобуття відповідної нагороди, а також такі матеріали (в одному примірнику): анотацію, що містить обґрунтування внеску кандидата у розвиток науки та впровадження її результатів в освіту (у випадку нагороди Святого Володимира), обґрунтування та короткий опис основних наукових результатів (для обох нагород); основні наукові праці; відгуки на них наукової громадськості, преси; бібліографічні дані кандидата на присудження премії (листок з обліку кадрів). Вказані відомості підписуються претендентами, а їх достовірність підтверджується керівником та гербовою печаткою установи за місцем роботи.

При висуванні кандидатів на адресу Президії АН ВО України (01054 м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, оф. 1.1.), необхідно надіслати такі документи (в одному примірнику): заява претендента; засвідчені копії диплома про присудження наукового ступеня доктора наук та атестату про присвоєння вченого звання професора; особистий листок з основними даними кандидата; список основних наукових праць; обґрунтоване подання про кандидата. Документи приймаються впродовж одного місяця від дня публікації цього оголошення.

Науково-інформаційне видання

Інформаційний вісник АН ВО України
№ 4(65)
вересень-жовтень

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.
Редактор – Шевчук С.В.
Коректор – Дідич М.М.
Набір та верстка – Тищенко Л.В.

Технічний редактор – Ковтун М.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська,11
тел./факс: (044) 486-89-16

Підписано до друку 25.09. 2009 р. Формат 60×84/6.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 450 прим. Зам. № 246

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова. 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

Дмитро Павличко

НЕ СКАРЖТЕСЯ!

Не скаржтеся, брати мої,
Вже слухати набридло,
Що вами правлять шахраї,
Хахли, московські холуї,
Що в їхній ходите шлеї,
Немов слухняне бидло.
……..

Ваш плач гіркий, мов смак золи,
Брати мої лукаві,
Бо ви ганчіркам із кагли
Над сонцем владу віддали,
Ви їх обрали, завели
За найсяйливіші столи
В омріяній державі.

Дивіться в небо, а не в грязь,
Там сяє наша мова,
Там наша пісня вознеслась,
Як Господа будова;
Нема таких на світі сил,
Щоб обернути в чорний пил
Гучну енергію світил,
А нашу пісню – в мертвий квил,
Наш дух – у подих тліну;
Не скаржтеся – ви не слабі,
Єднайте сили в боротьбі
На смерть конаючій ганьбі,
Та не для себе, а в собі
Будуйте Україну!